

PRILOZI TROGIRSKOJ KLASICISTIČKOJ ARHITEKTURI

Ana Šverko

UDK: 725.13 (497.5 Trogir) „18“

Izvorni znanstveni rad

Ana Šverko

Ministarstvo kulture

Konzervatorski odjel u Splitu

Analizom triju projektnih zadataka uz objavljivanje stotinjak nacрта iznose se nove spoznaje o trogirskoj klasicističkoj arhitekturi. Zahvaljujući naručiteljima, obitelji Garagnin, za Trogir početkom XIX. stoljeća rade arhitekti G. Selva i B. Mazzoli. Nadopunjuje se opseg i sadržaj Selvinih, te po prvi put donose Mazzolijevi arhitektonski projekti za Garagnine. Interpretira se tijek projektiranja preoblikovanja sklopa palače Garagnin, od uputa naručitelja I. L. Garagnina do rješenja Selve i Mazzolija. Drugu temu predstavljaju novootkriveni projekti za preoblikovanje palače Cega kod južnih gradskih vrata, također za obitelj Garagnin, od kojih se jedan pripisuje Mazzoliju. Trećom se analizom Mazzoliju atribuiraju i poznati prijedlog obnove gradske lože, pa proizlazi da se njegovo projektiranje za Trogir može mjeriti s onim za Zadar i Split.

Početak XIX. stoljeća projekte za obitelj Garagnin u Trogiru rade Gianantonio Selva i Basilio Mazzoli, velika imena klasicističke arhitekture. Opseg Selvine arhitektonske suradnje s Garagninima bio je dosad dijelom obrađen, dok je Mazzolijev prinos bio posve neodređen. Njihovi crteži koje donosimo nepotpisani su, a predstavljaju dio stvaralačkog procesa između naručiteljevih želja i rješenja autorâ. Zahvaljujući bogatoj arhivskoj građi i prepoznatljivosti arhitektonskih rukopisa, niz nacrtâ će u ovom radu biti atribuiran i posložen kronološki.

Istraživanju je uvelike pomogla susretljivost ravnateljice Muzeja grada Trogira Fani Celio Cega i ravnateljice Državnog arhiva u Splitu Nataše Bajić-Žarko, a dispoziciji teksta savjeti Gorana Nikšića. Od iznimna su značenja bile značajke upute Joška Belamarića u ključnim fazama istraživanja i pisanja.

Katastarski prikaz Trogira iz 1830. Označeni su sklop palače Garagnin kod sjevernih gradskih vrata (A), palače Cega kod južnih gradskih vrata (B) i gradska loža na glavnom trogirskom trgu (C).

Projekti o kojima će biti riječi odnose se na temeljito preoblikovanje sklopa palače Garagnin kod sjevernih gradskih vrata, te palače Cega kod južnih gradskih vrata na trogirskoj rivi, dok je treća tema projekt obnove gradske lože na glavnom trogirskom trgu.¹

Tijekom arhitektonskih promišljanja Selve i Mazzolija pojavljuju se još neke značajne osobe. Ranije nije bilo poznato da je za sklop palače Garagnin Selvinim projektima neke ideje dodao arhitekt Andrea Rigato, profesor crtanja na Liceju u Vicenzi i analitičar Palladijeve arhitekture, dosad nezamijećen po svom djelovanju u Dalmaciji. Ustanovili smo da je arhitektonske podloge i nacрте prema zamislima naručitelja Ivana Luke Garagnina izrađivao mjernik, kasnije i državni inženjer, Ivan Danilo. Pronašli smo i nacрте vojnog inženjera Giovannija Printza za preoblikovanje glavne zgrade palače Garagnin, a za crtača jednog projekta za palaču Cega pretpostavili svestranog mjernika Ivana Miotta, koji je djelovao ne samo kao botaničar, nego i kao arhitekt. Istraživanjem je dodatno istaknuta uloga I. L. Garagnina, koji je često i vlastitim crtežima usmjeravao projektante prema željenim rješenjima. Osim radova navedenih autorâ bit će donešen i kasniji pro-

¹ Kao konzervatorica Konzervatorskog odjela u Splitu sudjelovala sam u zaštitnim radovima na palači Garagnin-Fanfogna (danas Muzeju grada Trogira) i južnom gradskom zidu na koji je naslonjena palača Cega. Motivacija za ovaj rad proizašla je iz pripreme za konzervatorske zadatke.

jekt inženjerskog tehničara Vjekoslava Pauta, iz 1889., bitan za kontekst planiranja sklopa palače Garagnin.

Sretna je okolnost da nacрте prate pisma, koja su pomogla da se potkrijepe i upotpune saznanja do kojih smo došli usporedbom crteža i njihovom analizom. Susrevši se s velikom količinom nepotpisanih i nedatiranih crteža iz Fonda Garagnin-Fanfogna u Muzeju grada Trogira, najprije smo ih podijelili po tipologiji i lokacijama, a zatim složili u nizove prema arhitektonskoj razradi pojedinih ideja. Kada su ti nizovi uspostavljeni, bilo je očigledno da se radi o nekoliko različitih »ruku« unutar istog procesa projektiranja, pa čak i unutar pojedinih nacрта. Ustanovivši tu podjelu, trebalo je odrediti autore. Tada smo započeli komparativnu analizu crteža, te potragu za pratećim pisanim i crtanim dokumentima iz arhive obitelji Garagnin-Fanfogna u Državnom arhivu u Splitu, kao i proučavanje knjiga iz obiteljske knjižnice u Muzeju grada Trogira. Analizu načina crtanja i pisanja, vrste papira i dimenzija crteža, pratilo je računalno uvećavanje detalja i preklapanje nacrtâ, kako sa snimkom postojećeg stanja lokacija, tako i međusobno. Rezultat ovoga rada pokušaj je atribuiranja i približnog datiranja stotinjak dosad neobjavljenih listova nacрта i skica iz masiva obiteljske pismohrane.²

U dosadašnjim istraživanjima bilo je upozoreno na Selvin angažman u obnovi sklopa palače Garagnin (popraćeno jednim tlocrtom),³ te iznesena vjerojatnost o Mazzolijevu radu na istom sklopu.⁴ Poznato je bilo da su za obitelj na drugim projektima radili Printz i Danilo.⁵ Arhitektonske narudžbe obitelji Garagnin (odnosno Garagnin-Fanfogna) za palaču Cega nisu bile spominjane.⁶

² Projektnih zadataka koje ovdje analiziramo tiče se objava 83 lista s crtežima, uz neke novodonesene pisane dokumente. Uz njih donosimo dodatne listove s crtežima, kao i daljnje pisane dokumente, iz obiteljske arhive Garagnin-Fanfogna, vezane uz širu temu ovog rada.

³ Selvin tlocrt sklopa palače Garagnin (naš rad će analizom pokazati da je to uredno precrtan Selvin tlocrt prizemlja, izrađen uz suradnju Andree Rigata, koji je bio poslan naručitelju uz Selvino pismo od 22. prosinca 1806.) bio je objavljen kao jedna od više Selvinih varijanti tlocrta prizemlja i popraćen uz izvratke iz dva Selvina pisma pod podnaslovom *Palača u Trogiru*, u radu koji je skrenuo pozornost na djelovanje tog arhitekta u Dalmaciji, vidi: S. Piplović, »Arhitekt Giannantonio Selva i klasicizam u Dalmaciji«, *Peristil* 18-19, Zagreb 1975-76, str. 120-122. U istom tekstu se navodi kako je od Selvinih biografa jedino arhitekt L. Urbani spomenuo njegovo projektiranje za Garagnine u Trogiru, vidi str. 118-119. Prijepis Selvinog životopisa kojeg je napisao Urbani vidi u: E. Bassi, *Giannantonio Selva architetto veneziano*, Padova 1936, str. 111-117. Od Selvinih projekata za Garagnine u njemu se navode: *casa dominicale, colonica* i *rustica*.

⁴ Za tu činjenicu, temeljenu na pismu u kojemu se spominje angažman B. Mazzolija od strane I. L. Garagnina vidi: S. Piplović, »Djelovanje arhitekta B. Mazzolija u Dalmaciji«, *Peristil* 20, Zagreb 1977, str. 101-102, te S. Piplović, »Mjernici iz roda Kurir«, *Kulturna baština* 9-10, Split 1979, str. 48. Zahvaljujem Fani Celio Cega na podatku iz neobjavljenog teksta za zbornik Međunarodnog znanstvenog skupa *Dalmacija za francuske uprave, 1806-1813* (održanog 18-19. rujna 2006.) o isplati 1056 lira od strane Garagninovih Mazzoliju za njegove različite projekte 1810. godine, koji pridonosi potvrdi Mazzolijevog projektiranja za Garagnine na više projekata.

⁵ Rad Danila i Printza za Garagnine na drugu temu donose D. Božić-Bužančić, »Počeci zaštite spomenika i sabiranja umjetnina u Dalmaciji«, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalma-*

Crteže koje ćemo analizirati u ovom radu, a odnose se na sklop palače Garagnin, atribuirat ćemo Giannantoniju Selvi,⁷ Basiliju Mazzoliju,⁸ Ivanu Luki Garagninu,⁹ Andrei Rigatu,¹⁰ Ivanu Danilu,¹¹ Giovanniju Printzu¹² i Vjekoslavu Pautu.¹³ Slijede projekti na temu palače Cega: dva Mazzolijeva nacrti, te jedan koji držimo za crtež Ivana Miotta, možda prema Selvinim idejama.¹⁴

Bit će više riječi i o dva već objavljena projekta. Jedan od njih je snimak postojećeg stanja sklopa palače Garagnin, koji je poslužio za rekonstrukciju njegova izgleda krajem XVIII. stoljeća.¹⁵ Analizirat ćemo i objavljen projekt obnove lože na glavnom trogirskom trgu, čiji autor dosad nije bio prepoznat, a držimo da se radi o Mazzolijevom djelu.¹⁶

ciji (=PPUD) 18, Split 1970, str. 154-157; I. Babić, »Prilog poznavanju povijesti grafičke dokumentacije salonitanskih spomenika«, *Godišnjak zaštite spomenika kulture republike Hrvatske* 8-9, Zagreb 1982-83, str. 67-79. Pismo u kojemu se govori o Danilovu tlocrtu dijela oglednog vrta Garagninovih spominje D. Božić-Bužančić, *Južna hrvatska u europskom fiziokratskom pokretu*, Split 1995, str. 203.

⁶ Obitelj Garagnin se 1840. godine srodila sa zadarskom plemićkom obitelji Fanfogna, pa nova obitelj temeljem ugovora uzima prezime Garagnin-Fanfogna. Za projekte i dokumentaciju koji tom činu prethode u tekstu ćemo koristiti ime Garagnin.

⁷ Navodimo arhivske oznake listova s nacrtima, dok kod onih bez arhivske oznake iz Muzeja grada Trogira, Fonda Garagnin-Fanfogna (=MGT, FGF) navodimo sadržaj i dimenzije lista. Na Selvu se odnose: MGT, FGF: 399a/24, 399a/34, 399a/35, 399a/36, 399a/37, 399a/48, 399a/49, 399a/53, 399a/54, 399a/57, 399a/62, 399a/87, 399a/89, 399a/101, 399b/18, 399b/24, 399c/2, 399c/6, 399c/15, 399c/21 (objavljeni tlocrt, vidi bilješku 3), tlocrt spiralnog stubišta i pregrade na drugom nivou nove palače Garagnin (33x51 cm), pogled vezan uz tlocrt spiralnog stubišta i pregrade na drugom nivou nove palače Garagnin (32,5x50,5 cm), glavno pročelje nove palače Garagnin, dvije varijante (38x46 cm), zapadno pročelje sjevernog dijela sklopa palače Garagnin s ložom (38,7x48 cm).

⁸ MGT, FGF: 399a/23, 399a/45, 399a/54, 399a/58, 399a/66, 399a/73, 399a/76, 399a/80, 399a/81, 399a/96, 399a/103, 399a/111, 399a/111 (poledina), 399/1b-5, 399/1b-7, 399b/21, 399b/25, 399b/41, 399c/12, tlocrt sjevernog dijela sklopa palače Garagnin (24,5x35,5 cm).

⁹ MGT, FGF: tlocrtne varijante drugog nivoa nove palače Garagnin (11x23 cm, 19x23 cm, 15x25 cm, 38x23,5 cm). Osim ovih nacrti, u Državnom arhivu u Splitu, Obiteljskoj arhivi Garagnin-Fanfogna (=DAS, AFG), Im.sp. 4/IV, 7/VI, 1/XVI, nalazi se trinaest listova sa skicama obiteljske palače, uglavnom sjevernog dijela sklopa, te jedan list na temu novog stubišta u južnom dijelu palače.

¹⁰ MGT, FGF: 399a/22, 399a/25, 399a/38, 399a/39, 399a/63.

¹¹ MGT, FGF: 399a/73, 399a/86, 399a/102 (prema Mazzoliju), 399/1b-4, 399/1b-6, 399/1b-9, 399c/4 (prema Mazzoliju), 399c/9 (prema Mazzoliju), 399c/17, tlocrt južnog dijela sklopa palače Garagnin istočno od unutrašnjeg dvorišta (28x40,7 cm), tlocrt drugog nivoa nove palače Garagnin (24,5x36,5 cm).

¹² MGT, FGF: 399a/32, tlocrt drugog nivoa nove palače Garagnin (22x35 cm), dvije varijante ulaznog portala i presjek prolaza u dvorište nove palače Garagnin (24x37,5 cm).

¹³ MGT, FGF: nacrt rekonstrukcije krova (tlocrt, presjek i pogled) građevine u sjevernom dijelu sklopa palače Garagnin (30x41cm).

¹⁴ Kao Mazzolijev rad prepoznamo nacrt: MGT, FGF: 399a/68, te tlocrt i presjek palače Cega (37x53 cm), a Ivana Miotta pretpostavljamo za crtača nacrti: MGT, FGF: 399c/14.

¹⁵ Vidi: F. Celio Cega, »Manji graditeljski zahvati i preinake na kućama obitelji Garagnin u Trogiru tijekom XVIII. stoljeća«, *PPUD* 38, Split 1999-2000, str. 348-353.

Zbog prostornog ograničenja slikom ćemo prikazati samo ključne nacрте, a ostale tek tekstom obrazložiti, no vjerujemo da to neće bitno umanjiti razumljivost tijeka rada autorâ koji su, barem na papiru (jer u konačnici je tek ponešto izvedeno), mijenjali sliku Trogira suvremenim arhitektonskim idejama.

O naručiteljima, obitelji Garagnin, zna se mnogo. Kao bogati trgovci došli su iz Venecije u Trogir krajem XVI. stoljeća i postali zemljoposjednici i kućevlasnici diljem Dalmacije. Od XVIII. stoljeća su i intelektualci, plemići (i masoni), uvijek bliski vlasti. Već prvi članovi ove obitelji u Dalmaciji žene se domaćim djevojkama pa obitelj sve više postaje hrvatska.¹⁷

Za nacрте koje donosimo ključan je lik Ivan Luka Garagnin mlađi (1764-1841).¹⁸ Austrijska uprava imenovala ga je prvim konzervatorom u Dalmaciji (nedugo prije mira u Požunu 26. prosinca 1805., kada Austrija, između ostalog, mora prepustiti Francuzima Dalmaciju).¹⁹ Agronom i ekonomist po struci, istaknuti fiziokrat, pisac, u svojoj biblioteci posjeduje knjige o arhitekturi Andree Palladija, Giacoma Vignole, Vicenza Scamozzija, Roberta Adama, Antonija Dideda, Selve, te Selvina učitelja i prijatelja Tommasa Temanze.²⁰ Pismima i vlastitim crtežima vezanim uz planirane projekte pokazat će se Luka Garagnin kao poznavatelj arhitekture koji detaljno izražava zahtjeve i kompetentno prosuđuje

¹⁶ S. Piplović, *Graditeljstvo Trogira u 19. stoljeću*, Split 1996, sl. 28, projekt je objavljen kao rad nepoznate godine i autora.

¹⁷ O obitelji Garagnin izdvajamo: D. Božić-Bužančić, »La famiglia Garagnin: la sua migrazione in Dalmazia e lo sviluppo delle sue attività«, *I rapporti demografici e popolativi*, Rim 1981, str. 175-195; I. L. Garagnin: *Ekonomsko-politička razmišljanja o Dalmaciji*, (prijevod J. Posedel i K. Hraste), uvod i predgovor: D. Božić-Bužančić, Split 1995, str. 7-73; F. Celio Cega, n.dj. (15), str. 343.

¹⁸ Ivan Luka Garagnin mlađi, nećak je splitskog nadbiskupa Ivana Luke starijeg (1722-1783). Dalje u tekstu skraćeno ćemo ga zvati Luka Garagnin. Nacrt za monografiju Luke Garagnina vidi u: D. Božić-Bužančić, iz predgovora, n.dj. (17), str. 27-53. Njegovim životnim djelom drži se deset knjiga pod zajedničkim naslovom *Ekonomsko-politička razmišljanja o Dalmaciji*, u kojima iznosi ideje o poboljšanju cjelokupnog stanja tog prostora. Garagninove znanstvene preokupacije, te graditeljski planovi, kojima ćemo se baviti i u ovom radu, svjedoče o njegovoj predanosti trogirskom kraju. Grofica Isabella Teotochi-Albrizzi, književnica i vlasnica glasovitog intelektualnog salona toga vremena u Veneciji, koja je s Lukom Garagninom vodila dugogodišnju intimnu prepisku, u pismu od 10. rujna 1803. mu piše: »Trogir vam sada znači sve, pa iako mu se na kratko otmete, pokazujete mučni nemir da mu se vratite...«, vidi: M. Slade Šilović, »Pisma venecijanske književnice Isabelle Teotochi-Albrizzi trogirskom agronomu Ivanu Luki Garagninu između godine 1783. i 1835.«, *Mogućnosti* 7-8, Split 1987, str. 731.

¹⁹ Luka Garagnin obavljao je dužnost konzervatora, tj. »generalnog nadzornika za sve antikne spomenike i umjetničke predmete« u Dalmaciji izgleda svega nekoliko mjeseci, od travnja do kolovoza 1805. U tom periodu vrši dva iskapanja u Saloni, vidi: D. Božić-Bužančić, n.dj. (5, 1970). Njegovu stručnost i značaj kao arheologa-konzervatora prepoznaje I. Babić, n.dj. (5).

²⁰ Navod značajnih autora i knjiga iz knjižnice Garagninovih vidi u: S. Piplović, n.dj. (3), str. 124-125; S. Piplović, »Pristup graditeljstvu klasicizma u Dalmaciji«, *Hrvatska obzorja* 3, Split 1994, str. 609. Dragocjene podatke o životu i radu Selve pronašli smo u knjižici *Opuscolo di Gio. Antonio Selva Postumo Colle notizie della sua vita*, Venecija 1819. (Muzej

ponuđena rješenja. Ovaj sakupljač starina zaneseni je frankofil, izaslanik izraza odanosti caru Napoleonu u Parizu u ime naroda Dalmacije, blizak francuskom maršalu Augustu L.V. de Marmontu.²¹ Za vrijeme francuske vlasti u Dalmaciji Luka Garagnin je bio i središnji inspektor za šume i rude, te član povjerenstava vezanih za poljoprivredu, ceste i vode. Njegov stariji brat Dominik (1761-1848) sudjelovao je u Lukinom znanstvenom radu, sakupljanju arheoloških predmeta, kao i u promicanju poljoprivrede. U doba Francuza obavljao je različite upravne funkcije. Napoleon ga zbog njegove odanosti i predana rada odlikuje ordenom Legije časti i nagrađuje titulom baruna.²²

Garagnini će za svoje trogirске projekte pozvati dva istaknuta arhitekta koji za vrijeme francuske uprave pokušavaju unijeti red u gradove, u duhu filozofije klasicizma.²³ Selva će se tako pojaviti kao nositelj generalnog plana Venecije za Napoleonove vlasti, dok Mazzoli, kao štićenik maršala Marmonta, radi projekte za oblikovanje splitske obale.²⁴

Giannantonio Selva (1751-1819), voditelj katedre arhitekture na venecijanskoj Akademiji lijepih umjetnosti, prvi je venecijanski arhitekt nakon Palladijeva vremena (s iznimkom G. B. Piranesija koji postaje grafičar) koji poduzima studijska putovanja izvan Veneta, po Francuskoj, Engleskoj, Nizozemskoj, Beču, te

grada Trogira, Biblioteka Fanfogna-Garagnin (=MGT, BFG, XI a 99). Ta knjižica pod naslovom *Opinione di Daniele Barbaro sull'introdurre i fiumi nelle lagune* sadrži prijepis razmišljanja najznačajnijeg urednika, prevoditelja i komentatora Vitruvijevih *Deset knjiga o arhitekturi*, istaknutog humanista Danielea Barbara (1514-1570). Preciznije, Selva donosi Barbarov komentar što se nalazi na kraju pete knjige njegova latinskog i talijanskog izdanja Vitruvijeva djela iz 1557. godine, koje je ilustrirao Barbarov prijatelj i štićenik, projektant njegove obiteljske ladanjsko-gospodarske vile u Maseru, Andrea Palladio. Govoreći o gradnji svoje ladanjske kuće Luka Garagnin će u jednoj promemoriji za primjer navesti upravo vilu Barbaro, koja predstavlja vilu zemljoposjednika formiranu ujedinjenjem gospodske zgrade i gospodarskih krila s *barchessama*. Na Barbarov ulomak Selva je naišao pripremajući prošireni opis venecijanskog arsenala za knjigu L. Cicognara, A. Diedo, G. Selva, *Le Fabbriche più cospicue di Venezia. Misurate, illustrate, ed intagliate dai membri della Veneta Reale Accademia di Belle Arti*, Venecija 1815. Podatke o Selvi saznajemo iz prvog dijela ove knjižice, u kojem se nalazi njegov životopis napisan od strane B. Gamba. Naime, upravo nakon što je Selva na Akademiju lijepih umjetnosti u Veneciji, gdje je predavao arhitektonsku statiku od 1787., te vodio katedru arhitekture od 1797., dao na umnožavanje Barbarova razmišljanja sa svojim uvodom, iznenada je preminuo od infarkta. Tako je ovo izdanje dobilo i prvi dio, posvećen životu arhitekta.

²¹ O izaslanstvu u Pariz vidi: D. Božić-Bužančić, iz predgovora, n.dj, (17), str. 33.

²² S. Ćosić, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.)*, Dubrovnik 1999, str. 44.

²³ Oboje su bili angažirani oko projektiranja Napoleonova spomenika na Mont Cenisu u Francuskoj. Golemi spomenik u čast francuskih i talijanskih postrojbi nije realiziran zbog pada Napoleona.

²⁴ Selvini projekti generalnog plana Venecije izgubljeni su, vidi: D. Howard, *The architectural history of Venice*, New Haven i London 2002, str. 262-266. O Mazzolijevim projektima za oblikovanje splitske obale vidi: D. Kečkemet, *Maršal Marmont i Split*, Split 2006. Mazzoli za Marmonta u Splitu obavlja i stanovitu službu konzervatora, vidi: D. Kečkemet, *Vicko Andrić arhitekt i konzervator 1793-1866*, Split 1993, str. 160.

donosi europski klasicistički izraz u konzervativnu Veneciju. Napose zahvaljujući radikalnom djelovanju teoretičara Carla Lodolija u prvoj polovici XVIII. stoljeća, u Veneciji je klima za nove ideje postala povoljnija, pa je mladi Selva uspijevao realizirati svoje projekte u novom, asketskom stilu, u kojemu reducirana forma i glatka ploha zida mogu biti ekspresivne.²⁵

Ideje klasicizma, kao arhitektonske misli XVIII. i XIX. stoljeća, temeljene na antičkim idealima grčkog i rimskog poimanja prostora te na renesansnim modelima, širile su se Europom i Selva ih je putujući upijao. U svom dnevniku s putovanja u Englesku spominje posjet *Syon House* (18. lipnja 1781.), djelu arhitekta Roberta Adama, čiji interijer se smatra početkom karakterističnog Adamovog stila (*The Adam style, Adamesque*) u arhitekturi.²⁶ Selva je bio oduševljen planiranjem, više no dekorativnim stilom tog arhitekta, uvelike inspiriranog boravkom u Splitu.²⁷ Kako vidimo iz sačuvanih nacrti za *Syon House*, neizvedena je ostala Adamova monumentalna rotunda upisana u kvadratno dvorište. Spominjemo ideju upisivanja kružne forme u četverokutnu jer će se tim odnosom Selva baviti pri regulaciji dvorišta trogirske palače Garagninovih. U njegovu projektiranju pratit ćemo razvijanje više opcija, sintezu različitih pristupa prema detalju i cjelini,

²⁵ Fra Carlo Lodoli (1690-1761), svestrani znanstvenik, teoretičar arhitekture, obrazovan u Kotoru i Rimu, 1720. otvara u Veneciji privatnu školu iz koje širi napredne znanstvene i filozofske ideje. Poznat kao »Sokrat arhitekture«, nakon dvadesetogodišnjeg pisanja odbija publicirati svoj traktat o arhitekturi temeljen na funkcionalizmu i biti materijala. Zadatak arhitekture po njemu je: *formare, ornare, mostrare* (oblikovati, dekorirati, iskazati namjenu građevine). Lodoli kritizira svaku dekoraciju bez tektonske funkcije, pa čak i Palladijeve primjere. Njegove avangardne teorije znamo iz posthumno izdane zbirke C. Lodoli, *Apolo-ghi immaginati, e sol estemporaneamente in voce esposti agli amici suoi dal fu Fra Carlo de'Conti Lodoli*, Bassano 1787, te iz djela F. Algarotti, *Opere varie del Conte Francesco Algarotti*, vol.2 (poglavlje *Saggio sopra l'architettura*), Venecija, 1757, i A. Memmo, *Elementi di architettura lodoliana*, Rim 1786. O Lodoliju u kontekstu Selvina djelovanja vidi: D. Howard, n.dj. (26), str. 255. Selvini projekti su ipak većim dijelom ostali neostvareni, vidi opširnije: E. Bassi, n.dj. (3).

²⁶ P. de la Ruffiniere du Prey, »Giannantonio Selva in England«, *Architectural History: Journal of the Society of Architectural Historians of Great Britain Vol. 25*, digitalni arhiv JSTOR, 1982, str. 20-34, 151-152. Na dekoraciji *Syon House* rade talijanski slikari-dekorateri, među njima izgleda i venecijanac G. B. Casanova, brat poznatog avanturista i Selvinog prijatelja; više o Adamovu preoblikovanju *Syon House* vidi: J. Fleming, *Robert Adam and his circle*, London 1962.

²⁷ Robert Adam (1728-1792), jedan od najvećih klasicističkih arhitekata, u pet tjedana boravka u Splitu 1757. godine prvi detaljno proučava Dioklecijanovu palaču, koju će koristiti kao prepoznatljiv uzor u svojoj arhitekturi, te objavljuje knjigu *Ruins of the palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia*, London 1764. O Robertu Adamu i Dioklecijanovoj palači vidi: D. Kečkemet, *Robert Adam Dioklecijanova palača i klasicizam*, Zagreb 2003.

U svom dnevniku s putovanja Selva se često kritički odnosi prema engleskim klasicistima držeći ih generalno imitatorima; za njega su odmaci od uzora značajniji od reminiscencije. Ono što usvaja je njihova uravnotežena organizacija stambenih vila. Izdvaja posjet Kedleston Hall, Adamovu djelu, o čijoj ulaznoj dvorani, inspiriranoj splitskim Dioklecijanovim Peristilom, može samo napisati *è veramente magnifica*, vidi: P. de la Ruffiniere du Prey, n.dj. (26), str. 27.

odabiranje ovisno o situaciji. Prije putovanja po europskim metropolama veliki utjecaj na Selvu imao je studijski boravak u Rimu, kamo je otišao 1778. i razvio blisko prijateljstvo s vodećim klasicističkim kiparom Antonijom Canovom proučavajući klasične građevine u društvu internacionalnih umjetnika.²⁸

Upravo na Canovinu preporuku rimski arhitekt Mazzoli dolazi u Zadar, upravno središte francuske provincije Dalmacije, osmisli studij arhitekture na novoosnovanom zadarskom Liceju.²⁹ Basilio Mazzoli (1776-1820) je rođen u Rimu, školovan na Akademiji sv. Luke. Tamo će nakon njegova odlaska iz Zadra, gdje je na Liceju predavao crtanje i arhitekturu, za njim poći i na istoj akademiji studije nastaviti njegov zadarski student Vicko Andrić, najznačajniji hrvatski arhitekt-konzervator XIX. stoljeća.³⁰ Mazzoli se naime nakon zatvaranja zadarskog

²⁸ Svestranog Selvu, urbanista, arhitekta, interijerista, autora preciznih tehničkih izvještaja, dubok interes za renesansnu arhitekturu potiče na literarno stvaralaštvo. U n.dj. (20, 1819) B. Gamba opisuje i njegova literalna djela: *Delle differenti maniere di descrivere la Voluta Ionica e particolarmente della regola ritrovata da Giuseppe Porta detto Salvati con alcune riflessioni sul Capitello Ionico*, Padova 1814, te *Elogio di Michel Sanmichelii Architetto civile e militare*, Rim 1814 (MGT, BFG, XXVIII b 23), u kojoj, između ostalog, piše o Sanmichelijevu djelovanju u Dalmaciji, posebno se osvrnuvši na utvrđivanje Šibenika. Navodi kako je Sanmichelii, nakon što je odredio potrebne radove, ostavio kao voditelja poslova svog pranećaka Gio Gerolama. Ispod naslova stoji da je tiskana *ad istanza di alcuni suoi amici*, a iz Gambina teksta saznajemo da je o svom trošku knjižicu tiskao upravo Selvin bliski prijatelj Canova. Sklon hiperbolama, Selva u knjižici naziva Sanmichelija Buonarottijem arhitekture, a Canovu *našim* Fidijom. Skromno kaže kako njegov tekst nije ni izdaleka rječit kao Canovina mramorna bista Sanmichelija, izrađena za rimski Panteon. Između ostalih Selvinih počasnih titula, Canova ga 1812. proglašava članom Akademije sv. Luke u Rimu, kao njezin predsjednik. Selva će izraditi projekt za Canovin kiparski studio na Zatterama u Veneciji, koji nije izveden, a nacrti se nalaze u arhivu Muzeja Correr u Veneciji (vidi: E. Bassi, n.dj. (3), sl. 39b, 40), te kao arhitekt sudjelovati u oblikovanju hrama koji je Canova zamislio i podigao u rodnom Possagnu i u kojemu je pokopan. Njihova međusobna pisma objavljena su 1835. u Veneciji pod naslovom *Lettere familiari inedite di Antonio Canova e di Giannantonio Selva*.

²⁹ Zadarski Licej djelovao je od 1806. do 1811. godine, i bio je smješten u upravo zatvorenom samostanu Sv. Krševana. O Mazzolijevu djelovanju u Zadru vidi: I. Petricioli, »Bilješke o umjetnosti XIX st. u Zadru«, *Zadarski zbornik*, Zadar 1964; S. Piplović, n.dj. (4, 1977); M. Stagličić, »Rimski arhitekt Basilio Mazzoli - profesor na zadarskom sveučilištu«, *Zadarska revija* 1-2, Zadar 1987; M. Stagličić, »Obnova samostana sv. Krševana u 19. stoljeću«, *Zadarska revija* 2-3, Zadar 1990; M. Stagličić, *Klasicizam u Zadru*, Zagreb 1996.

³⁰ Vicka Andrića držimo začetnikom hrvatske konzervatorske discipline. Imenovan je 1853. počasnim pokrajinskim konzervatorom od strane Središnje komisije za otkrivanje i očuvanje umjetničkih i povijesnih spomenika u Beču (poznate kao Središnja komisija za zaštitu spomenika), koja institucionalizira zaštitu baštine, osnovane 1850., a koja počinje s radom upravo 1853. Sam Luka Garagnin 1805. godine uputio je predsjedništvu austrijske Vlade za Dalmaciju i Albaniju dopis nakon svog imenovanja konzervatorom u kojemu kaže da se ne drži dovoljno sposobnim za tu dužnost, te predlaže oblikovanje adekvatnih stručnjaka uz pomoć mentora koji je duže boravio u Rimu, vidi D. Božić-Bužančić, n.dj. (5, 1970), str. 149; I. Babić, n.dj. (5), str. 70. Prije odlaska u Rim Andrić u Zadru studira i pravo, pa je ta znanja također koristio u svrhu zaštite spomenika. O Andriću opširnije vidi: D. Kečkemet, n.dj. (24, 1993).

Liceja vraća u Rim kao profesor na Akademiju sv. Luke 1812. godine, kojom u to doba predsjedava Canova.³¹ Predavao je osnove arhitekture i dekoracije.³² Njegovu arhitekturu odlikuje čvrsta mjera u kojoj, kao što će se i ovdje pokazati, od detalja do cjeline precizno strukturira prostor prema klasicističkim principima kompozicije. Za vrijeme boravka u Zadru izradit će projekt preuređenja samostana Sv. Krševana u Licej, koji će uz njegove splitske projekte, kao i nacrt iz arhiva Akademije sv. Luke u Rimu, biti vrijedan izvor komparativnog materijala u ovom radu.³³

Selvu i Mazzolija s Lukom Garagninom vezuje prijateljstvo, o čemu svjedoče pisma.³⁴ On ih obojicu, dva različita stvaralačka duha, angažira za preoblikovanje složenog sklopa obiteljske palače, čiji su dijelovi građeni od XIII. do XVIII. stoljeća, smještenog kod sjevernih trogirskih gradskih vrata.

Projekti preoblikovanja sklopa palače Garagnin kod sjevernih gradskih vrata

Prva dosada poznata suradnja Garagninovich i Selve (koji 1792. ostvaruje svoj kapitalni projekt, venecijanski teatar *La Fenice*), počinje 1799. naručkom projekata za ormar, okovanu zidnu škrinju (zapravo sef), tajno stubište, te rešetku za vrt.³⁵ U pismu Dominiku Garagninu arhitekt kaže da je primio tlocrt sobe i izradio projekte spiralnog stubišta i ormara, te tražene rešetke. Na temelju Dominikove promemorije bila je iznesena pretpostavka da se od Selve tražio projekt za uređenje jedne sobe u sklopu palače Garagnin, no nacrti nisu bili poznati.³⁶ U

³¹ S. Piplović, n.dj. (4, 1977), str. 102.

³² M. Missirini, *Memorie per servire alla storia della Romana Accademia di S. Luca fino alla morte di Antonio Canova*, Rim 1823, str. 366-368, donosi Mazzolijeve misli o studiju arhitekture i dekoracije. Za tehničku naobrazbu, temeljenu na Vitruvijevim principima, Mazzoli naglašava upoznavanje s prirodom materijala, te jedinstvo funkcije i forme. Kod dekoracije drži, poput Albertija, kako je crtež ishodište svake vizualne umjetnosti, jer sve što se odnosi na ukrašavanje predmeta proizlazi iz slikarstva. Ističe podučavanje o postanku, napretku, savršenstvima i propastima umjetnosti, kako bi se prihvatili trajni principi, a odbacile »neozbiljne objesti mode...«

³³ Mazzoli je i projektant kupole katedrale (*Duomo Nuovo*) u Bresciji dovršene 1825., istaknute kao najveće u Italiji poslije onih crkava Sv. Petra u Vatikanu i S. Maria del Fiore u Firenci, vidi: A. Sala, *Pitture ed altri oggetti di belle arti di Brescia*, Brescia 1834, str. 45-46. Za komparaciju su korišteni nacrti iz Državnog arhiva u Zadru, arhiva splitskog Konzervatorskog zavoda, digitalna kolekcija arhitektonskih crteža *Lineamenta* (www.lineamenta.biblhertz.it), te MGT, FGF.

³⁴ S. Piplović, n.dj. (4, 1977), str. 101-102.; S. Piplović, n.dj. (3), str. 118.

³⁵ U XVIII. stoljeću razvija se tip zidne škrinje od ukrašenog drva s željeznim okovom, vidi: D. Božić-Bužančić, *Privatni i društveni život Splita u osamnaestom stoljeću*, Zagreb 1982, str. 36.

³⁶ Garagninovu promemoriju i Selvino pismo navodi S. Piplović, n.dj. (3), str. 119-120, te zaključuje da su nacrti traženi za uređenje jedne sobe, vjerojatno za obiteljsku palaču u Trogiru, a neka rešetka za njihov ogledni vrt na Travarici, na kopnenoj strani Trogira, za koji je zgrade projektirao Selva. Promemorija se nalazi u DAS, AFG, Im.sp. 4/IV. Iz naru-

Tlocrt prizemlja današnjeg stanja na mjestu sklopa palače Garagnin, koji se sastojao od sjevernog i južnog dijela (sivo), te zapadnog s novom palačom (tamnije) i unutrašnjim dvorištem (svjetlije), međusobno spojenih prolazima iznad ulica. Označen je približni obuhvat koji ćemo pratiti na planovima preoblikovanja sklopa s početka XIX. stoljeća.

trogirskom arhivu spojili smo tlocrt i pogled projekta spiralnog stubišta skrivenog iza pregrade s ormarom. Usporedbom s nacrtima čitavog sklopa, nalazimo da se radi o projektu rađenom za tada novu zgradu palače Garagnin baš na poziciji

čiteljeva zahtjeva za oblikovanjem rešetke (*restello*) - elegantnog izgleda, od bojanog ariša s željeznim završcima - i podatka da je potrebno da ima bravu s dva ključa, za vrtlara i gospodara, pretpostavili smo da se radi o rešetkastim vratnicama. To potvrđuje i definicija iz rječnika G. Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venecija 1856, gdje se *restello* objašnjava i kao *porta fatta di steconi che si mette alla porta de' giardini perchè passi la vista*. Za ulaz u vrt Garagninovih postoje sačuvana južna vrata koja nose grb obitelji Garagnin-Fanfogna, no glavni ulaz je od početka planiranja bio u istoj osi, pa su možda elegantne vratnice bile predviđene na ovom mjestu.

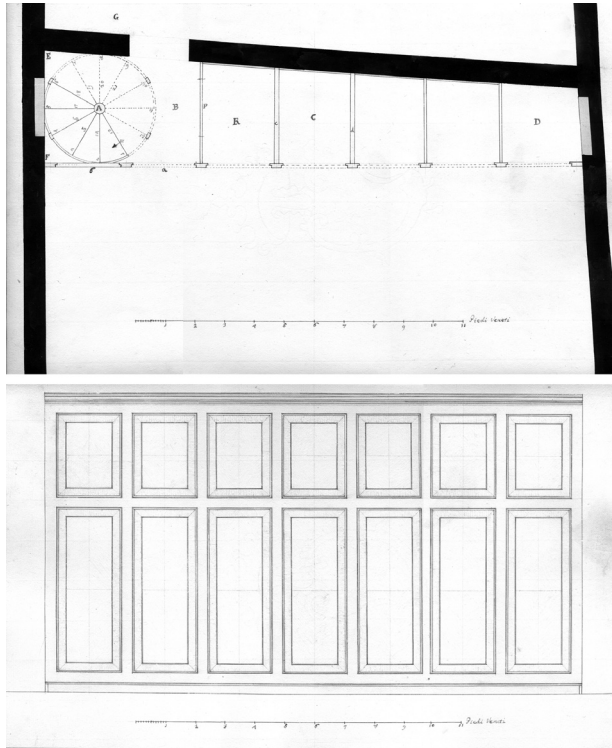
današnjih spiralnih stuba u kući, te zaključujemo da su one kasnije i izvedene slijedom te, kako ćemo zaključiti, Selvine ideje.³⁷ Naručitelj u spomenutoj promemoriji detaljno opisuje izvedbu željenih drvenih stuba koje trebaju omogućiti nečujno kretanje, pa stoga za njih nisu pogodne plohe tankog drva, koje škripe. Usporedimo li te nacрте s nekim od Selvinih potpisanih projekata, na primjer za most u sklopu projekta za *Giardini pubblici a Castello* u Veneciji, vidimo da se radi o identičnom rukopisu.³⁸ Na isti način crtan je i Selvin projekt za kazino u oglednom vrtu Garagninovich na Travarici, na kopnenoj strani Trogira.³⁹ Budući da opisujemo mahom nepotpisane nacрте, i naoko nevažni detalji na crtežima dodatni su putokazi prema prepoznavanju autora. Naime, iako svako doba nosi sličan način arhitektonskog prikazivanja, postoje tragovi koji otkrivaju određenu ruku. Tako Selva često piše oznaku mjerila (*Piedi Veneti*, ili *P. Veneti*) svojim rukopisom kakav poznamo i iz pisama, bez uljepšavanja, pa tako i ovdje. Sklon je i pisanju napomena na nacрте. Pažljivim promatranjem većeg broja njegovih crteža može se uočiti prepoznatljiv način u korištenju olovke, tuša i akvarela u nacртima.

Drugu moguću lokaciju rešetkastih vrata nalazimo na neobjavljenom tlocrtu sjevernog dijela oglednog vrta na Travarici, koji se nalazi u MGT, FGF. Potpisuje ga venecijanski zidar Francesco Scala, s kojim u Veneciji još 1800. Selva u ime braće Garagnin sastavlja ugovor o radu (DAS, AFG, Im. sp. 4/III), a S. Piplović, n.dj. (3), str. 121, spominje ugovor sklopljen 1808. između L. Garagnina i Scale za gradnju na obiteljskom imanju u Divuljama (DAS, AFG, Im.sp. 4/IV). Ispod Scalinog crteža stoji tekst: *Traù li 3 8bre 1821. Pianta della Strada di discesa, che i Signori Garagnin divisano di far rittare sul terreno a Sgon, (era Grazio) che s'immedesima col loro Giardino*. Nama je ovdje bitan opis uz ulazna vrata u ogledni vrt: *Portone con Restello*. S jedne strane tog ulaza ucrtan je zid uz kuću (ostao je sačuvan, sa spolijama), a s druge *sciepe (siepe)*, odnosno ograda formirana gusto posađenim grmljem, koja završava osmerokutnim kamenim dovratnikom, i danas vidljivim. Dodatni značaj ovom ulazu daje činjenica da u arhivu nalazimo i projekt elegantnog osmerokutnog dovratnika (MGT, FGF, tlocrt i pogled u olovci, 32,5x23 cm), sudeći po oblikovanju predviđenog za vrt Garagninovich. Kao lokacija na sjeveru vrta navedeno je trogirsko područje *Sgon* čiji naziv se vremenom izgubio, a točno ga je pretpostavila D. Božić-Bužančić, n.dj. (5, 1995), str. 202. Više o građevini prikazanoj na Scalinu tlocrtu vidi u bilješci 109.

³⁷ U popisu imovine obiteljske palače Garagninovich nakon anarhije 1797. godine spominje se prostorija ispod stuba u ovom dijelu sklopa, na prvom katu, što znači da je tu neka komunikacija i ranije postojala. Vidi: F. Celio Cega, »Imovina u kući obitelji Garagnin nakon anarhije 1797. godine«, *Građa i prilozi za povijest Dalmacije 12 / Božić-Bužančić zbornik*, Split 1996, str. 586.

³⁸ E. Bassi, n.dj. (3), sl. 37 bis.

³⁹ S. Piplović, »Prostorno-arhitektonska revitalizacija parka Garagnin-Fanfogna u Trogiru«, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 16, Zagreb 1990, sl. 5. Naziv kazino (*casino*) pojavljuje se u različitim značenjima, pa ga određujemo vremenski, te u odnosu s izgledom i lokacijom. Kazino u oglednom vrtu Garagninovich Selva je projektirao kao reprezentativnu vrtu građevinu za odmor i druženje, bogato ukrašenog interijera. Luka Garagnin nije bio sklon »bučnim nasladama društva«, vidi: M. Slade Šilović, n.dj. (18), str. 727, 730, pa je kazino vjerojatno posvetio intimnijim, učenim druženjima. Obitelj će kasnije u vrtu kazinu u blizini svoga doma do II. svjetskog rata, a izgleda i tijekom njega, priređivati zabave, vidi: D. Božić-Bužančić, n.dj. (5, 1995), str. 203-205.

Tlocrt i pogled Selvina projekta za prostoriju u novoj palači Garagginovih (danas Muzej grada Trogira). Planirana pregrada sastoji se od sedam jednakih dijelova podjeljenih prema zlatnom rezu.

Iza pet ploha su ormari, a u najširem dijelu smješteno je tajno stubište.

U današnjem stanju prepoznajemo realiziranu interpretaciju ove Selvine ideje.

No pravi zadatak za Selvu nije uređenje jedne sobe, već skrivanje druge. On na udaljenosti od 2,4 venecijanskih stopa (83,4 cm) s najuže strane, te 3,8 v.s. (132 cm) s najšire strane od pregradnog zida povlači novu plohu kojom stvara iluziju zida.⁴⁰ Dijeli je okomito u sedam identičnih dijelova, a vodoravno u dva prema zlatnom rezu. Dobiveni pravokutnici uokvireni su jednostavnom profilacijom oko čistih ploha, s vijencem na spoju sa stropom. Iza pet uspravnih ploha su dijelovi ormara, a iza dvije, od kojih je jedna fiksna, a druga tajni ulaz, skriva se spiralno stubište. Nova pregrada zauzima širinu sobe od 18 v.s, ili 6,26 m, što odgovara dimenziji nove palače, a otklonom od paralelnosti zidova pridonosi se čistoći prostorije, te postiže dovoljna širina za smještaj stubišta. S druge strane nalazi se postojeći pregradni zid, s ulazom prema prostoru čija je skrovitost motiv ove intervencije. Smjestimo li Selvin fragment na tlocrt prvog kata palače nalazi-

⁴⁰ Venecijanska stopa (= v.s.) u pravilu iznosi 34,765 cm, vidi Z. Herkov, »Prinosi za upoznavanje naših starih mjera za dužinu i površinu«, *Zbornik historijskog zavoda JAZU u Zagrebu*, Zagreb 1977, str. 166-183.

mo da iza pregradnog zida ostaje mala prostorija, na samom zapadnom kraju tlocrta. Dvostruka pregrada s tajnim stubištem upozorila nas je da ubuduće obratimo naročitu pozornost na namjenu te prostorije.

Spiralno stubište na istoj poziciji nalazit ćemo u daljnjim Selvinim projektima razrade čitavog sklopa. Kut pregradnog zida s obzirom na obodne ne odgovara izvedenom stanju (koje je ostalo do danas), u kojem ipak čitamo interpretaciju ove ideje, no Selva ga svjesno izravna. Na tom mjestu zid glavnog pročelja lomi se pod blagim, ali neugodnim kutom, koji će se i u budućim projektima na različite načine dovoditi u ravninu. Moguće je da dvije niše označene na tlocrtu prikazuju varijante položaja za okovanu škrinju koja je, prema pismu, trebala biti željeznom sponom pričvršćena za zid.

Nakon uvida u ovaj projekt, krećemo u planove za opsežnu adaptaciju sklopa palače Garagnin, čija su tri dijela razdvojena ulicama.⁴¹ Da bismo razumjeli razvoj tih arhitektonskih zamisli, treba opisati stanje u trenutku kada Luka Garagnin pred Selvu, pa zatim i Mazzolija, postavlja ovu složenu zadaću, a to je nedugo nakon što barokni arhitekt Ignacije Macanović gradi novu palaču Garagnin, te na sklopu i oko njega radi nekoliko važnih prostornih intervencija.

Ignacije Macanović (1727-1807), vrsni graditelj djelatna u Dalmaciji, 1763. godine izvodi današnji izgled sjevernih gradskih vrata u baroknom bedemu, te definira trg s unutrašnje strane toga obrambenog zida gradnjom vojarnje za stražu i nove palače Garagnin.⁴² Na njoj započinje s radom iste godine, poštujući linije već postojećih ulica. Jednostavno simetrično pročelje krasi centralni portal, balkon s bogatim balustrama te luminar ukrašen volutama. Široki portal vodi u središnje dvorište kroz prolaz između dvije prodavaonice u prizemlju, a na stambene katove penje se iz starije kuće u okviru dvorišta. Na istočnoj strani palače gradi se cisterna s terasom i klupama te krunom bunara, kao što i priliči imućnoj obitelji. Bunar u unutrašnjem dvorištu također je Macanovićevo djelo.⁴³ Visokim nadgrađenim lukom nadalje spaja sjeverni i južni dio sklopa na nivou drugog kata, dok je južni sa zapadnim ranije povezan nad lučnim prolazom u nivou prvog. Sjeverni i zapadni dio, koji uključuje novu palaču, nisu bili izravno spojeni. Pri renoviranju starijih dijelova palače Macanović veoma poštuje povijesne oblike. No vidjet će se da budući projektanti, nositelji novog arhitektonskog stila, malo mare za njegov prinos.

⁴¹ Kupovinu kuća koje čine sklop Garagninovih (koje prema katastarskom planu iz 1830. obuhvaćaju katastarske čestice 621, 624, 625, 626, 646, 647, 648, 669, 988) precizno opisuje F. Celio Cega, n.dj. (15). Čestice označene prema: I. Benyovsky, *Trogir u katastru Franje I.*, Zagreb 2005.

⁴² Sklop palače Garagnin sastojao se od sjevernog, južnog i zapadnog dijela s novom palačom. Trg pred njima bio je podijeljen zidom na dva dijela: kontrolni prostor pred vojarnom i mali trg pred novom palačom Garagnin. O Macanovićevom autorstvu i zahvatima na ovu temu vidi: I. Babić, »Jedna prostorna intervencija Ignacija Macanovića u Trogiru«, *PPUD* 38, Split 1999-2000; F. Celio Cega, n.dj. (15).

⁴³ F. Celio Cega, n.dj. (15), str. 352. U istom tekstu opisana je i obnova južnog dijela sklopa palače, 1770-ih, također Macanovićevo djelo, str. 352-355.

Iako se razmatrala mogućnost da je kao podloga za daljnje radove na sklopu služio snimak mjernika Franje Antuna Kurira, analizom ćemo pokazati da ga za tu ulogu možemo posve isključiti.⁴⁴ Kurirova podloga neupotrebljiva je za projektiranje, jer je lišena za to nužne preciznosti; nacrtana je shematski, kao informacija o smještaju i sadržaju posjeda, a ne kao arhitektonski snimak stanja. Mogla je poslužiti u pravne, ali ne i u tehničke svrhe. Za projekt obnove korišteni su drugi, nepotpisani nacrti, od kojih su sačuvani listovi s presjecima i pogledima te dva tlocrta prizemlja sklopa palače Garagnin, od kojih prvi, bez legende, donosi postojeće stanje, a drugi, s legendom, i puno više – nalazimo da je poslužio doslovno kao podloga za projektiranje.⁴⁵ Pokazat ćemo da na njega sljedeći autor, projektant, unosi elemente koje će nadalje razrađivati.

Na tom kompletu crteža primjećujemo niz razlika u odnosu na Kurirov: u katnosti iznad nadgrađenog luka koji spaja južni i zapadni dio sklopa, u izgledu kuće uz cisternu, kao i u visini i obliku krova najviše kuće na istočnoj strani. Trifora koja se nalazi na pročelju te kuće vjerodostojno je nacrtana, dok je na Kurirovu nacrtu prikazana kao bifora. Učestale su razlike u broju i obliku prozora te spomenuta Kurirova shematiziranost detalja. U istim nacrtima nisu ucrtane gradske zidine sa sjeverne strane, dok je vojarna s pregradnim zidom trga, koju Kurir detaljno donosi, tek granično naznačena. Za razliku od Kurirovih nacрта, koji opisuju i cjelokupnu situaciju oko sklopa, s nazivima trgova i ulica, ovi precizno donose samo sklop palače Garagninovih. Sve na njima je s jednakom pažnjom nabrojeno, ali zahvat, ideja, se ne nazire. Držimo da ovi detaljni crteži ne predstavljaju projekt, već upravo prikaz postojećeg stanja. Navedene razlike vjerojatno su rezultat u međuvremenu izvedenih radova, ili prije Kurirove nepreciznosti, ali nisu razvidne kao planirani zahvat.

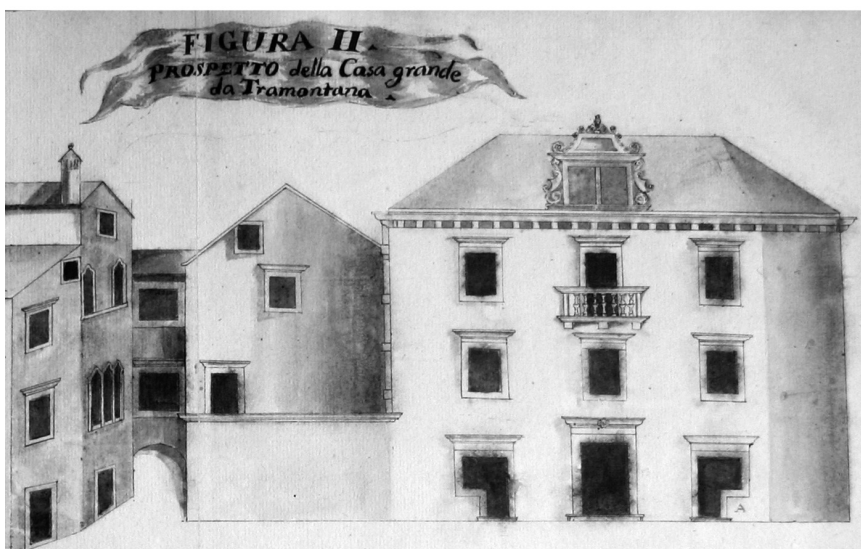
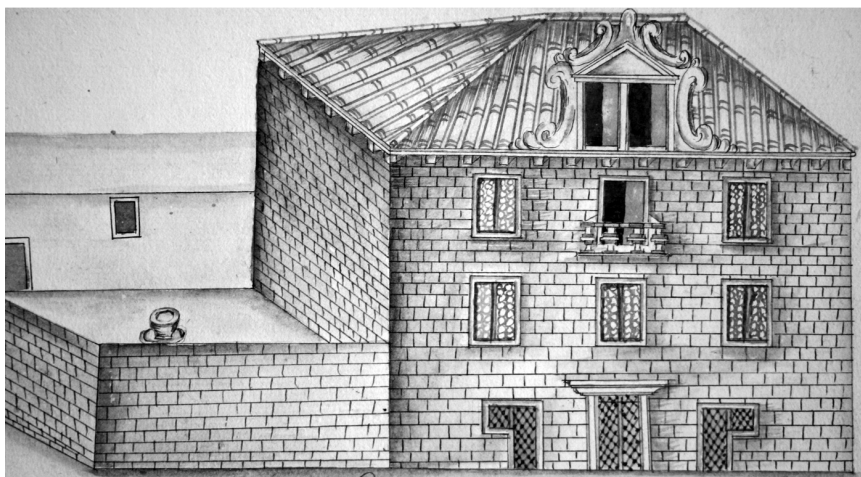
Vješt crtač ovdje ima ulogu mjernika, no ne i arhitekta, pa zaključujemo da je izradio nacрте da bi se na njima dalje interveniralo: precizan tlocrt, te gotovo fotografski prikazi pročelja i presjeka, koji budućem projektantu mogu pružiti dovoljne informacije za rad. Može biti da su rad jednog od vojnih inženjera povezanih s Garagninima. Oni se pojavljuju kao vješti mjernici, kartografi i crtači.⁴⁶

Među njima je poručnik Ivan Nikola Nakić Vojnović, vojni inženjer školovan u Veroni, koji između ostalog radi na uređenju pantanskih mlinova kraj Trogira 1790. godine, te izrađuje nacrt za preuređenje trogirskog kazališta. U arhivu Garagninovih nalazi se i dokumentacija o popravcima trogirskih ulica iz 1795./96. godine, a organizirao ih je upravo Nakić Vojnović, u svojstvu državnog inženjera.

⁴⁴ S. Piplović, n.dj. (4), str. 48-49, iznosi tu mogućnost uz Kurirov tlocrt sklopa palače Garagnin. F. Celio Cega, n.dj. (15), str. 356-357, donosi Kurirove prostorne prikaze sklopa.

⁴⁵ Ovi nacrti su kao projekt nepoznata autora poslužili za rekonstrukciju tadašnjih sadržaja sklopa, vidi: F. Celio Cega, n.dj. (15), str. 350-353. S. Piplović, n.dj. (4), str. 49, spominje postojanje i drugih prikaza postojećeg stanja u obiteljskom arhivu Garagninovih, koji su mogli biti bolja podloga za projektiranje, vjerojatno misleći pri tom na ovaj prikaz.

⁴⁶ Vidi: A. Duplančić, »O Mihovilu Luposignoliju, vojnim inženjerima i mjernicima u Dalmaciji u 18. stoljeću«, *PPUD* 29, Split 1990, str. 261-267.

Usporedba dijela snimka postojećeg stanja sklopa palače Garagninovich F. A. Kurira (gore) sa snimkom za koji dokazujemo da je poslužio kao podloga za projektiranje (dolje). Dok Kurirova podloga pruža opću informaciju, druga, u mjerilu, pruža arhitektonsku. Na donjem prikazu pročelja uočavamo napomene pisane Selvinim rukopisom, što uz njegov naknadni rad na tlocrtu potvrđuje da mu je komplet crteža služio kao podloga za projektiranje.

Njega sa sigurnošću prepoznajemo kao onoga koji radi preslike Selvinog projekta za kuću (*Casa Colonica*) Garagninovich na njihovu imanju u Divuljama.⁴⁷

⁴⁷ I. N. Nakić Vojnović (rođen u Kninu 1763., preminuo u Padovi početkom XIX. stoljeća) popravljao je i zvonik splitske katedrale, projektirao kulu Gradskog sata u Zadru, 1789. nalazimo ga kao izrađivača popisa državnih zgrada u Dalmaciji za područje Knina, Drniša i Šibenika, a pojavljuje se i kao autor crteža dijela splitskog bastiona Priuli s vrtom Pavlović

U ostavštini Garagninovih nalazimo i rad poručnika Pietra Gironcija. On djeluje na istočnoj obali Jadrana u drugoj polovici XVIII. stoljeća. U to doba pojavljuje se kao stručnjak pozvan iz Mletaka da bi valorizirao dvije lokacije i projekte Bernardina Maccaruzzija i Giorgija Massarija za gradnju nove parohijske crkve u Prčanju u Boki Kotorskoj.⁴⁸ Nama je naročito značajno da krajem XVIII. stoljeća Gironci crta prikaz postojećeg stanja trogirskog mosta prema Čiovu⁴⁹, a potpisuje i neobjavljeni projekt za Šibenik, što smo ga otkrili u fondu Garagninovih.⁵⁰ No dokaze za autorstvo snimka palače Garagninovih treba tek naći među mjernicima povezanim s obitelji.

U prilog ideji da se radi o arhitektonskoj podlozi spomenuli smo činjenicu da projektant, a daljnja analiza dokazat će da je to Selva, na legendiranom tlocrtu prizemlja postojećeg stanja dodiruje neke ključne točke rekonstrukcije sklopa, a na pripadajućem snimku pročelja i presjeka upisuje nekoliko napomena i oznaka svojim rukopisom. Centralni ulaz u novu palaču označava slovom *B*, i procjenjuje ga dovoljno širokim za kočije (*più largo per le carrozze*). Ulaz vodi kroz predvorje od unutrašnjeg dvorišta zatvorenog bloka, koje Palladio drži najvažnijim dijelom kuće, pa stoga stubište planira tako da posjetilac prije ulaska uživa u pogledu na dvorište. D. Barbaro kaže u komentarima Vitruvija, slijedom Albertijeve usporedbe dvorišta kuće s trgom grada, da je ono prvo što gledamo, mjesto gdje se sve spaja.⁵¹ U nepravilno dvorište palače Garagninovih, s bunarom u jugoistočnom uglu, Selva lijepi papiriće na koje ucrtava dva raščlanjena polukružna zida, kao

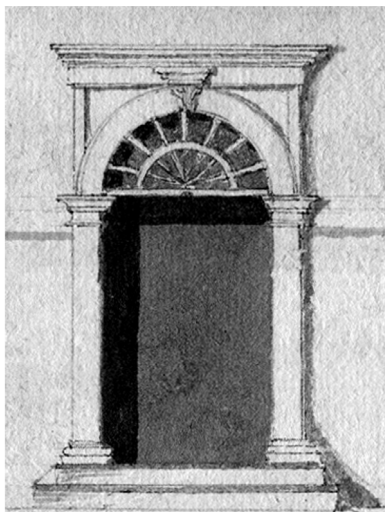
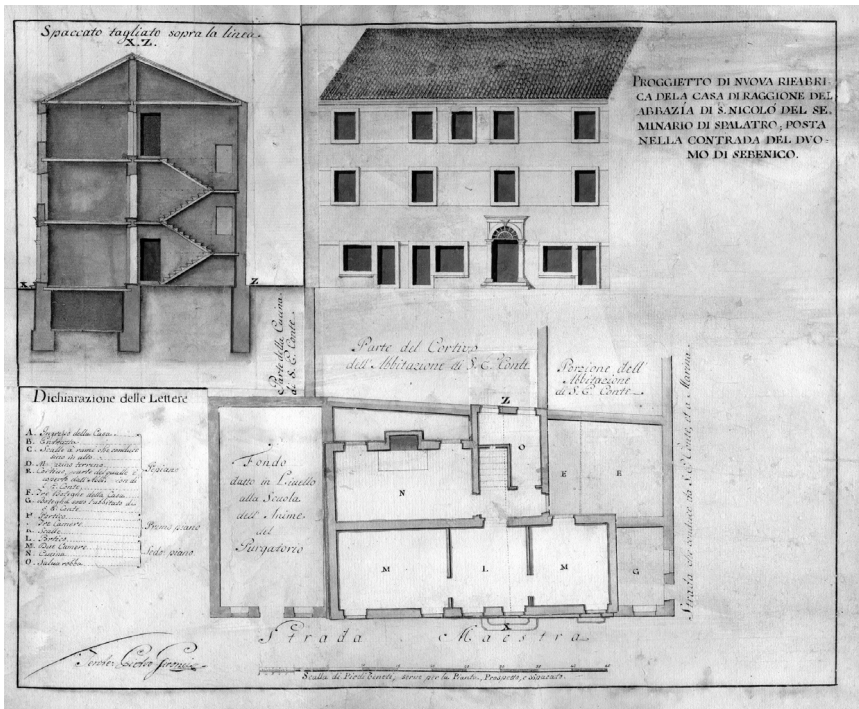
iz 1801. O njegovu djelovanju izdvajamo: C. Fisković, »Ignacije Macanović i njegov krug«, *PPUD* 9, Split 1955, str. 204; V. Omašić, »Obnova trogirskog kazališta koncem XVIII stoljeća«, *Mogućnosti* 7, Split 1966; A. Duplančić, n.dj. (46), str. 261, 265; I. Benyovsky, »Popravak trogirskih ulica 1795./1796. godine«, *Povijesni prilozi* 30, Zagreb 2006, str. 145-146; A. Duplančić, *Splitske zidine u 17. i 18. stoljeću*, Zagreb 2007, str. 37, 39, 63-64. Njegovi preslici Selvinog projekta za *Casa Colonica* bit će objašnjeni u bilješci 110.

⁴⁸ Gironci odabire Maccaruzzijev projekt »zbog manjeg troška«, te lokaciju Bogorodičina hrama u Prčanju. Vidi: Don N. Luković, *Bogorodičin hram na Prčanju*, Kotor 1965, str. 22. Osim toga, 1781. godine vrši reviziju katastra državnih livada i međaša iz 1756. te crta nove karte, oslovljen kao službeni mjernik: *Uffiziale Perito Tente Pietro Gironci*, vidi: A. Duplančić, n.dj. (46), str. 264. Sačuvan je i njegov tlocrt Splita, koji izrađuje 1784. godine, vidi: D. Božić-Bužančić, »Još jedan tlocrt Splita iz 1784. godine«, *PPUD* 28, Split 1989, str. 223.

⁴⁹ O Gironcijevu projektu mosta vidi: I. Babić, »Stari trogirski mostovi«, *Luke istočnog Jadrana / Zbornik Pomorskog muzeja Orebić*, Orebić 2006, str. 171-173, 180.

⁵⁰ Gironcijev šibenski projekt nalazi se u MGT, FGF, pod oznakom 399a/88. Prikazuje stambenu građevinu s prodavaonicama u prizemlju (*Progetto di nuova rifabrica dela casa di raggione del Abbazia di S. Nicolo del Seminario di Spalatro; posta nella contrada del Duomo di Sebenico*) na sjevernoj strani sklopa s Kneževom palačom u Šibeniku, gdje se danas nalazi stambena dvokatnica izgrađena u prvoj polovici XX. stoljeća. O vjerojatnosti da je projekt bio izveden govori sličnost portala iz nacrtu pročelja s portalom umetnutim na zgradi preko puta, onaj s renesansnom ložom na istočnoj strani šibenskog katedralnog trga. Ne treba isključiti mogućnost da se radi o premještenom portalu iz Gironcijeva nacrtu.

⁵¹ R. Wittkower, *Architectural Principles in the Age of Humanism*, Chichester 1998, (Izvornik: London 1949), str. 76; vidi bilješku 20.

Gironcijev projekt (Proggietto di nuova rifabrica dela casa di raggione del Abbazia di S. Nicolo del Seminario di Spalatro; posta nella contrada del Duomo di Sebenico) na sjevernoj strani sklopa s Kneževom palačom u Šibeniku. Na tom mjestu danas je novija dvokatnica, a portal iz projekta nalikuje portalu umetnutom na zgradu s renesansnom ložom na katedralnom trgu.

pravilne segmente koji se mogu upisati u nepravilni četverokut. Time homogenizira prostor, unosi klasicistički red u nasljeđenu nepravilnost. Uočavamo da između postojećih dvorišnih i novih polukružnih zidova uvodi međuelement, ravni djelić zida (prema Palladijevu modelu) što mu omogućuje dovođenje radijusa na željenu mjeru i kontrolu spoja dviju različitih formi. Ovim zahvatom ukida ulazna stubišta u dvorištu. Produljenjem postojećih zidova ispituje linije novih spojeva dijelova sklopa preko ulica. Nacrti postojećeg stanja su po tome sudeći bili poslani Selvi. On se u Veneciji susretao s Garagninima, koji su tamo imali u zakupu kuću, a slali su mu nacрте i poštom, te preko prijatelja.⁵²

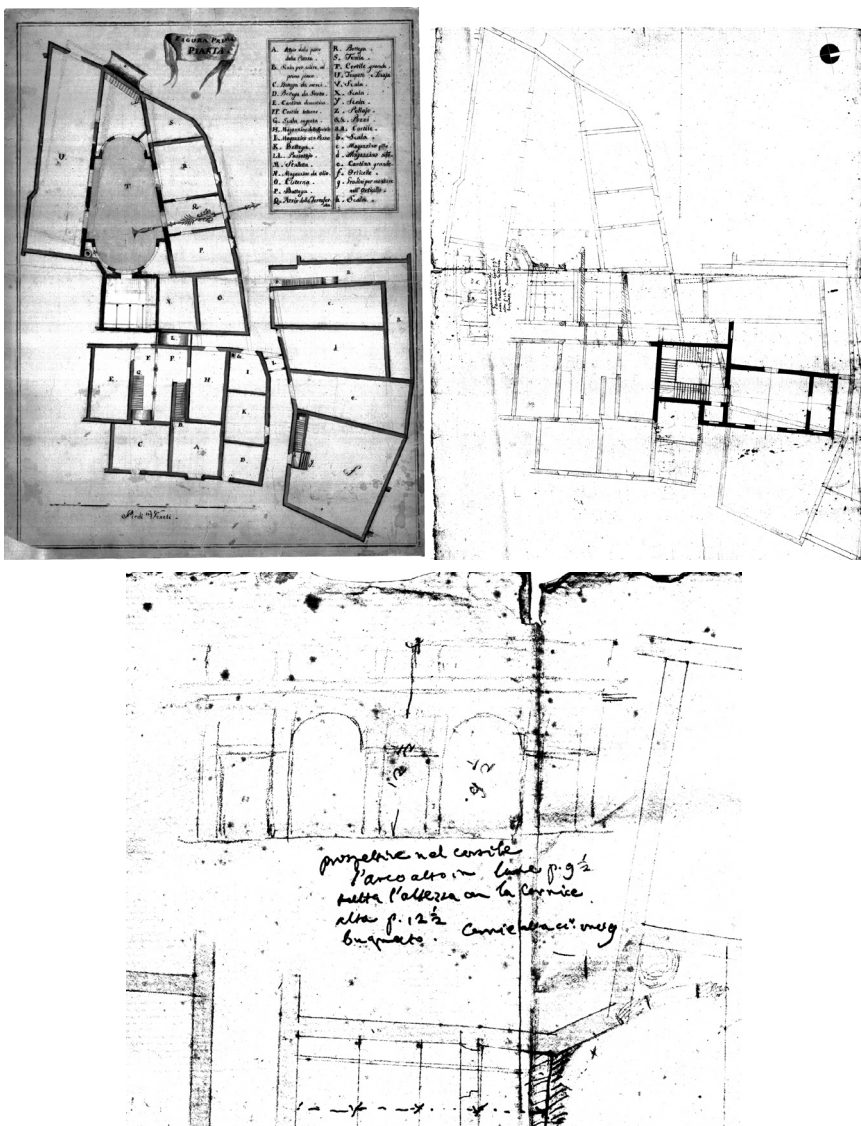
Brojne sačuvane promemorije i bilješke Luke Garagnina objašnjavaju nam složeni tijek i sadržaj nacrtâ, te otkrivaju projektni zadatak: preoblikovati sklop palače mjenjajući gabarit i stilizirajući vanjštinu, te usavršiti tlocrtnu dispoziciju, u skladu sa suvremenim klasicističkim izrazom. Na zapisima ne nalazimo datuma ni potpisa, no neosporna identičnost rukopisa odaje naručitelja. U promemoriji u kojoj detaljno određuje dimenzije gradskog sklopa, jedan dio naziva starom kućom (južni dio), drugi novom kućom zvanom *Fabbrica* (zapadni dio), treći kućom koja gleda na gradski zid (sjeverni dio), pa ćemo za dijelove sklopa koristiti i Garagninove nazive.⁵³

Selva na tlocrtu olovkom (tj. precrtanom snimku tlocrta prizemlja), crtkanim linijama naznačuje spajanje dijelova sklopa iznad ulice u nastavcima postojećih zidova. Raznorodne vertikalne komunikacije zapadnog dijela sklopa zamjenjuje integralnim stubištem, kojemu se prilazi kroz dvorišni trijem. Naime, u maloj skici olovkom, na rubu papira, Selva donosi pogled koji objašnjava treću dimenziju tlocrtno označenih polukružnih volumena u dvorištu. Oni formiraju trijemove rastvorene lukovima između odsječaka zidova s ugaonim pilastrima, a iznad razdijelnog vijenca ustanovljeni ritam prati ograda terase. Visina tjemena luka je 9,5 v.s. (3,30 m), a ukupna visina konstrukcije 12,5 v.s. (4,35 m). Ispod skice nalazi se napomena napisana Selvinim rukopisom: »Fasade u dvorištu/ luk visok 9½ stopa/ ukupna visina do vijenca/ visina 12½ stopa/ U bunji. Vijenci visoki...«. ⁵⁴ Da je ovo realizirano, ulazili bismo u dvorište koje bi nas obrlilo rustičnim trijemovima, i svaka nepravilnost unutar bloka, nastala spajanjem građevina iz različitih perioda, ostala bi nezamjetna. Selva preoblikuje dvorište iz ostatka unutar izgrađenog u projektiranu jedinicu. Bilo bi to otvoreno unutrašnje pročelje palače koje bi moglo postati i mjesto reprezentativnih događanja.

⁵² S. Piplović, n.dj. (3), str. 118-119; S. Piplović, »Zakup kuće u Veneciji od strane braće Garagnin«, *Grada i prilozima za povijest Dalmacije*, Split 1977, str. 249-252.

⁵³ Promemorija pod naslovom: »Si disiderano le seguenti misure della Casa Garagnin, a norma però delle indicazioni qui sotto marcate«, nalazi se u DAS, AFG, Im. sp. 7/VI. Za analizu rukopisa koristili smo potpisane tekstove Luke Garagnina u DAS, AFG. Ovdje zahvaljujem Katarini Hraste koja je s talijanskog prevela dokumente koje u tekstu citiramo, te prijateljskoj spremnosti Kristine Restović, Ane Jerkan i Kate Dalmatin za pomoć pri prijevodu s talijanskog kod »radnog materijala«.

⁵⁴ MGT, FGF, 399a-87: »Prospettive nel cortile/ l'arco alto in lune p.9 ½/ tutta l'altezza alla cornice/ alta p.12 ½./ Bugnato. Cornice alta...«

Selvine zamisli ucrtane u tlocrt postojećeg stanja prizemlja sklopa obiteljske palače (gore lijevo). U nepravilno unutrašnje dvorište Selva lijevi papiriće na kojima prikazuje dva odvojena polukružna volumena, ukida stubišta u dvorištu, a prostor istočnog pripaja štalici. Povlači linije spajanja sklopa preko ulica u nastavku postojećih zidova. Na tlocrtu olovkom razvija iste ideje (gore desno). Integralno stubište smiješta u kuću s istočne strane dvorišta. Na spoju sjevernog i južnog dijela sklopa crta u tušu drugo stubište i novi dio s ulazom s istoka. Time zatvara ulicu, a vrt na sjeveroistoku sklopa ostavlja neizgrađen.

Uvećana skica nacrtana uz rub Selvinog tlocrta olovkom i napomena o izgledu polukružnih volumena u dvorištu (dolje). Oni formiraju trijemove s lučnim otvorima, zidane u bunji, s terasom iznad razdjelnog vijenca.

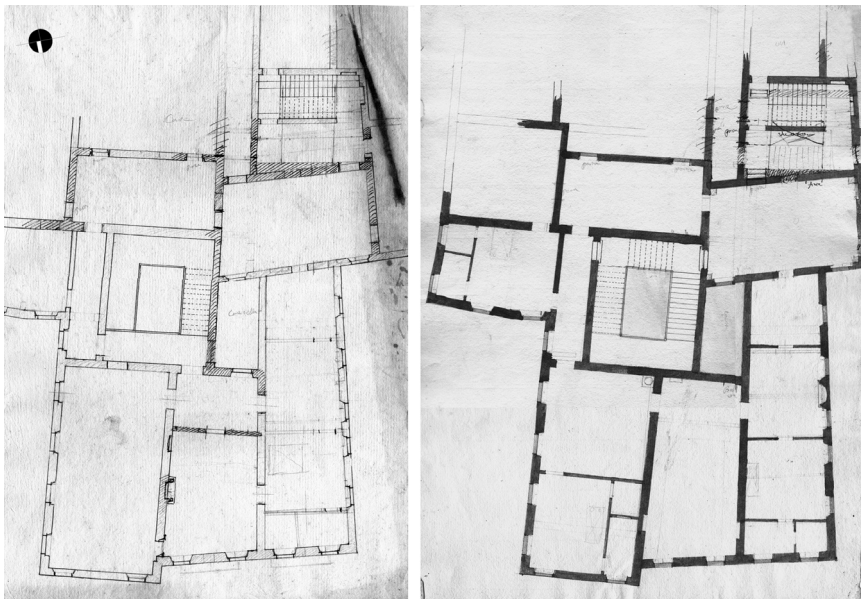
Preko ovog tlocrta olovkom, tušem je dodano i drugo raskošno stubište, između sjevernog i južnog dijela sklopa. Ono posve zatvara istočni dio ulice, na čijem kraju se formira stražnje dvorište među zgradama, *corticèlla*. Svaki od tri dijela sklopa palače dobiva vlastitu vertikalnu komunikaciju, a vrt na sjeveroistoku sklopa ostaje neizgrađen.⁵⁵ Ova ideja naknadno je ucrtana na tlocrt prizemlja, a pripadaju joj dva radna tlocrta kuće koja gleda na gradske zidine, gdje se ispituje savladavanje visinskih razlika stubama, te planiraju nove prostorije iznad ulice i cisterne, čime se produljuje zapadno pročelje. U zabilješkama na ovim tlocrtima također prepoznajemo Selvin rukopis. Sudeći po rasporedu prozora zapadnog pročelja Selva projektira iznutra prema vani, što upućuje da smiješta točno utvrđene sadržaje. Stoga prostorije imaju posve pravilan ritam otvora, dok se na pročelju ritam remeti (premda klasicistički jezik ima jednostavno rješenje za takvu situaciju – dovoljno je dodavanje slijepog otvora da se na pročelju uspostavi ritam *a bbbb a*). Da bismo pratili nacрте važno je znati namjene prostorija, a njihov dijelom nalazimo u opsežnoj promemoriji Luke Garagnina.

Pisana je, kako stoji u uvodu, nakon što je utvrđeno da je preoblikovanje zapadnog zida (koji se nalazi iza zgrade vojarnе) skupo i problematično, pa Garagnin odlučuje iskoristiti gradnju novog zida za dobivanje dodatnog prostora.⁵⁶ Uz produljenje nadgrađenim prolazom preko ulice, te spajanje sa zapadnim dijelom sklopa izgrađivanjem prostora iznad cisterne, upravo kako čitamo na Selvinim tlocrtima, planirao je proširenje sklopa na zapad, prema vojarni za stražu. Naime, Luka Garagnin je želio nadsvoditi prostor do zida zgrade vojarnе, te iznad njega dobiti lijepu terasu, ali najavio je i mogućnost još većeg proširenja iznad zgrade vojarnе, kako bi dobio još jednu salu.⁵⁷ Crteži Luke Garagnina, vremenski bliski promemoriji koju pratimo, potvrđuju nam njegova premissljanja oko zapadnog pročelja.⁵⁸ Iz niza skica vidimo da je intenzivno razmišljao o proširenju prema zapadu, zauzimanjem prostora iznad vojarnе do samog trga. Varijante s povećanjem gabarita izmjenjuju se na njegovim skicama tlocrta gdje ucrtava prostorije, stubе, zbraja tlocrtne i visinske dimenzije. Proširenje prema vojarni pojavit će se u jed-

⁵⁵ Obitelj je imala vrt uz kuću na sjeveroistoku sklopa, označen na crtežima postojećeg stanja kao *Orticello*, odnosno na Kurirovima kao *Orto*.

⁵⁶ DAS, AFG, Im.sp. 4/IV: »Considerando che il muro a ponente dev'essere indebolito dei fori che in esso dovrebboni aprire, ed essendo questo trasformamento molto dannoso alla solidità dei muri di asse, venne proposto di demolire alla bella prima il muro stesso e rifarlo di nuovo, ma siccome la spesa della rifabbrica di questo muro, si può valutare ben più della metà di un muro del tutto nuovo, così pare miglior partita quello di guadagnar spazio ed adornar nel tempo stesso la casa facendovi un'aggiunta con un prospetto architettonico nuovo.«

⁵⁷ DAS, AFG, Im.sp. 4/IV: »Similmente sarà necessario che la porta abbia nell'esterno la sua aparente grandezza; e nell'interno comparsa bassa e piccola; il pian terreno stesso essendo già destinato a solo uso de'soldati che montano la guardia alla porta della città. Su conseguenza servendo a quest'uso, converrà garantirsi e ... strepito e dagl'incendi...formare un volto fra il pian terreno ed i mezzati, ed al disopra volto medesimo un ben grosso terazzo. ... Ma ora si tratta di sopraporre a questo lato un'aggiunta, e si può in conseguenza parlar più di fori a ponente toltone un sala.«

Selvine tlocrtne skice razrade sjevernog dijela sklopa palače Garagnin. Nedorečenost zapadnog pročelja, a pravilnost unutrašnjeg rasporeda otvora upućuje da projektira iznutra prema vani, dakle slijedi točno utvrđene sadržaje.

noj Selvinoj varijanti, ali od toga će se odustati, no ekstenzija zapadnog pročelja u liniji postojećeg zida ostat će prisutna u svim budućim projektima.

Za zapadno pročelje Luka Garagnin navodi Palladijev primjer kao predložak pri oblikovanju, iako konačnu odluku prepušta Selvinu istančanu ukusu.⁵⁹ Dajući »slavnome Selvi« upute za oblikovanje pročelja, kaže kako ispunjenje svojih zahtjeva ne može »ni tražiti ni dobiti, osim od onog koji se želi natjecati s majstorima XVI. stoljeća, i može, s jednakom vrijednošću bez straha.«⁶⁰

(U drugoj bilješci nalazimo kako za uzor navodi cijeli niz primjera na koje treba obratiti pažnju pri tretmanu različitih djelova sklopa, uključujući određeni

⁵⁸ Crteže Luke Garagnina na tu temu, koji mahom prikazuju sjeverni dio sklopa i pripadajuće spojeve, pronašli smo u DAS, AFG, Im. sp. 4/IV, 1/XVI.

⁵⁹ DAS, AFG, Im.sp. 4/IV: »Quanto alla prima: il prospetto Palladiano, che nel libro che s'inoltra vedesi a pag. 133, sembra fra i più convenienti, come quella che offre a chi scrive il miglior mezzo per comunicare le proprie idee... Si per altro il celibre Sr Selva amasse o trovasse più aconcio di cambiare per intiero al prospetto medesimo, resta in suo arbitrio di sostituire quella facciata che al gusto suo squisitissimo sembrava migliore.« S. Piplović, n.dj. (3), str. 122., vjerojatno na temelju ove promemoriije spominje da se Luka Garagnin za izgled pročelja zgrade u Trogiru poziva na Palladijev primjer kao najprikladniji način objašnjenja svojih zamisli.

⁶⁰ DAS, AFG, Im. sp. 4/IV: »Oltre ciò sembrano necessarie alcune modificazioni, le quali non si possono ne'chiedere ne'ottenere se non se a chi gareggia cogli artisti del cinquecento, e può con parità di merito per mano nele opere loro, senza trepidazione.«

projekt Scamozzija, najvećega renesansnog teoretičara svjetlosti, za osvjetljenje kroz pročelje prema gradskim zidinama, ponovno isti Palladijev za zapadno pročelje prema trgu – *sopra il quartiere*, engleski primjer za novu palaču, primjer za oblikovanje unutrašnjeg dvorišta itd.)⁶¹

Promemorija sadrži, rekosmo, i tlocrtnu dispoziciju sjevernog dijela, koju kontinuirano prepoznajemo u Selvinim projektima. Iza zapadnog pročelja u prizemlju su soba ili kuhinja s peći prema sjeveru, a prodavaonica prema jugu, s posebnim ulazom iz južne ulice. Mezanin i gospodski kat (*piano nobile*) imaju na tom mjestu sličan raspored prostorija: gospodsko predsoblje – istaknut element klasicističkog interijera, sobu s kaminom, sobu s ležajem, intimnu sobicu s piscićim stolom (*gabinetto per scrivere*) te *luogo di ritiro*.⁶² Ovu prostornu organizaciju pratimo na Selvinim tlocrtima. Raspored malih soba na završnom nivou, *piano camerini*, naručitelj posebno ne definira, već prepušta arhitektu.

U sadržajnoj promemoriji Luka Garagnin opisuje i željenu namjenu prostorija na mezaninu nove palače. U njih se ulazi iz predsoblja iznad cisterne, koje povezuje sjeverni i zapadni dio sklopa. Prostorije cijelog kata nove palače predstavljaju intelektualno utočište naručitelja – *luoghi consacrati allo studio* – unutar kojih Garagnin namjerava smjestiti muzej i knjižnicu.⁶³ Muzej, osvijetljen sjevernim svjetlom, služio bi kao predsoblje prema knjižnici.

Obiteljski muzej neuobičajen je sadržaj kuće.⁶⁴ U XVII. stoljeću postoji u palači Čipiko, koja se nalazi u produžetku južnog dijela sklopa palače Garagnin,

⁶¹ DAS, AFG, Im. sp. 4/IV: »...Palladio +2 p 133 Prospetto applicabile al lato di ponente sopra il quartiere, aggiuntovi le inferriate per sotterranei...« Na zapadnom pročelju spominje ulaznu lođu kao proširenje prema vojarni, koju ćemo vidjeti u Selvinom projektu iz 1806. U proširenoj varijanti ovog rada posvetit ćemo se iscrpnije Garagninovim uputama, kao i točnom prepoznavanju uzora, za koje navodi brojeve stranica u knjigama.

⁶² *Gabinetto* ili *Studiolo* je prema Boeriu intimna soba u kući (*stanza intima della casa*).

⁶³ O prostoru studija u Hektorovićevom Tvrđalju vidi: J. Belamarić, *Studije iz srednjovjekovne i renesansne umjetnosti na Jadranu*, Split 2001, str. 443-446, gdje se navodi i podatak iz N. Petrić, »Iz knjižnice Petra Hektorovića«, *Dubrovnik* 2-3, Dubrovnik 1988, str. 265, o jednoj zadarskoj oporuci iz 1670. u kojoj se *studio* opisuje kao prostor s knjižnicom i galerijom sa 51 slikom različitih sadržaja. Luka Garagnin planirao je cijeli kat nove palače oblikovati u intelektualnu jezgru sklopa s muzejem i knjižnicom.

⁶⁴ Kao jedna od prvih privatnih zbirki navodi se ona iz XVI. stoljeća u atriju Papalićeve palače u Splitu. U doba kada obnaša funkciju konzervatora, Luka Garagnin poznaje svega tri obiteljske zbirke u Dalmaciji: zadarskog liječnika Daniellija, trogirskog liječnika Barbierija, te njihovu, obitelji Garagnin, koja je opisana kao kompleksni privatni muzej, vidi: D. Božić-Bužančić, n.dj. (5, 1970), str. 145, 152-154. Obiteljska knjižnica i muzejska zbirka Garagninovih spominju se u: D. Božić-Bužančić, n.dj. (35), str. 149 (kasnije proširene i dijelom obiteljskog arhiva Fanfogna, vidi: H. Morović, »Glagoljski spisi arhiva obitelji Garagnin-Fanfonja u Trogiru«, *Grada i prilozima za povijest Dalmacije*, Split 1965, str. 67). F. Celio-Cega, »Povijest knjižnice obitelji Garagnin Fanfonja u Trogiru s posebnim osvrtom na namještaj i stare kataloge«, *Radovi zavoda za hrvatsku povijest*, Vol. 29, Zagreb 1996, str. 131, navodi kako G. Concina u svom putopisu *Viaggio della Dalmazia litorale*, tiskanom u Udinama 1809, zapaža kućni lapidarij Garagninovih koji je posjetio 1804., a kanonik I. Pavlović-Lučić hvali njihov kućni muzej s numizmatičkim dijelom i pinakotekom. Iz

što je izrazito rani spomen samog naziva.⁶⁵ Knjižnice su česte u kućama uglednih obitelji ovoga kraja. Obliznji Split je jedan od gradova s najstarijom knjižnom tradicijom na slavenskom jugu.⁶⁶ U kući Garagninovih nalazila se najbogatija knjižnica s muzejskom zbirkom u Dalmaciji i bila je sastajalište učenih ljudi još u drugoj polovici XVIII. stoljeća.⁶⁷

Prateći promemoriju zaključujemo da bi muzej bio smješten u novom pred-soblju planiranom iznad cisterne. U drugom gospodskom pred-soblju, produljenom nadgradnjom iznad ulice, Luka Garagnin je namjeravao smjestiti analogne stvari koje ne želi u knjižnici i muzeju, budući da ono služi kao komunikacija sjevernog dijela sklopa s prostorijama posvećenim intelektualnom radu. Na katu iznad taj prostor namjenio je povećanju gospodske sobe, a prostor iznad cisterne unutrašnjoj komunikaciji, obiteljskom druženju ili muziciranju.⁶⁸

Da bismo crtežima nastavili pratiti Garagninove zamisli uključimo Ivana Danila, državnog inženjera zaduženog za splitsko područje od 1807., za vrijeme francuske uprave, koji je, između ostalog, nadzirao radove uređenja splitske obale prema Mazzolijevom planu.⁶⁹ On kao javni mjernik (*publico perito*), prije dolaska na važniju funkciju, crta različite djelove sklopa obiteljske palače. Luka Garagnin ih od njega naručuje da bi Selvi točnije predočio svoje želje, koje najprije sam skicira. Danilo tako ima ulogu posrednika između naručitelja i projektanta. Čini se da Selva nikada nije bio u Trogiru, pa je stoga Danilova uloga veoma važna. Iako su njegovi crteži mahom nepotpisani, Danilov rukopis i način crtanja prepoznajemo iz potpisanog tlocrta dijela oglednog vrta Garagninovih na Travarici, te snimaka arheoloških predmeta koje crta za Garagnine.⁷⁰

Za detaljniju rekonstrukciju Garagninova željenog rasporeda na mezaninu nove palače vrijeme je da se sjetimo Selvinog projekta tajnih stuba i pregrade, koji su služili skrivanju prostorije nepoznata sadržaja. Luka Garagnin i Dani-

Garagninove promemorije koju ovdje donosimo vidimo da su za smještaj biranih predmeta muzejske zbirke namjenski planirali poseban prostor.

⁶⁵ J. Belamarić, n.dj. (63), str. 477-478.

⁶⁶ D. Božić-Bužančić, n.dj. (35), str. 150.

⁶⁷ H. Morović, »O trogirskoj knjižnici Garagnjin-Fanfona«, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 3-4, Zagreb 1964, str. 95-96; H. Morović, n.dj. (64), str. 67.

⁶⁸ DAS, AFG, Im. sp. 4/IV: »Nel secondo piano, ossia nell'apartamento nobile questi due luoghi gioveranno a dar maggior decoro allo stesso appartamento, accrescendosi in questa guisa una camera nobile dal lato di settentrione, ed un'altra dal lato opposto, che servirà all'interna comunicazione, e può impiegarsi per uso ancora di conversazione domestica, o per musica famigliare.« F. Celio Cega, n.dj. (37), str. 580, spominje spinet u popisu imovine obitelji Garagnin nakon anarhije 1797. godine.

⁶⁹ Činjenicu da 1810. Ivan Danilo ima 35 godina i tri godine službe iznosi N. Duboković Nadalini, »O gradnji cesta u Dalmaciji u doba Francuza«, *Prilozi povijesti otoka Hvara* IV, Hvar 1974, str. 70. O Danilu i splitskoj rivi vidi: D. Kečkemet, n.dj. (24, 2006), str. 121, 168.

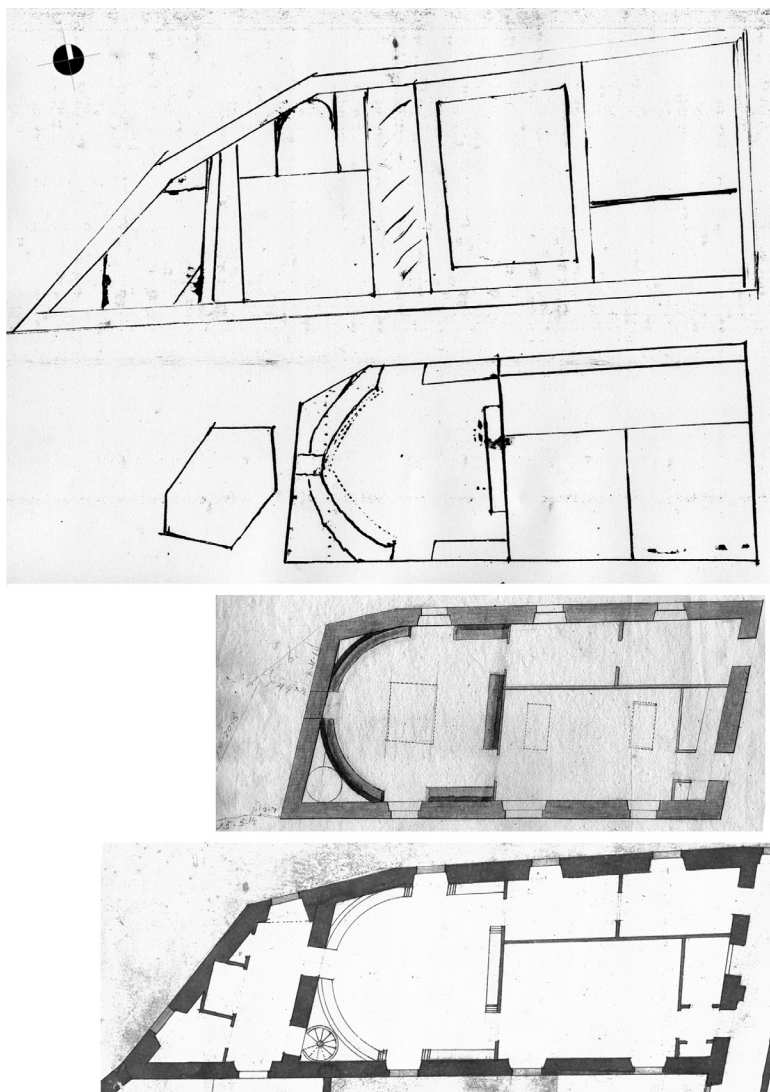
⁷⁰ Danilov tlocrt prikazuje sjeverni završetak južnog dijela vrta (DAS, AFG, Im.sp. 4/IV, kolorirani crtež dimenzija 30x43 cm), a crteže arheoloških predmeta donosi I. Babić, n.dj. (5), sl. 4, 5.

lo rade više crteža na temu tog prostora. Ključnu skicu, dva tlocrta mezanina, Garagnin crta na poleđini jednog od svojih tlocrta sklopa palače s proširenjem prema zapadu. Na gornjem tlocrtu nalazimo plohu ispred pregradnog zida prema Selvinu projektu, dok donji predstavlja daljnju razradu prostorne organizacije.⁷¹ Tlocrt čitamo slijedom promemorije, pa prostoriju uz sjeverni zid prepoznamo kao prostor između obiteljskog muzeja i knjižnice, čija je vjerojatno ekstenzija. Iz njega se ulazi u knjižnicu s ucrtanim ormarima za knjige, koji na zapadu formiraju polukružnicu u čijoj osi se nalazi skriveni prolaz do stražnje prostorije. Polukružna pregrada s ormarima zamjenjuje Selvinu, i jednako elegantno omogućava skrivanje spiralnih stuba, prema kojima je naznačen ulaz i s druge strane, iz izdvojenog prostora. U nizu intelektualnih sadržaja koje Luka Garagnin grupira na mezaninu nove palače, mjesto koje ovako čvrsto zatvara svoj svijet može biti samo njegov intimni prostor *studiola*, izoliran za koncentrirano stvaralaštvo i pohranu vrijednosti. U radu koji otkriva mjesto Hektorovićeve *studiola* u starogradskom Tvrđalju, Joško Belamarić navodi arhitektonske atribute ovog prostora: izdvojenost na prvom mjestu, samotnu tišinu, te karakterističnu vezu s (često tajnim) stubištem.⁷²

Garagninov tlocrt mezanina nove palače Danilo uredno prenosi u mjerilo, kako bi bio jasno predočen Selvi. U prostoru paralelnim s predsobljem crta dva mala spremišta i veliku radnu sobu s dva stola. Naznačene su okrugle stube i ulaz u prostor studija, koji je lagano ocrtan tek mjerama u olovci. Danilo nastavlja rad tlocrtima prizemlja i mezanina nove palače s dvorištem i zgradama na njegovoj istočnoj strani, te tlocrtom segmenta južnog dijela sklopa, na mjestu gdje se spaja sa zapadnim preko ulice. Na njih Selva olovkom dodaje vlastite oznake. Na mezaninu nove palače Danilo ponavlja opisani tlocrtni raspored iz prethodnog crteža, ovog puta s razrađenim dodatkom prostora *studiola*, koji će Selva vješto usavršiti i uklopiti u prvi cjeloviti idejni projekt, koji ćemo uskoro opisati. U dvorištu reinterpretera ideju s dva polukružna trijema, upisivanjem različitih radijusa većih od širine dvorišta. Ovakvu varijantu crta i na tlocrtu prizemlja, te na posebnom nacrtu samog dvorišta. Rješenje svakako počiva na izvornoj ideji, no ne

⁷¹ DAS, AFG, Im. sp. 1/XVI.

⁷² Studiolo se spominje primjerice u intimi Radovčićeva ljetnikovca u splitskom predgrađu Dobri, dok se u Radovčićevoj kući u gradu, u blizini mletačke kule, u kojoj je redovito stanovao, nalazio *camerin* za kojeg se u inventaru bilježi da je sadržavao i zbirku slika i tinaricu, vidi: D. Božić-Bužančić, »Radovčićevi ljetnikovci u Splitu«, *PPUD* 16, Split 1966, str. 284, 291-292. J. Belamarić opisuje kako se *camerino* u XV. i XVI. stoljeću često odnosi na prostor studija, i navodi primjer *camerina delle anticaglie* G. Vendramina u Veneciji, koji je sadržavao 18 ormara i velik broj antikalija i slika, vidi: J. Belamarić, n.dj. (65), str. 445 (prema W. Liebenwein, *Studiolo. Storia e tipologia di un spazio culturale* (ur. C.C. Via), Ferrara 1992. str. 116). Prema tome, moguće je da je Radovčiću *camerin* služio kao studio, uz koji se nalazio i drugi *camerin*, s klečalom, ležajem i knjižnicom. U n.dj. (20, 1819), str. 12, nalazimo opis Selvinog studija, kojeg B. Gamba naziva Selvinom svetom sobom, malim hramom u kojemu je arhitekt *zaboravljao na uzaludnu taštinu*: ukrašenog Canovinim radovima i originalnim Quarenghijevim crtežima, portretima istaknutih prijatelja, s knjigama i nacrtima. Selvin studio bio je mjesto gdje je provodio puno vremena, projektirao, pisao, primao studente i prijatelje.

Ilustracija razvoja ideje: Skica I. L. Garagnina tlocrta nove palače Garagninovih (gore), Danilova razrada (sredina), te Selvin projekt integriran u tlocrt čitavog sklopa (dolje). Cijeli kat nove palače posvećen je intelektualnom radu. Iza ulaza kroz knjižnicu (koja skriva i spiralno stubište), ulazi se u izolirani prostor studiola.

odlikuje ga dorađenost klasicističke misli. Vjerojatno je to naručiteljev prijedlog, koji Selva neće prihvatiti.

Prepoznali smo još jedan Danilov tlocrt mezanina nove palače, koji otvara izdvojenu epizodu. Nalazimo mu vezu s potpisanim projektom Giovannija Printza. Printz je vojni činovnik (*Regionato delle Fortificazioni*), koji za Luku Garagnina

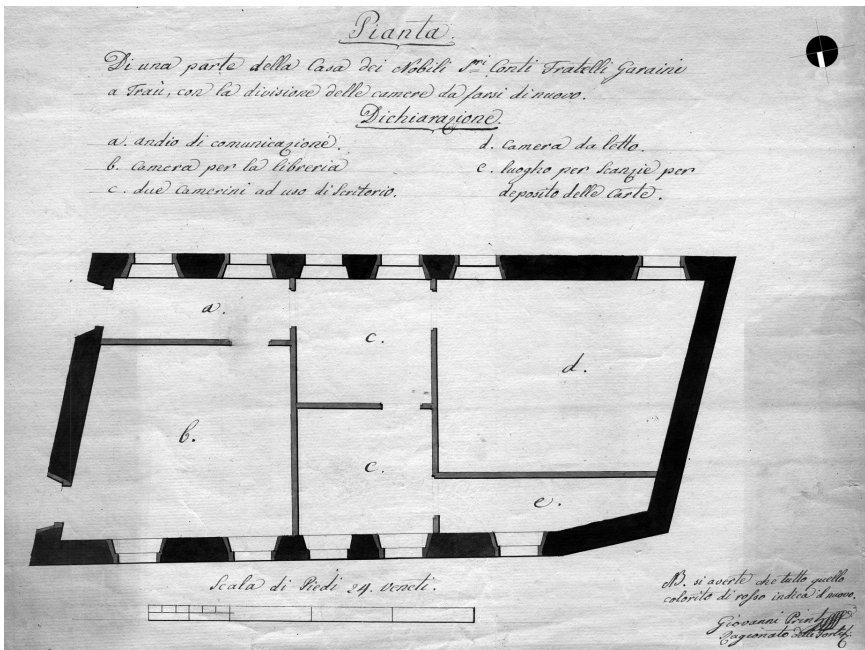
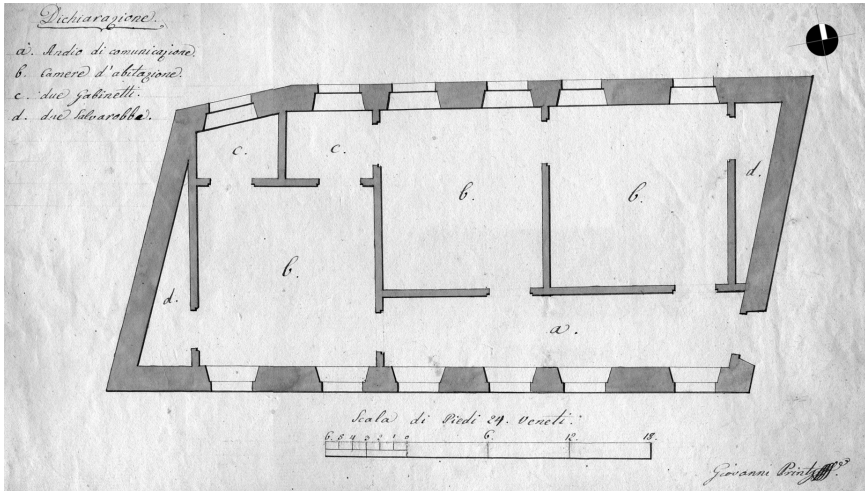
snima arheološke nalaze i čiju stručnost Garagnin veoma uvažava.⁷³ On izrađuje dva tlocrta nove palače, s dodatkom prozorâ na uličnom i dvorišnom pročelju, koji sadrže legende s namjenama prostorija. Na prvom crta tri sobe za boravak, dva spremišta za hranu i dva spremišta za osobne stvari (*Camere d'abitazione, due Salvarobbe, due Gabinetti*). Na slijedećem otvara još jedna vrata na istočnom zidu, kao izravni ulaz u knjižnicu iz novog predsoblja, što nam govori o nastanku nacрта nakon ideje o izgrađivanju prostora nad cisternom. Ovdje su sadržaji precizniji: knjižnica, dvije radne sobice (*due Camerini ad uso di Scrittorio*), soba s ležajem (*Camera da letto*), te arhiv (*luogho per Scanzie per deposito delle Carte*). Tlocrtni raspored upućuje na povlačenje u intimni radni prostor, prve radne sobe povezane sa spavaćom sobom, te posebno druge radne sobe, povezane s arhivom. Projekt ne uključuje spiralne stube i prostor studiola, već završava punim zidom. Na Danilovu tlocrtu raspored je blizak Printzovoj dispoziciji mezanina, uz oblikovanje zapadne prostorije odvajanjem arhiva (kao u Printzovu prijedlogu) ali i pregradom s vratima, na mjestu gdje je Selva osmislio plohu s ormarima i smjestio spiralne stube. Printz radi i projekt ulaza u novu palaču s dvije varijante portala. Usporedbom s načinom crtanja Printzova prijedloga portala u bunji za novu palaču Garagninovih, te rukopisa (karakteristično crtanje skale mjerila), prepoznamo ga i kao autora varijante projekta zgrade i ulaza uz južni rub oglednog vrta Garagninovih, za koju se dosad držalo da je izradio Selva.⁷⁴

Na Printzovim tlocrtima ističu se nizovi novoootvorenih prozora, a na svakom se ritam formira na različit način. Dok prvi uzima u obzir cijelo glavno pročelje, drugi otvore uspostavlja samo na njegovom reprezentativnom dijelu (isključujući dio gdje se zid lomi, zalazivši u ulicu), prema čemu bi ih, umjesto postojeća tri, baš kao i na pripadajućem Danilovu tlocrtu, bilo pet. Na kraju snopa papira opširne Garagninove promemorije kojom smo pratili nacрте, nalazimo izdvojen opis ovog pročelja, upravo s pet željenih otvora, pod naslovom *Casa detta Fabbrica*. Razmak među prozorima iznosio bi 4 stope i 4 palca, a unutra bi se formirale dvije sobe od po 15 v.s. i ložnica (*arcova*).⁷⁵ Garagninova želja za povećanjem broja otvora objašnjava nam i dva nacрте pročelja nove palače, čiji prozori odgovaraju iznesenim dimenzijama. Na prvom crtežu prepoznamo Selvin rukopis. Simetrično projektirano pročelje povišeno je tako da formira čisti kvadrat, razdjeljen po vodoravnoj osi. Donji dio čine prizemlje i mezanin u stiliziranoj rustici. Kroz oba nivoa proteže se portal, u čijoj se luneti nalazi središnji prozor mezanina. Iznad razdjelnog vijenca diže se *piano nobile*, glatkog pročelja s dvostruko višim prozorima, na čijim se natprozorcima izmjenjuju lučni i trokutni dekorativni zabati nošeni voluticama. Pročelje završava četverostrešnim krovom iznad širokog profiliranog vijenca. U olovci je naznačen nastavak kuće prema istoku. Sljedeći

⁷³ I. Babić, n.dj. (5), str. 74.

⁷⁴ Projekt se navodi kao Selvin rad: S. Piplović, n.dj. (39), str. 67.

⁷⁵ Ove dimenzije odgovaraju mjerama Danilova tlocrta mezanina s nizovima od pet prozora, a bliske su i Garagninovu rasporedu na gornjem tlocrtu s njegovih skica tog prostora, vidi bilješku 71. *Arcova* je prema Boeriu: *Ricetto capace d'un letto e di pochi arnesi, la cui fronte è per lo più fatta ad arco*.

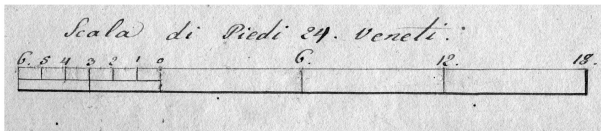
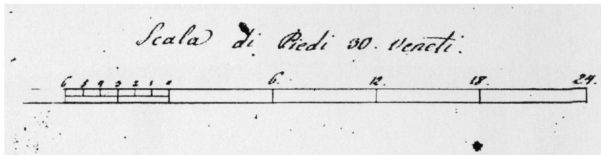
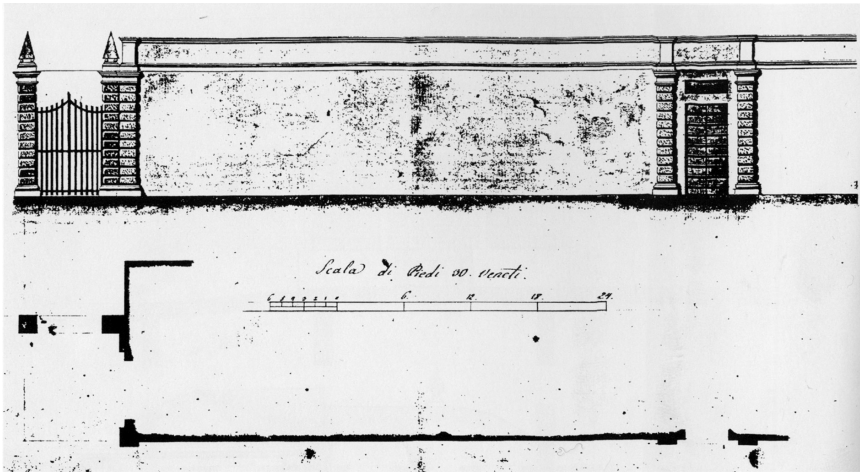

Tlocti G. Printza za novu palaču Garagninovih. Pročelja prema trgu i unutrašnjem dvorištu dobivaju nove otvore. Na reprezentativnom dijelu glavnog pročelja formiraju se varijante niza od pet otvora.

nacrta je razrađeniji, uz manje izmjene. Naglašenija je podjela između prizemlja i mezanina, ulazni portal je pravokutan, u visini prizemlja, a prozori mezanina protežu se u jednoličnom nizu. Odgovor na ukidanje lunete ulaznog portala jest izmjena oblika zabatnih završetaka na gospodskom katu. Dok je u prethodnoj va-

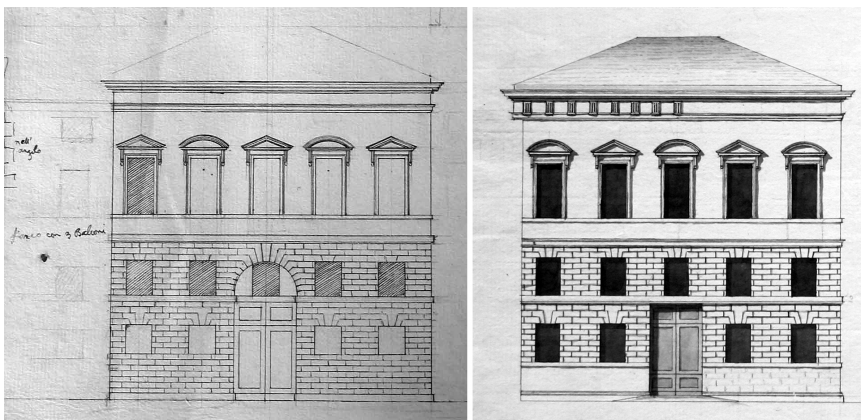
rijanti centralni iznad polukružne lunete bio trokutni, u ovoj varijanti je lučni, razvijenije forme. Ponuđene su dvije varijante krunskog vijenca: prvi je isti kao na prethodnom crtežu, dok je u drugoj izraženiji, s dodatkom dorskog friza ispod završne profilacije. Oblikovanje pročelja odgovara Garagninovoj promemoriji: *pian terreno, mezzati, piano nobile*. Varijacija za glavno pročelje palače Garagninovih prema renesansnom modelu tek je jedna u nizu ideja, koja će biti napuštena.

U arhivskoj građi nalazimo tri tlocrta sjevernoga dijela sklopa s prikazom starih i novih zidova, te s izgrađenim prostorom vrta na istoku.⁷⁶ Prvi prikazuje intervencije na snimku postojećeg stanja, na drugom su izdvojeni zidovi koji se zadržavaju i novi koji se podižu, a na trećemu je prikazan novi tlocrt kao cjelina. Selva ih je koristio u procesu projektiranja i primjenio u svom idejnom projektu, popraćenom pismom.

Printzov projekt za građevine u parku Garagninovih na Travarici, na kopnenoj strani Trogira, za koji se držalo da je Selvin rad. Identičan rukopis uočavamo na uvećanim skalama mjerila ovog nacrti i potpisanih Printzovih projekata za novu palaču Garagnin.

⁷⁶ MGT, FGF: 399a/51, 399a/54, 399c/15. U prvom u nizu ovih tlocrta (399a/51) korištene su identične oznake kao na Danilovu crtežu situacije koji ćemo uskoro opisati. Moguće da je taj tlocrt poslan Selvi iz Trogira kao detaljnija podloga za projektiranje sjevernog dijela sklopa.

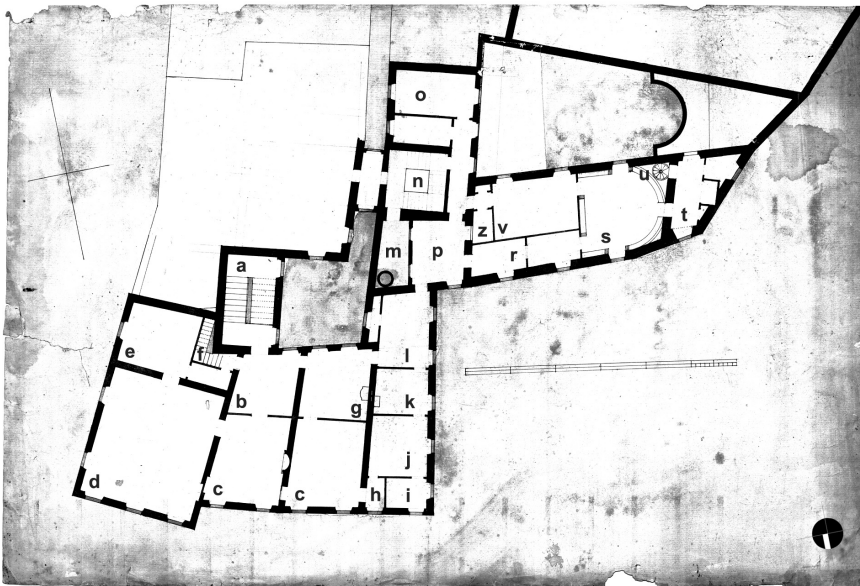

Selvini projekti preoblikovanja glavnog pročelja nove palače Garagninovich s nizovima od pet otvora. Ova zamisao će biti napuštena.

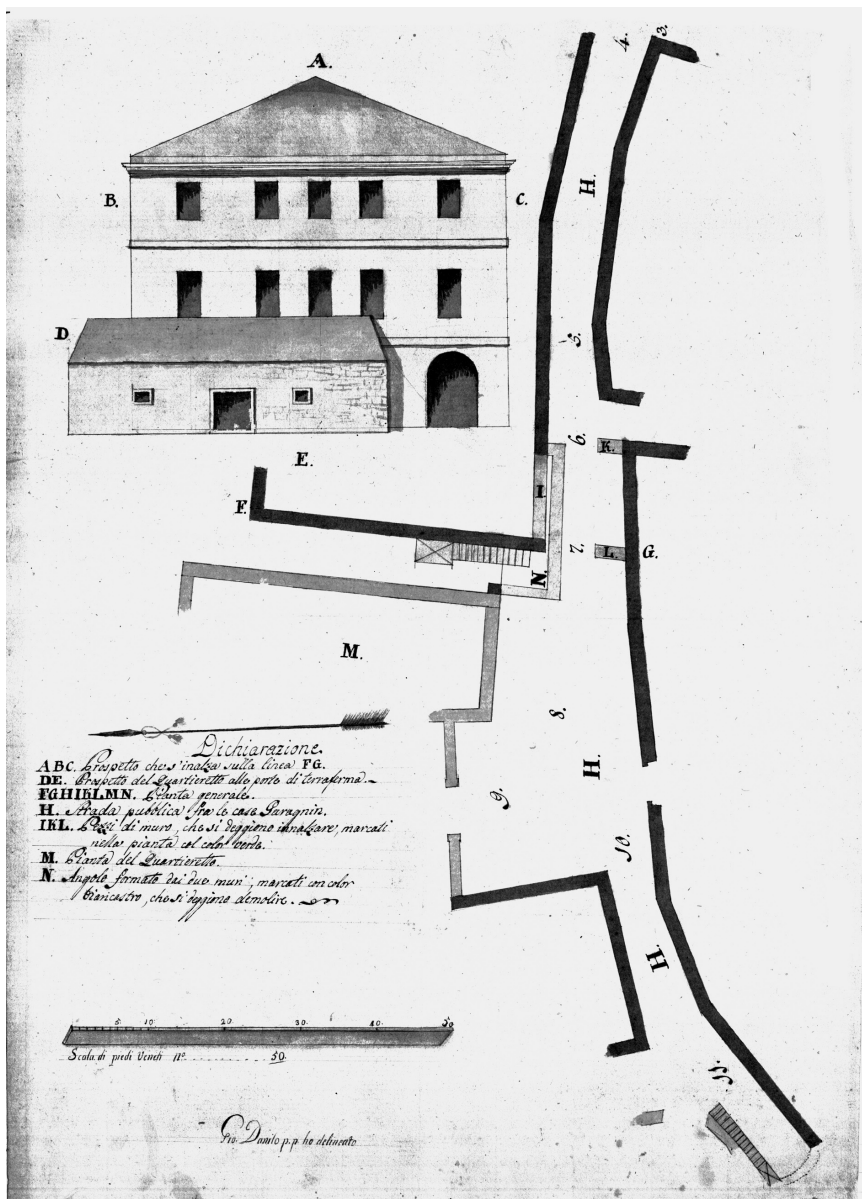
U pismu od 2. prosinca 1805. Selva piše: »Do večeras možete imati potpuni nacrt kuće u gradu; nedostajat će samo plan trećeg kata, čiju sam izradu bio slobodan odgoditi dok mi ne predložite svoje želje, kako bih Vam ugodio i mogao ih zadovoljiti. Svi su nacrti u mjerilu. Dvije su površine ostavljene bijele, kako biste tu mogli dati upisati svoje primjedbe.«⁷⁷ Nalazimo tlocrte prizemlja i gospodskog kata, bez legendi, na kojima je južni dio palače, koji dosad nije bitnije spominjan, ostavljen prazan. Unutrašnje dvorište je izvorno prikazano kao i u početnom Selvinom prijedlogu, ali na naknadno nalijepljenim papirićima promišlja se jednostavnija interpretacija unutrašnjeg dvorišta, s jednim polukružnim i jednim ravnim volumenom, kojim se potpuno ukida nepravilnost dvorišta na jugozapadnom uglu s bunarom. Rekosmo da Selva u ovaj projekt ugrađuje Danilov tlocrt mezanina nove palače. Pročišćen je i usklađen sa cjelinom. Na katu sjevernog dijela prema zgradi vojarnje ostaje zadržan raspored prostorija, ali se pomicanjem kamina uz istočni zid ostvaruje ujednačen ritam prozora. U ovom projektu nije definiran dodatak prema zgradi vojarnje. Stubište između sjevernog i južnog dijela sklopa pomaknuto je prema istoku, tako da se ulica zatvara. Jedna prostorija se oduzima od južnog dijela, pa se na kraju ulice formira veće proširenje, *cortile*, koje će se neće bitnije mijenjati u daljnjim projektima. Arhitekt klasicističku čistoću pomno prilagođava zahtjevima naručitelja i kolažu raznorodnih građevina.

⁷⁷ Izvadak iz pisma donosi S. Piplović, n.dj. (3), str. 120, 127. (obrada prijevoda K. Hraste). Ovo pismo nismo za sada pronašli među arhivskom građom, pa kako ga ne znamo u cijelosti, vezu pisma i projekta s oprezom iznosimo.

Pojasnimo nivoe sklopa: od ovog projekta nadalje, palača generalno ima tri nvoa: *pian terreno*, *piano nobile* i *piano camerini*, a u sjevernom dijelu i mezanin. Kod Selve ne nalazimo posebne tlocrte mezanina, ali nam stube potvrđuju njegovo postojanje. Prostorije koje je Garagnin u promemoriji predvidio na mezaninu, sada pripadaju gospodskom katu, s obzirom na novu visinsku podjelu zapadnog dijela sklopa.

Tlocrti prizemlja (gore) i gospodskog kata (dolje) sklopa obiteljske palače, koje Selva šalje s pismom od 2. prosinca 1805., u koje su ugrađene prethodne ideje. Nepravilno dvorište je preljepljeno papirićima s nedovršenom novom varijantom, što najavljuje daljnje varijacije. Iz Garagninovih promemorija točno rekonstruiramo sadržaje gospodskog kata (piano nobile): a) gospodsko stubište, b) predsoblje, c) reprezentativna spavaća soba (camera grande), d) sala, e) soba, f) tajno stubište, g) soba, h) luogo di ritiro, i) intimna sobica sa pisaćim stolom, j) spavaća soba, k) soba s kaminom, l) predsoblje posvećeno knjižnici i muzeju, m) bunar, n) stubište, o) mezza, p) kućni muzej, r) predsoblje posvećeno knjižnici i muzeju, s) knjižnica, t) studio, u) tajno stubište, v) radna soba, z) spremište.

Danilova situacija koja prati zahtjev za proširenjem ulice gradnjom nadgrađenog volta između dijelova sklopa palače Garagnin. Preoblikovano pročelje zgrade vojarnje i ritam otvora na pročelju obiteljske palače upućuju na planiranje proširenja sklopa prema zapadu.

Namjenu prostorića cijelog gospodskog kata rekonstruirati ćemo zahvaljujući jednoj usputnoj, ali nama vrlo važnoj Garagninovoj zabilješci. Ne nosi generalni naslov niti datum; u njoj se nabrajaju prostoriće i njihove dimenzije pod oznakama: *Prospetto a Settentrione, A Mezzogiorno...Larghezza nel mezzo...* Zaključu-

jemo da odgovaraju gospodskom katu sjevernog dijela kakav će biti prikazan u jednom kasnijem projektu, ali zahvaljujući toj bilješci i opširnoj Garagninovoj promemoriji, analogijom možemo rekonstruirati sadržaje prikaza *piano nobile* u svim varijantama (primjer iznosimo u legendi slike).⁷⁸

Nedugo zatim slijedi Danilov crtež, a vezan identičnim oznakama uz prvi u nizu spomenutih tlocrta sjevernog dijela sklopa. On potpisuje situaciju koja je navodno prateći nacrt zahtjevu za otvaranje ulice rušenjem ostataka zidova koji je sužavaju, a u biti za planirano produljenje kuće izgradnjom novog volta, nadgrađenog sa dva kata, koji bi preko ulice spajao sjeverni i južni dio sklopa. Prvi pronađeni dokument u vezi ovog zahtjeva datiran je 8. siječnja 1806. i u njemu se opisuju namjeravani zahvati koje možemo slijediti na Danilovu crtežu.⁷⁹ Zanimljivo je da u pismu prepoznamo rukopis Ivana Miotta, kao i u drugim pisanim dokumentima.⁸⁰ U tom zahtjevu obitelji Garagnin navode se dobrobiti od proširenja ulice kao dodatne komunikacije, mogućnost regulacije vode, a spajanje dva dijela sklopa nadgrađenim lukom opravdava se već mnogim postojećim spojevima. Ovom se naglašava njegova estetska komponenta, jer, kako se u pismu objašnjava, nudi izgled portala i predstavlja ugodu prolazniku, za razliku od drugih koji prolaznika zgražaju.

Pismo koje prati crtež napisano je mjesec dana nakon Selvinog s idejnim projektom. Vješto nacrtano pročelje prema zgradi vojarnje nema ujednačen ritam prozora, kakav predlaže Selva, već podjelu *a bbb a*, koju će u slijedećoj varijanti Selva prihvatiti.

Novom Selvinu projektu prethodit će opet nacrti razrade različitih djelova sklopa. U jednom trenutku on će čak izraditi model čiste elipse koji ucrtava u odnosu prema otvorima u dvorište, i dalje formirajući dva odvojena trijema. Ovim prijedlogom uvodi ideje preoblikovanja jugoistočnog ugla dvorišta s bunarom, te nadređivanja posve pravilnog geometrijskog lika zatečenoj situaciji. Osim toga, nalazimo pet tlocrtnih fragmenata crtana na isti način – prikazuju dvije varijante mezanina nove palače, unutrašnje dvorište, te prizemlje i kat prostora oko stubišta na spoju sjevernog i južnog dijela sklopa. Pokazat će se da su rad arhitekta Rigata. Na njima Selva bilježi komentare, te ih primjenjuje u slijedećem projektu.

Taj Selvin novi idejni projekt popraćen je pismima koja su u istraživanju poslužila kao temelj uzročno-posljedičnih veza u razumijevanju niza nacrtâ.

Dakle, sljedeće godine, 22. prosinca 1806., Selva piše Garagninu kako mu šalje razrađene tlocrte, naročito napominjući intervenciju oko stepeništa i pred-

⁷⁸ MGT, FGF, Im.sp. 5/IV. Ova zabilješka s preciznošću se odnosi na varijantu gospodskog kata koja slijedi, vidi bilješku 97. Iz ove zabilješke i Garagninove opširne promemorije (vidi bilješku 56) možemo rekonstruirati sadržaje na gospodskom katu. Bez opisa nam je ostala prostorija u istočnom krilu uz dvorište. Držimo da je to bila *mezza*, kancelarija za primanje seljaka, kako je prikazano na jednom kasnijem nacrtu, vidi: F. Celio-Cega, n.dj. (15), str. 356, 358.

⁷⁹ Pisane dokumente u vezi ovog zahtjeva vidi u: DAS, AGF, Im.sp. 4/IX.

⁸⁰ O Ivanu Miottu, mjerniku i vrtlaru-botaničaru Garagninovih, bit će više riječi kod projekta preoblikovanja palače Cega.

vorja što spajaju južni i sjeverni dio palače: »Radeći marno i žurno, uspio sam održati zadano obećanje kojim sam se obvezao da ću Vam danas poslati nacрте. Iskreno sa nadam da će Vam se svidjeti, budući da je to plod naših zajedničkih promišljanja... Zapazite da sam u predvorju 30, na dnu gospodskog stubišta, jedan kraj završio polukružno, budući da bi pravokutni tlocrt oduzeo previše od upadnog kuta dvaju zidova, odnosno onoga od stepeništa sa prozorima i drugoga, koji također sadrži prozore, pod brojem 7, što bi moglo nauditi stabilnosti zgrade«. ⁸¹ To se točno vidi na tlocrtu gospodskog kata. Sada razrađuje, na tlocrtima poslanim pred godinu dana kao podlozi, i južni dio palače s ucrtanom kapelicom Garagninovih, koji je bio ostavljen prazan. ⁸² Na papirićima je nalijepljeno nekoliko intervencija preko prethodnog projekta. No nisu sve intervencije Selvine. To znamo zahvaljujući pronalasku ključne, nedatirane i nepotpisane memorije, u kojoj Luka Garagnin oznakama koje lako pratimo na nacrtima donosi sažetak događaja, a koja započinje ovako: »Nakon brojnih i različitih iskustava, čeda povijesnih zapleta, okolnosti i uprava, čini se kako je sazrelo vrijeme za podizanje pročelja kuća na gradskim zidinama koje će možda i dalje biti na prodaji. Na toj ću pretpostavci ovdje iznijeti neke svoje zamisli, popraćene različitim nacrtima«. ⁸³ Iako Garagnin spominje gradnju sjevernog dijela, koji je projektiran tako da može biti dio sklopa, ali i samostalna cjelina, u tekstu će se osvrnuti i na druge dijelove palače.

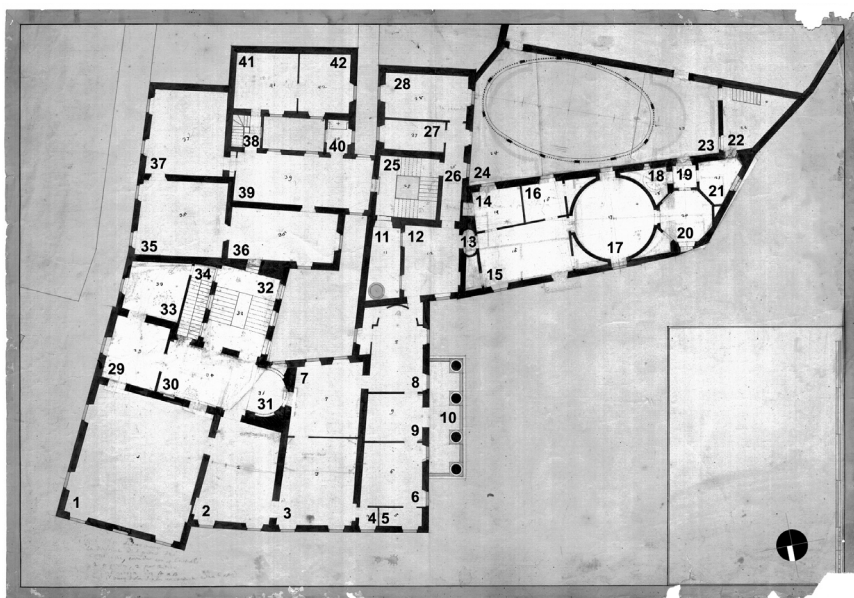
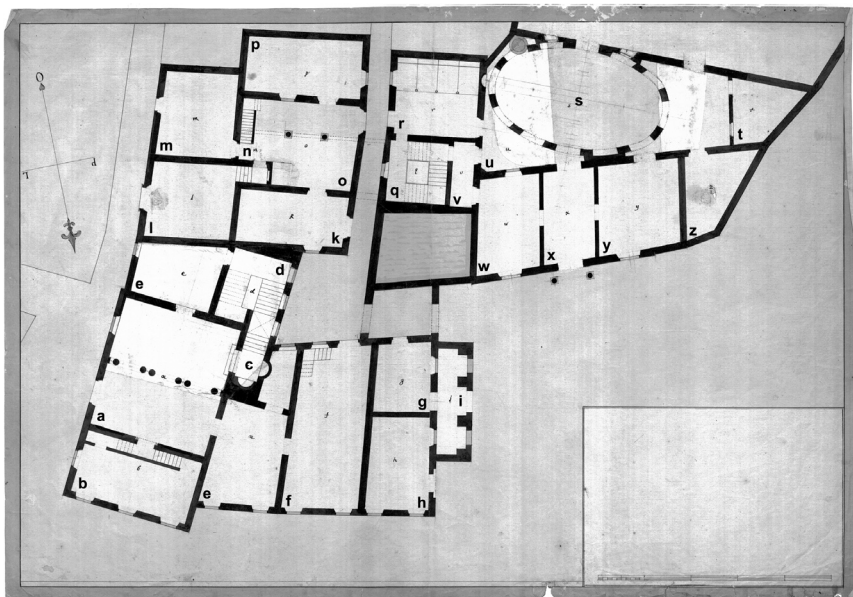
Krenimo odmah od nepravilnog dvorišta, koje pratimo od najranijih crteža. Pogledamo li novi Selvin projekt, uočiti ćemo da je cjelovita elipsa postala okvir dvorišta. Evo što o tome piše Luka Garagnin: »Naime, budući da je dvorište s vrlo nepravilno, više mi se sviđaju ideje gosp. Selve, s dva odvojena, zasebna dijela, nego kasnije zamisli gosp. Rigata, u kojima se u velikoj mjeri dokidaju nepravilnosti na istočnoj strani stubišta i bunara, obzirom da je upitno je li uopće veće ispravljanje moguće«. ⁸⁴ Prema tome možemo zaključiti da na Selvinim podlogama neke ideje razrađuje Rigato.

⁸¹ Izvadak iz pisma donosi S. Piplović, n.dj. (3), str. 121, 127. Pismo se nalazi u DAS, AFG, Im.sp. 4/IV.

⁸² Kapelica se spominje u popisu imovine u kući Garagninovih 1797. godine, vidi: I. Delalle, *Vodič Trogira*, Zagreb 2006, (Izvornik: Trogir 1936), str. 79; F. Celio Cega, n.dj. (37), Split 1996, str. 589. Nalazi se iznad internog dvorišta, dijelom natkrivenog, koje Selva zadržava na tom mjestu prema postojećem stanju.

⁸³ DAS, AFG, Im.sp. 7/VI: »Dopo tanta varietà di pensieri, figli di mutazioni di circostanze e di governi, sembra ora partito opportuno di dover'innalzare il prospetto principale della casa sulle mura della città che forse continueranno a rimanere in vendita. Su questa supposizione indicherò qui alcune idee colla scorta dei differenti disegni.«

⁸⁴ DAS, AFG, Im.sp. 7/VI: »In quanto al cortile s molto irregolare mi piacciono assai più le comezioni del Sr Selva con due corpi staccati che stanno da se, di quello de le posteriori idee de Sr Rigato essendo tolta oggi ogni irregolarità nel lato a levante della scala e del pozzo, si domanda se una miglior correzione si potrebbe addotare.« Na ovim nacrtima se djelomično izgrađuje zapadna strana dvorišta, te se prema Garagninovoj bilješci (DAS, AFG, Im.sp. 4/IV: »Per le due curve del cortile della Fabbrica...Terrazza sopra la curva a Ponente / Camerini due sopra la terrazza suddetta...«), tu formiraju dva *camerina* povezana s novom palačom. Izgrađivanje zapadnog dijela dvorišta zadržat će se u daljnjim projektima.

Selvini tlocrti prizemlja (gore) i gospodskog kata (dolje) sklopa palače Garagnin koje šalje s pismom od 22. prosinca 1806., u koje su ugrađene intervencije arhitekta Rigata.

Nema sumnje da se radi o arhitektu Andrei Rigatu (1770-1814), čiji životopis nalazimo u biblioteci Garagninovich.⁸⁵ Rigato uređuje, između ostalih, s A. Diedom (arhitektom i tajnikom Akademije lijepih umjetnosti u Veneciji, kojemu će nakon Selvine smrti biti povjeren projekt spomen-ploče u perivoju Garagninovich na Travarici⁸⁶) knjigu arhitekta O. Calderarija izdanu u Vicenzi: *Disegni e scritti di architettura del Co. Ottone Calderari* (vol. 1/1808, vol. 2/1815),⁸⁷ a u Padovi 1811. godine izdaje knjigu *Osservazioni sopra Andrea Palladio*, u kojoj se pokazuje kao naklon analitičar Palladijeva djela. Rigato će se pojaviti kao suradnik i na projektu ladanjske kuće Garagninovich, kao onaj koji daje prijedloge nakon Selvinih zamisli.

Vratimo se dvorištu. Sudeći po Garagninovoj opaski, Rigato je taj koji unutar dvorišta upisuje elipsu manjih dimenzija od Selvine, koja ne ulazi u postojeće zidove. Za razliku od Selvinih prijedloga, iz kojih na katu dobivamo dvije odvojene terase, ovdje imamo jednu koja djeluje kao ostatak, a ne kao kontrolirana forma. Po Garagninu se ista nezadovoljavajuće nosi s nepravilnošću jugoistočnog ugla.

»Među različitim idejama gosp. Rigata, ona s kojom se može biti najzadovoljniji je plan predvorja broj 12, dok brojevi 19, 20, 21 ne nude najsretnija rješenja«, kaže u pismu Garagnin.⁸⁸ Iz ovih oznaka proizlazi da reorganizaciju prvog kata nove palače, nalijepljenu preko Selvina tlocrta, osmišljava Rigato. Taj tlocrt zapravo predstavlja Selvinu kombinaciju njegovih dvaju ponuđenih rješenja. Uspješnost predvorja Garagnin procjenjuje po tome što se ranije odatle ulazilo u novu palaču uz sjeverno pročelje, dok Rigato ulaz pomiče tako da se u nju ulazi po sredini i time započinje naglašenu središnju os duž gospodskog kata nove palače s upisanim pravilnim formama (kružnica, osmerokut) u nepravilne prostorije. Predsoblje prema knjižnici bitno se povećava, te pruža bolji okvir za organizaciju proširenja muzejske zbirke i knjižnice. Garagnin navodi kako nije

⁸⁵ U knjižnici Fanfogna-Garagnin pronašli smo životopis arhitekta Andree Rigata: *Memoria della vita e delle opere del professore Andrea Rigato l'articolo estratto dal Giornale dell'Italiana Letteratura de' signori Fratelli Co: Da-Rio, Bimestre di Maggio e Giugno 1814/*, Padova 1815. (MGT, BFG, XVIII f 19). Izdvojili smo i knjigu padovanskog arhitekta Antonia Noalea *Dell'antichissimo Tempio scoperto in Padova negli anni MDCCCXII. e MDCCCXIX. Illustrazione archeologica di Antonio Noale ingegnere e professore supplente di architettura e disegno nell'imp. Reg. Università di Padova*, Padova 1827. (MGT, BFG III g 4), (u kojoj pri analizi koristi i Dioklecijanovu palaču u Splitu), jer smo među crtežima u MGT FGF otkrili i dva projekta arhitekta Antonia Noalea (1776-1837), također dosad neprimijećenog u našim krajevima, za gospodarsko-stambenu kuću (399a/42 i 399a/99). Analiza crteža iz arhiva Garagninovich ovog klasicističkog arhitekta, autora palače Scalfò (danas Verza) u centru Padove, vile Gallarati-Scotti u Fontanivi, dekoratera apside padovanske crkve S. Maria del Carmine itd. bit će donešena u posebnom radu.

⁸⁶ Ploča je trebala biti postavljena u čast posjeta cara Franje I. oglednom vrtu Garagninovich 1818., vidi: S. Piplović, n.dj. (39), str. 62.

⁸⁷ Urednici: A. Diedo, G. Marangoni, A. Rigato, i A. Vivorio. Knjige A. Vivoria se također nalaze u MGT, BFG: *Sublimoris geometriae opuscula Augustini Vivorii*, Venecija 1772. (VIII i 1), te *Sopri i corpi delle arti*, Verona 1792. (XVIII 235).

⁸⁸ DAS, AFG, Im.sp. 7/VI: »Tra de diverse idee del Sr Rigato quale che più soddisfa qui é la pianta del vestibulo numero 12. Non contentano troppo: numero 19, 20, 21.«

potpuno zadovoljan oblikovanjem prostora studija na zapadnom kraju kata, o kojima je, sudeći po dosadašnjim dokumentima, morao imati veoma razrađenu sliku. Slijedom promemorije, izdvojenih pet tlocrta, crtana istom rukom, predstavljaju Rigatov prinos projektu.

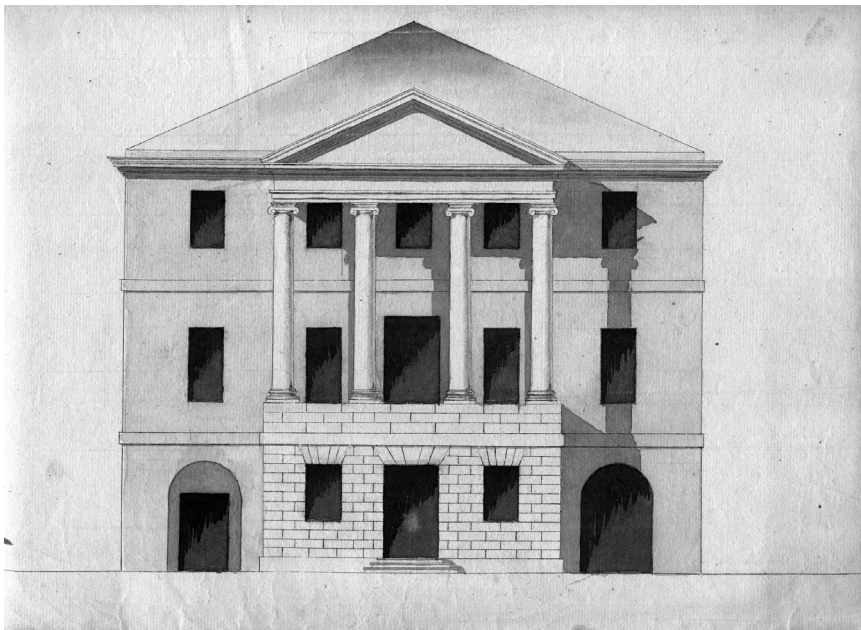
Selva je poslao i tlocrt *piano camerini*, no Luka Garagnin ga ovdje ne komentira, već kaže kako ga je (kao i prostore mezanina) bespredmetno analizirati dokle nema jasne slike o gospodskom katu. Taj tlocrt najprije je izrađen u olovci, no naknadno su tlocrti prizemlja i kata s prelijepljenim izmjenama, te drugoga kata, precrtani uredno.

Još je jedna novost u odnosu na prethodni Selvin tlocrt, a to je jonski portik dodan na zapadno pročelje sjevernog dijela sklopa, koji zauzima prostor prema stražnjem zidu zgrade vojarnje. Taj tlocrtni fragment (na nivou *piano nobile*) nalazi se među skicama koje prethode ovom cjelovitom projektu. Selva je izradio skicu pročelja u olovci s dimenzijama, na kojoj prepoznajemo njegov rukopis, kao odgovor na Garagninove želje za palladijevskim pročeljem i ekstenzijom prema zapadu. Prizemni dio ima bazu s centralnim ulazom i dva simetrično postavljena prozora. Nastavlja se punom ogradom lođe, na kojoj četiri jonska stupa nose trokutni zabat koji počiva na gredi s vijencem. Nivoi su razdjeljeni vijencem u širini ograde lođe. Među nacrtima se nalazi i akvarel tog pročelja, s manjim izmjenama u odnosu na skicu. Baza i ograda lođe su stupnjevano zidane, pročelje je glatko, a razdjelni vijenci reducirani. Iz usporedbe s pročeljem na Danilovom nacrtu koji prati zahtjev za otvaranje ulice, vidimo da se dodatkom lođe Selva uklapa na prethodno definirano pročelje. Ritam otvora besprijekorno se nosi s unutrašnjom podjelom prostorija. Tu su i dvije varijante profinjenog, pojednostavljenog izgleda nove palače Garagnin, koje vjerojatno pripadaju ovim tlocrtima. Na njima se varira izgled ulaznog portala, a balkon, koji je Macanović ostvario na drugom katu, premješta se na prvi, uz veliko predsoblje. Iako prema tlocrtu balkon nose dva stupa koji flankiraju ulaz, na ovim pročeljima je nošen volutnim konzolicama. (Pronašli smo i dvije skice ulaza sa stupovima koji nose balkon, za koje, sudeći po nevještom crtežu, pretpostavljamo da su rad Luke Garagnina.⁸⁹) Iznad krunskog vijenca na zupčastom nizu nema više Macanovićeva luminara. Ornament je sveden na minimum; u drugoj varijanti ukinuti su i razdjelni vijenci, a stupovi balkona svedeni na čisti kvadratni presjek.

U Garagninovoj promemoriji se čita da Selva naknadno ipak odustaje od ideje lođe: »Prema savjetu gosp. Selve odbačena je zamisao o lođi na zapadu, i zaključeno je kako je najveća jednostavnost ujedno i najveći ures. Mazzoli je slijedio tu ideju, no učinjena je velika pogreška kod dimenzioniranja vijenaca, kako ih je ostavio gosp. Selva, ali ih je on (Mazzoli) sveo na pravu mjeru.«⁹⁰

⁸⁹ MGT, FGF: 399a/98, te crtež olovkom: 23x16,5 cm.

⁹⁰ DAS, AFG, Im.sp. 7/VI: »Per consiglio del Sr Selva venne rigettata l'idea della loggia a ponente, e fu stabilito che la maggiore semplicità formerà il migliore ornamento. Mazzoli seguì quest'idea, ma parese un grande abbaglio nelle sagome delle cornici, le quali rimasero presso il Sr Selva, onde da lui venissero ridotte a giusta proporzione«.

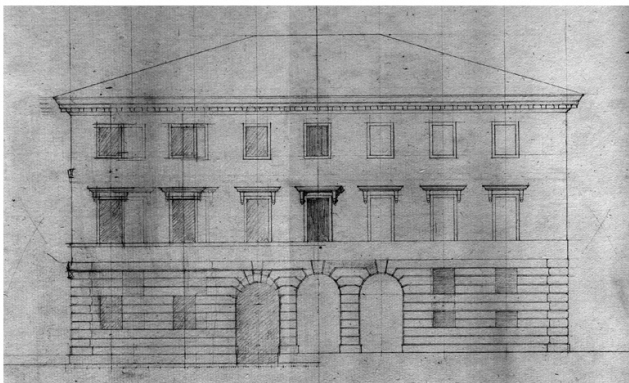
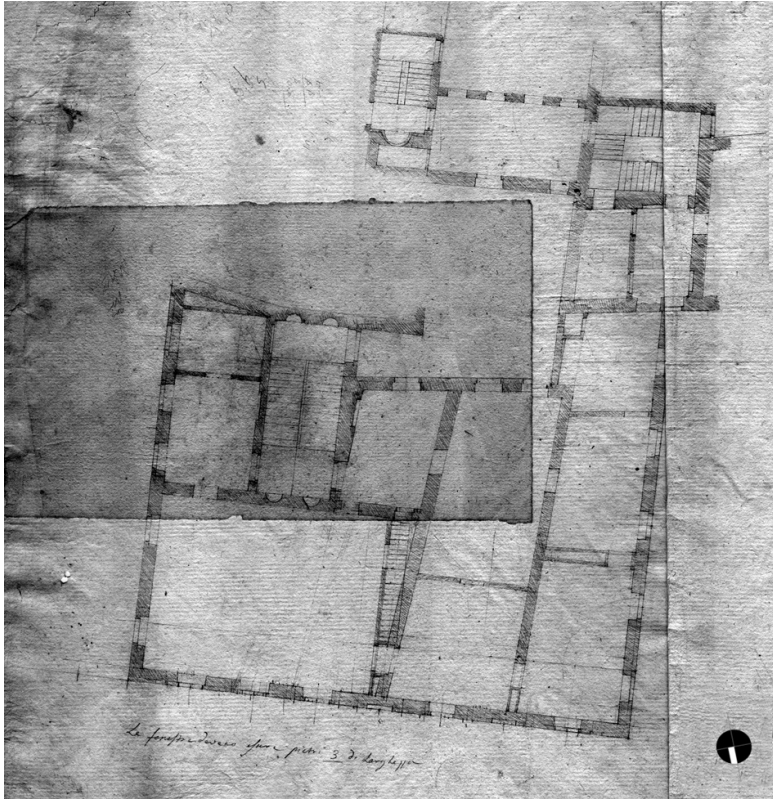
· Selvin projekt zapadnog pročelja sklopa obiteljske palače s lođom (iza zgrade vojare).

Vjerojatno se primjedba o vijencima odnosi na njihovo dimenzioniranje u odnosu na lođu, jer njenim izostavljanjem širina nije više definirana vijencem zabata lođe. Luka Garagnin na ovom mjestu komentira projekt arhitekta Mazzolija, pa je vrijeme da proučimo i njegov rad na sklopu Garagninovih. U istom pismu iznosi se činjenica o mogućnosti produljenja sjevernog dijela sklopa, sada i prema gradskom zidu: »Osvajanjem toga prostora prema sjeveru, željeli bismo da stara građevina *f*, *g*, *h*, bez razbijanja zidova, omogući smještaj jedne dvorane, gospodskog stubišta te internog dvorišta koje bi, po mogućnosti, izišlo na *e*. Ostali se prostori prepuštaju na volju arhitektu«.⁹¹

Nalazimo snop nacрта koji nose drugačije ideje od Selvinih. Započnimo tlocrtom kata dijela prema gradskom zidu, s dodatkom ostalih glavnih stubišta, nacrtnog olovkom. Na naljepljenom papiru je varijanta stepeništa, dok je pročelje prema sjeveru produljeno oko 10 v.s. (3,48 m). Uočavamo odmah da su pročelja sjevernog dijela, koja su bila tlocrtno spojena pod različitim kutevima, dovedena u ortogonalni sustav. Za ovaj tlocrt pronalazimo prikaz sjevernog pročelja. Na poleđini tog tlocrta započet je tlocrt prizemlja s monumentalnim stubištem, kakvo Garagnin priželjkuje u novoosvojenom prostoru. Nadalje Garagnin piše: »Važna opaska / Kao najtočniji od svih planova valja uzeti onaj u olovci gosp.

⁹¹ DAS, AFG, Im.sp. 7/VI: »Guadagnando verso settentrione questo spazio, si desidera: si che il vecchio fabbricato *f*, *g*, *h* non debba subire nessuna demolizione di mura, sí che si ottenga nelle nuove aggiunte una sala, una scala nobile ed uno interno cortile, il quale se sia possibile risulti in *e*. Quei altri luoghi restano al arbitrio delle architetto«. Gradski zid udaljen je od pročelja sklopa palače na mjestu građevina pod ovim oznakama svega 15 v.s.

Mazzolija, odnosno kao taj koji je na licu mjesta detaljno usklađen i ispravljen«.92 Mazzoliju nije bilo teško doći iz Zadra u Trogir i uskladiti mjere. Netom opisani tlocrti opravdavaju tvrdnju o točnosti. Uz podatak o isplati 1056 lira Mazzoliju za različite projekte u ožujku 1810. među troškovima različitih gradnji (*Spese Fabri-*

Mazzolijevi crteži u olovci tlocrta prvog kata sjevernog dijela sklopa obiteljske palače i pripadajućeg sjevernog pročelja.

che Diverse) stoji i podatak o isplati putnih troškova arhitektu u iznosu od 45:12 lira.⁹³ Ti podaci pobliže utvrđuju vrijeme nastanka Mazzolijeva rada. Dok boravi kao profesor u Zadru on projektira za Garagnine, nakon Selve, usvajajući neke njegove postavke. (Zanimljivo je da se u istoj knjizi više puta spominju troškovi prema Selvi od 1800. do 1803., u *demižonama* ulja i kutijama ružolina).

Može se dakle zaključiti da Mazzolijevi nacrti nastaju oko 1810. godine. Već u prvim njegovim crtežima uočava se klasicistički sklad, ali i sterilna čistoća.⁹⁴ Izravnavanjem obodnih zidova omogućuje tretman sjevernog dijela sklopa kao novoprojektirane kuće, te potpunu kontrolu pročelja naglašenih horizontala i niskog krova. Takvo je spomenuto sjeverno pročelje, koje u olovci donosi, strogo klasicističko: raznorodni sklop dobija simetričnu fasadu s bazom u stiliziranoj rustici, i tri lučna portala po sredini. Crtež sadrži dvije varijante prozora koji se protežu prizemljem i mezaninom.⁹⁵ U glatkoj žbuci diže se *piano nobile* s nizom prozora s profiliranim natprozorcima flankiranim volutnim konzolicama (od kojih su slijepi prozori na mjestu zida, što se vidi iz tlocrta) sličnim kao na Mazzolijevu projektu za glavno pročelje Liceja u Zadru (gdje je očito njegovo podređivanje konteksta ideji; on čak ruši romaničku crkvu da bi izgradio Licej).⁹⁶ Drugi kat slijedi ritam jednostavno uokvirenim prozorima, da bi kuća završila profiliranim vijencem na nizu konzolica te četverostrešnim krovom, gotovo kao na slici pročelja zadarskog Liceja.

Mazzoli nastavlja rad donoseći razradu ideje prizemlja sjevernog dijela s poledine tlocrta kata u olovci. Na tom tlocrtu produljuje sklop za oko 10 v.s. i prema istoku, te dobiva centralni ulaz sa sjeverne strane bez rušenja zidova, kako je u pismu zahtijevao naručitelj. Iza ulaznog portala predviđa monumentalno trokrako stubište. Očito se ideja Garagninu svidjela više od želje za očuvanjem unutrašnjeg zida, pa nalazimo Mazzolijevu skicu tlocrta gospodskog kata gdje istu prostornu koncepciju smješta u tlocrtni okvir bez ekstenzije prema istoku. Slijede kompletni tlocrti sjevernog dijela sklopa temeljeni na iznesenim idejama. Sudeći po rukopisu i nesigurnosti u projektiranju detalja crta ih Danilo prema Mazzoliju, dodajući elemente koje će u konačnom projektu Mazzoli znalački ukomponirati.⁹⁷

⁹² DAS, AFG, Im.sp. 7/VI: »Osservazione Importante / Tra tutte le piante quella a lapis del Sr Mazzoli si deve riguardare la più esatta, come quella che sul luogo venne da lui medesimo rettificata«.

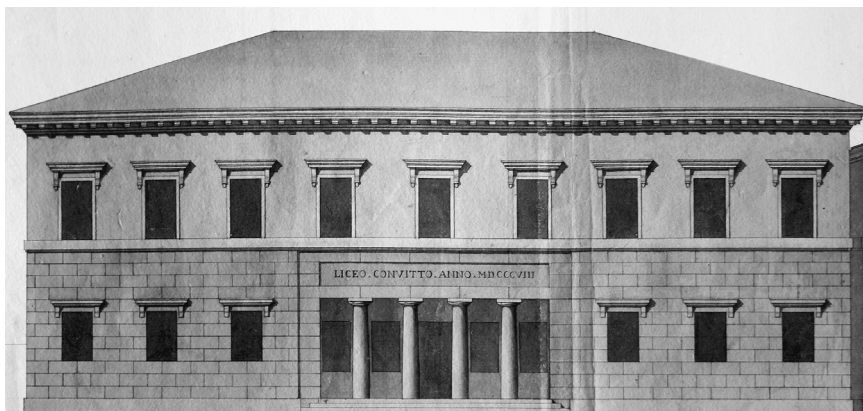
⁹³ DAS, AFG, Ads. 8/II.

⁹⁴ Takvu primjećuje pri opisu projekta zadarskog Liceja M. Stagličić, n.dj. (29), str. 22.

⁹⁵ Dok je Selva u svojim projektima čitavog sklopa prikazivao: *pian terreno*, *piano nobile* i *piano camerini*, Mazzoli će u sjevernom dijelu sklopa prikazati prostorije mezanina (*piano mezzanini*).

⁹⁶ Mazzolijev tlocrt prizemlja i glavno pročelje zadarskog Liceja vidi u: S. Piplović, n.dj. (4), str. 100-101, a varijantu tlocrta s prikazom postojećeg stanja i uzdužni presjek kroz kapelu u: M. Stagličić, n.dj. (29), str. 19-20.

⁹⁷ MGT, FGF: 399a/102, 399c/4, 399c/9. Upravo na ovaj tlocrt gospodskog kata (399c/9) odnosi se promemorija Luke Garagnina prema kojoj rekonstruiramo raspored prostorija, vidi bilješku 78. Iako postaje okružni inženjer, Danilo i dalje radi za Garagnine, kao što vidimo iz knjige troškova Garagninovih, među troškovima različitih gradnji (DAS, AGF, Ads. 8/

Mazzolijevo pročelje Liceja u Zadru. Usporedbom sa sjevernim pročeljem za palaču Garagnin uočavamo zajedničke elemente arhitektonskog jezika i načina crtanja.

Taj Mazzolijev projekt sadrži komplet tlocrta i pročelja koji smo povezali među arhivskom građom, a crtan je i razrađen rukom autora koji vlada prostorom u svakom detalju. Uz projekt sjevernog dijela sklopa tu je i djelomični tlocrt zapadnog, u kojemu se reinterpreтира Selvina ideja »ispravljanja« unutrašnjeg dvorišta, na posve nov način. Dio dvorišta se ovdje zatvara polukružno prema jugu, a ritam otvora višestrukom se simetrijom besprijeekorno nosi s ulazima i bunarom iza punog zida. I ovdje je na prvom katu knjižnica po kojoj ga i naziva (*Piano della Libreria*), na drugom blagovaonica (*Piano del Tinello*), a istočno krilo uz dvorište zadržava osnovnu organizaciju iz Selvinog prijedloga.⁹⁸ U tlocrtu sjevernog dijela sklopa Mazzoli točkastom crtom ističe duge neprekinute ravne linije kretanja. Obavija ga u harmonična klasicistička pročelja. Donosi dvije varijante sjevernog pročelja kao glavnog ulaznog, obje s portalom flankiranim lavovima.⁹⁹ U prvoj varijanti zidna je ploha zaključena s obje strane istacima zida s otvorima po vertikalnoj osi. Prizemlje i mezanin su postolje kuće, naglašeno horizontalnim nizovima reški, razdijeljeni od glatkog pročelja kata širokim vijencem. Središnjim djelom proteže se niz prozora koji na glavnom katu izmjenjuju lučne i trokutne zabate nošene voluticama. Za razliku od skice pročelja u olovci, gdje volutne konzolice flankiraju doprozornike i nose profilirani vijenac, kao na Mazzolijevu pročelju Liceja u Zadru, ovdje su smještene u njihovoj širini, kao nosači zabata. Na prozorima u bočnim istacima ponavljaju se završni trokutni zabati iz niza u središnjem dijelu. Prozori drugog kata naliježu na jednostavni vijenac, te se

II). Njegovoj bliskosti s obitelji pridonosi podatak da u njihovo ime piše obavijest o smrti Dominika Garagnina, vidi: LJ. Šimunković, N. Bajić-Žarko, »Iz korespondencije Dominika i Ivana Luke Garagnina«, *Grada i prilozi za povijest Dalmacije* 20, Split 2007, sl. 12.

⁹⁸ *Piano della Libreria* odgovara nivou *piano nobile*, a *Piano del Tinello* odgovara nivou *piano camerini*.

⁹⁹ U Selvinim projektima ulazilo se u sjeverni dio sklopa sa istočne, južne i zapadne strane. Mazzoli ima ulaze sa sve četiri strane, ali glavni formira na sjevernom pročelju.

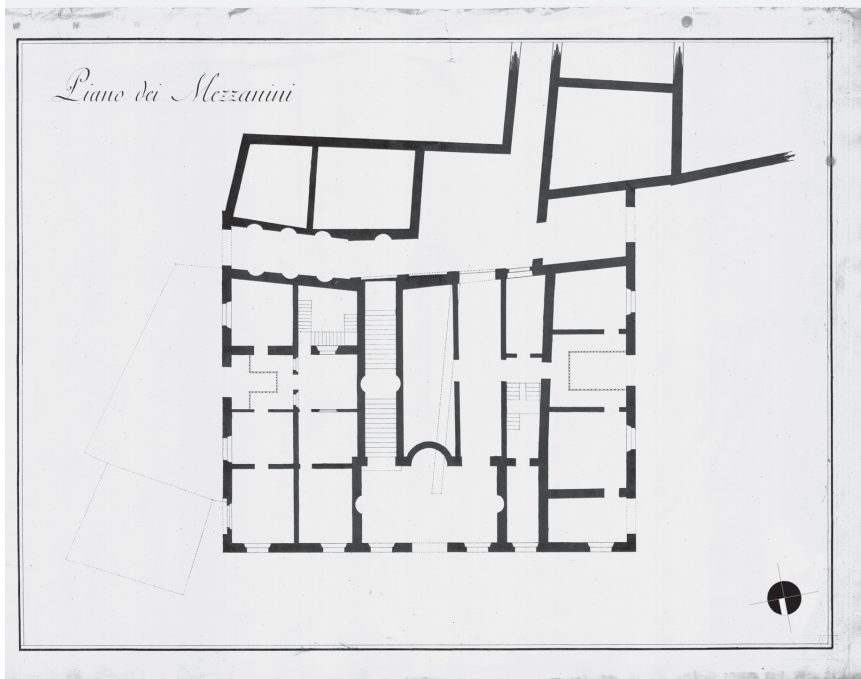
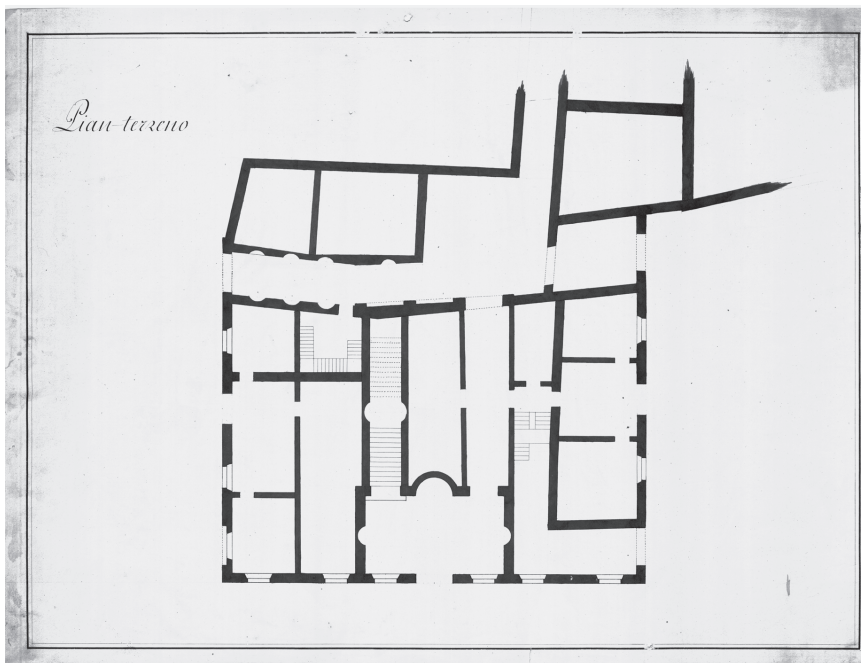
pročelje zaključuje krunskim vijencem na nizu konzolica i plitkim krovom slično onima za zadarski Licej. U drugoj varijanti naglasak pročelja na mjestu prijašnjih okvirnih istaka ostvaren je bogatom dekoracijom. Na gospodskom katu nalaze se umetnute konkavne niše lučnog završetka s figurama, iznad kojih se nalaze ploče s natpisima, dok se na drugom katu nastavljaju torzima s glavom u okruglim konkavnim nišama. Istočno pročelje prati osnovnu podjelu sjevernog. Prozori glavnog kata imaju profilirane natprozornike na voluticama, jednako kao i centralni portal. Između dva spoja s južnim dijelom sklopa Mazzoli donosi pročelje koje simetriju ostvaruje u odnosu na vizuru, pa je zato zapadni završetak stavljen u drugi plan. Dominira troosna podjela sa zidanim prizemljem i tri lučna portala, od kojih su dva slijepa, tek s otvorenom lunetom. Gospodski kat u reprezentativnom dijelu ima ograde prozora s balustrima. U lunetama prozora nalaze se girlande. Na drugom katu slijede kvadratni prozori bez okvira. Krovni vijenac je jednostavniji, bez niza konzolica. Na zapadnom završetku niz neuokvirenih otvora slijedi ritam opisanih. Zapadno pročelje zrcalna je slika istočnog. U prizemlju imaju lučni prolaz kroz ulicu s juga, a radi simetrije ista je forma dodana na drugoj strani. Razlika na njima je tek u ugaonim istacima, koji se pojavljuju na istočnom pročelju, pa ga priključujemo prvoj varijanti sjevernog pročelja, dok zapadno, bez istaka, prikazuje tretman bočnih pročelja u slučaju prihvaćanja druge varijante.

Usporedbom s Mazzolijevim potpisanim projektima za Licej u Zadru, kazino u Splitu, pa čak i za spomen-ploču koja se nalazi u Fondu Garagnin-Fanfogna,¹⁰⁰ te promatranjem Mazzolijevih radova iz arhiva Akademije sv. Luke u Rimu, uočavamo da se radi o istom autorskom rukopisu.

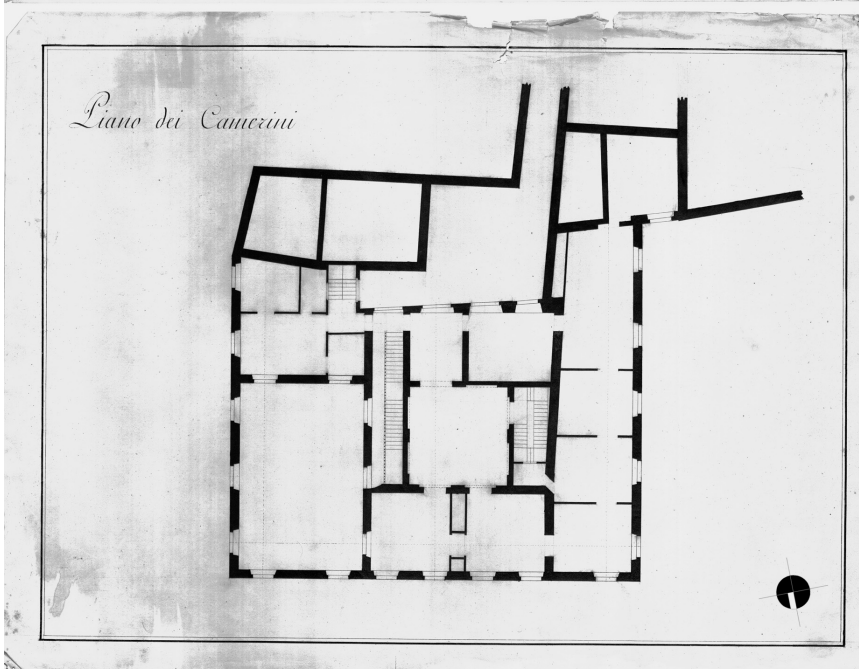
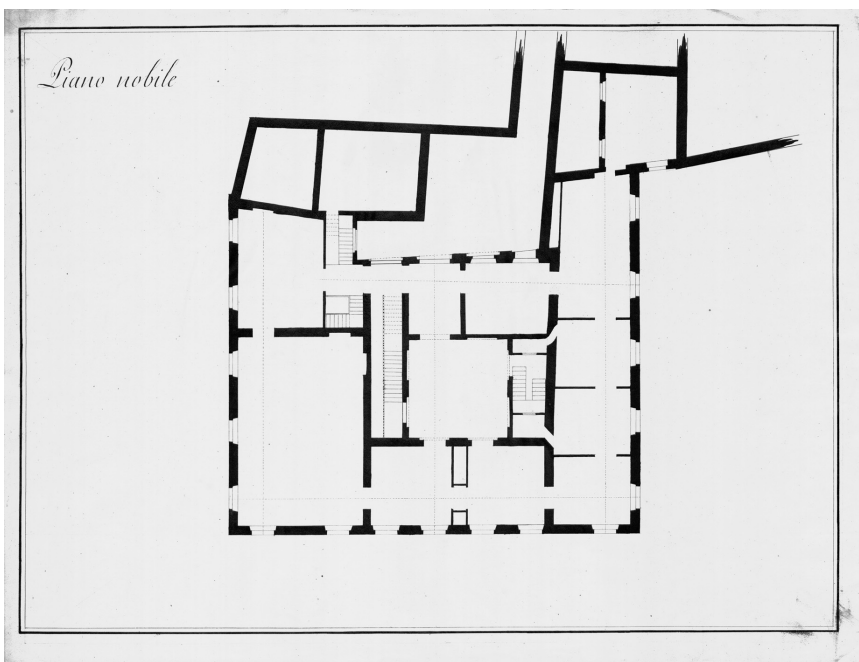
Opisanim Mazzolijevim nacrtima bliska su tri tlocrta koja sadrže zajedničke ideje: izravnavanje obodnih zidova, način povezivanja dijelova sklopa te sjeverno pročelje oblikovano kao u njegovu prvom prijedlogu. U njima se dio sklopa koji gleda na gradski zid produljuje za oko 20 v.s. (6,95 m) prema sjeveru, što direktno upućuje na ideju uklanjanja gradskog zida. Bitna razlika je u položaju stubišta, čime se umanjuje monumentalnost ulaza, ali omogućuje bolje čuvanje postojećih unutrašnjih zidova. Dok je ranije središnje stubište u sjevernom dijelu uvjetovalo osnovnu tlocrtnu podjelu u smjeru sjever-jug, ovdje je, pomicanjem glavnog stubišta uz istočni zid, trodjelna tlocrtna podjela uspostavljena u smjeru istok-zapad. *Cortile* se dobija oduzimanjem prostorije u sjevernom dijelu sklopa, a ne kao ranije u južnom, koji je u ovim nacrtima razrađen u cijelosti. Ovaj projekt Luka Garagnin je vjerojatno prihvatio, jer ga je dijelom ostvario! Naime, ključni element interijera – stubište – s nišom na prizemnom podestu, u južnom dijelu sklopa (kakvo je i danas), uglavnom se podudara s ovim tlocrtom.¹⁰¹

¹⁰⁰ Spomen ploču vidi u: S. Piplović, n.dj. (4), sl. 3.

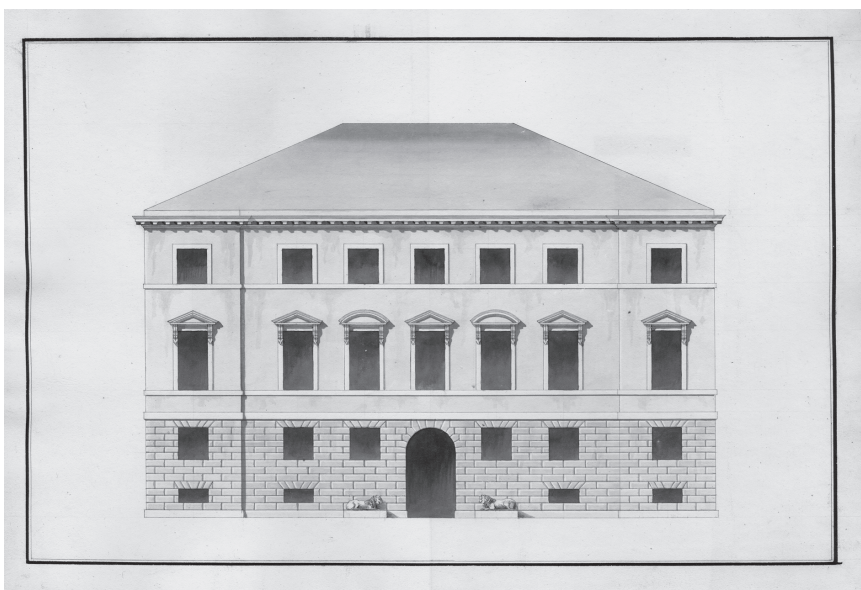
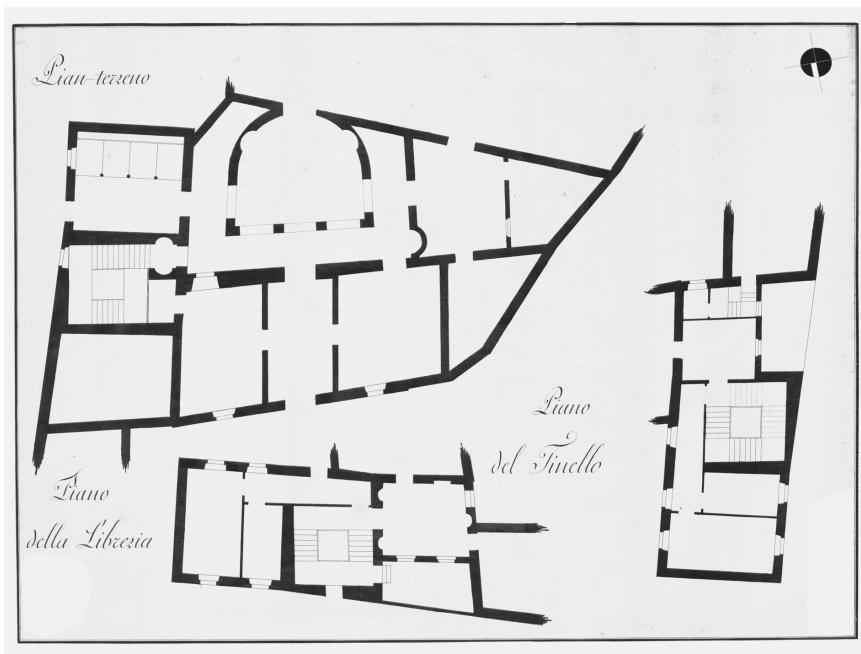
¹⁰¹ Garagninove skice stubišta i zabilješke pod naslovima *Scalla della Casa Vecchia*, *Scala di Terraferma*, nalazimo u DAS, AFG, Im.sp. 7/VI. Njihovu dataciju, oko 1810. godine, potvrđuje činjenica da su pisane na službenom papiru Luke Garagnina na kojemu stoji: *Province Illiriche / Trau il / 1810. / L'ispettore centrale de'boschi e miniere della Dalmazia*. U DAS, AFG, Im.sp. 4/III su Garagninove zabilješke pod naslovima *Descrizione della Scala dome-*

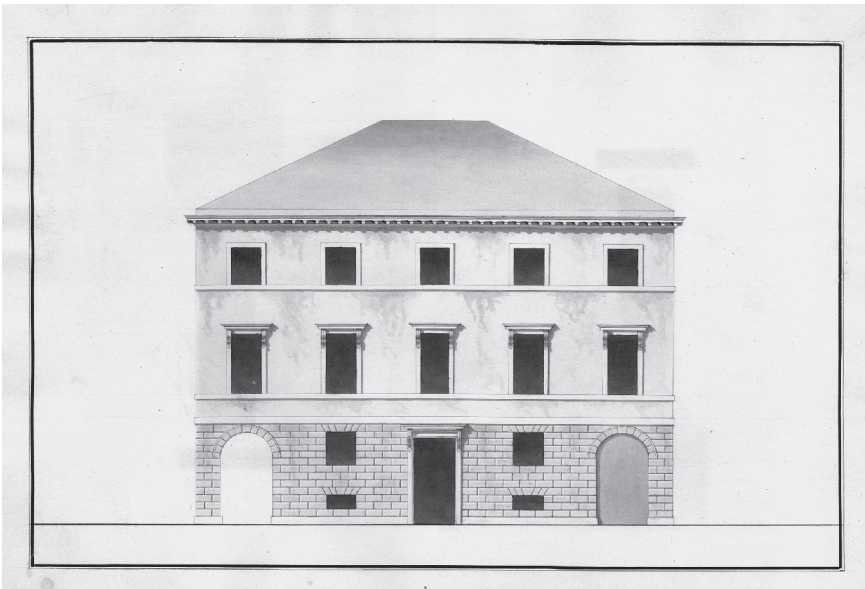
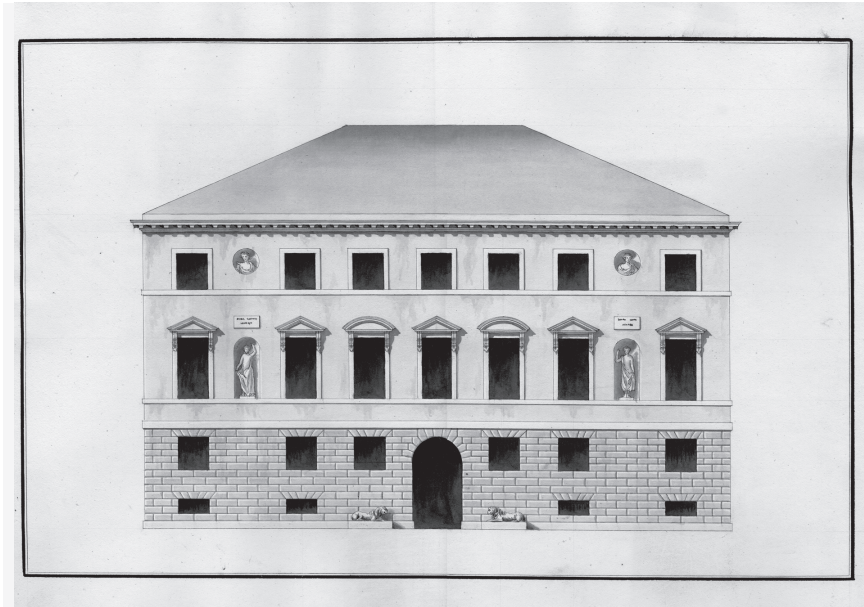
Mazzolijev konačni projekt sklopa palače Garagnin: tlocrt prizemlja (gore) i mezanina (dolje);

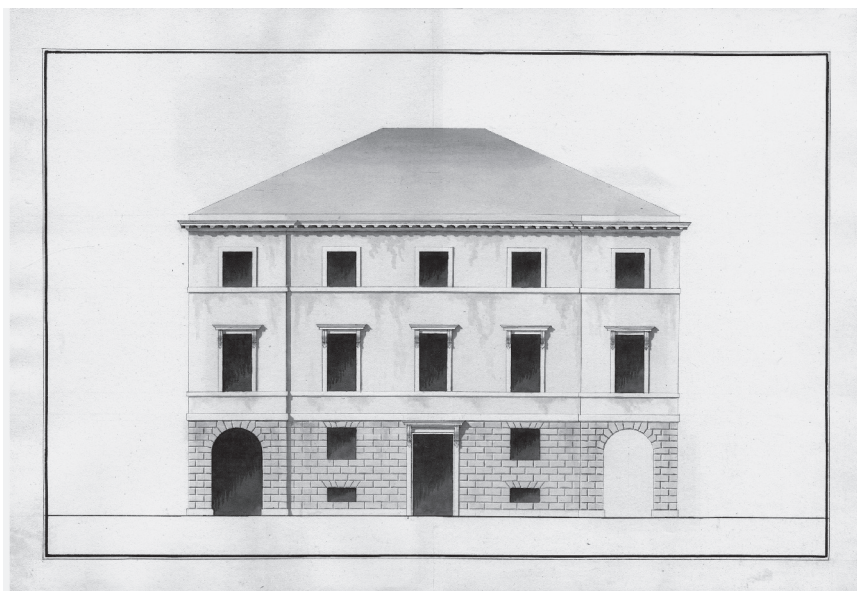
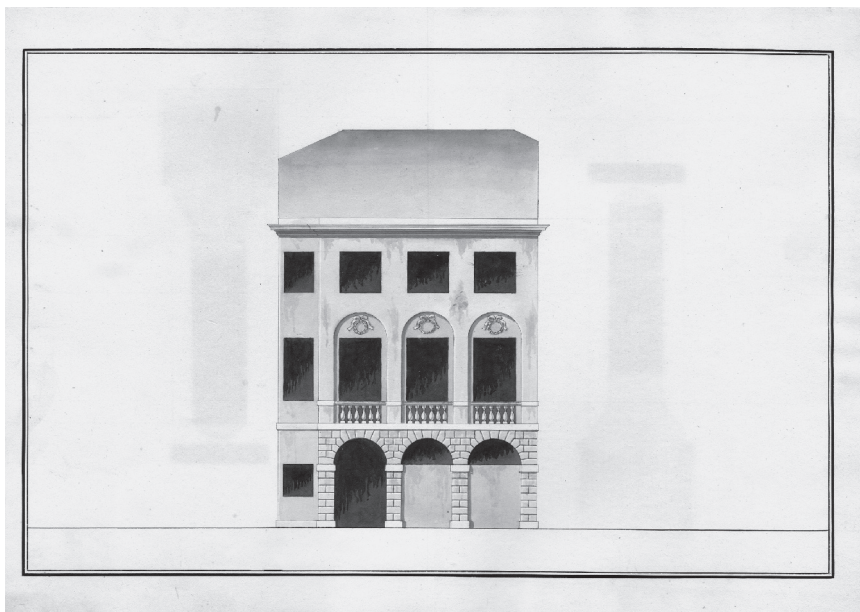
tlocrt gospodskog (gore) i završnog kata (dolje);

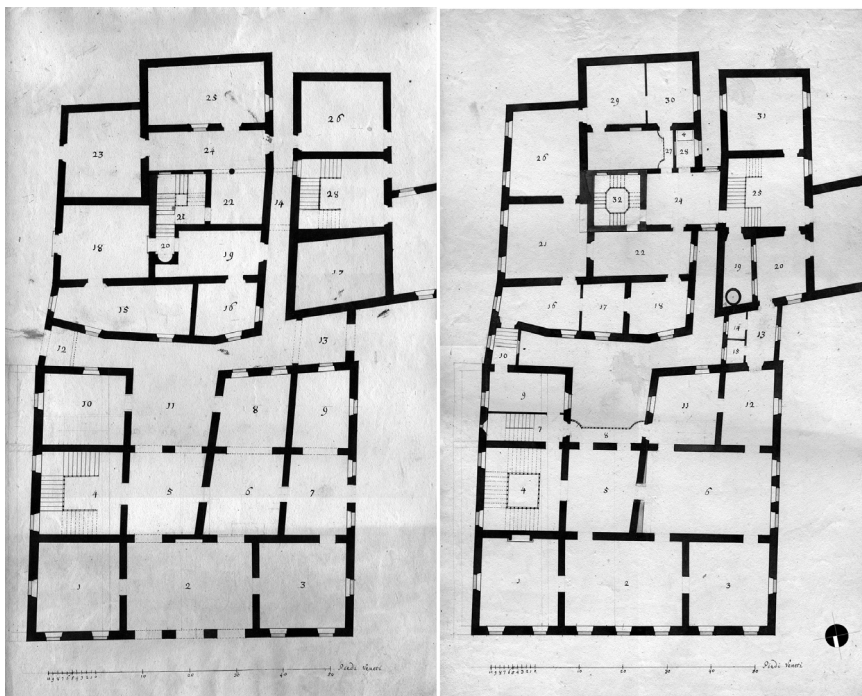
tlocrt prizemlja zapadnog dijela i katovi uz istočni rub dvorišta (gore) te prva varijanta glavnog pročelja sjevernog dijela sklopa (dolje);

slijedeća varijanta glavnog pročelja sjevernog dijela sklopa (gore) i pripadajuće istočno pročelje sjevernog dijela sklopa (dolje);

južno (gore) i zapadno pročelje sjevernog dijela sklopa (dolje). S obzirom da je zapadno pročelje zrcalna slika istočnog, prikazuju alternativne tretmane ugla, pripadne varijantama glavnog pročelja.

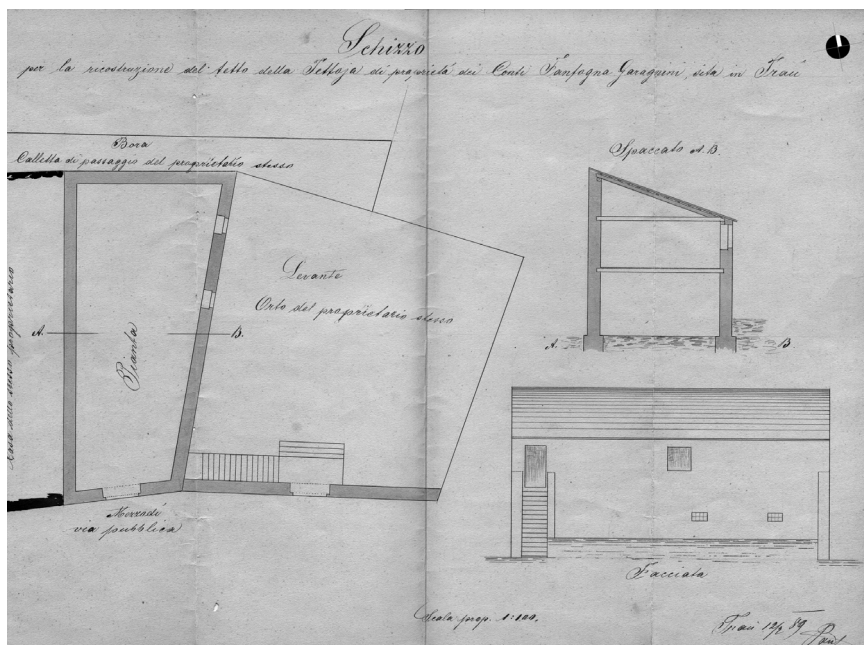

Mazzolijeva varijanta rješenja sjevernog i južnog dijela sklopa Garagninovich (lijevo: prizemlje, desno: kat). Stubište u južnom dijelu prepoznajemo u izvedenom stanju sklopa.

U Selvinim i u Mazzolijevim nacrtima impresionira jasnoća upotrebe klasičnog jezika i vještina dovođenja različitih prostornih jedinica u sklop. Sjeverni dio sklopa najviše se mijenja, pa tako pruža mogućnost dosljednog izraza autorâ. Dok Selva gradi cjelinu iz sinteze idealnih fragmenata, težeći pri tom »jednostavnosti kao najvećem uredsu«, Mazzoli sjeverni dio arhitektonski zaokružuje tek nužno prihvaćajući kontekst. Oba projekta su veoma skupa i ambiciozna, mijenjaju zapravo sliku trogirskog urbanizma. Iako je u zapadnom dijelu sklopa izvedeno Selvino spirala, a u južnom ono prema Mazzolijevu planu, nakon odlaska Francuza iz Dalmacije (1814.) Luka Garagnin se povlači na nekoliko godina u Veneciju, opće financijsko stanje obitelji oslabljuje, zbog čega se vjerojatno odustalo od daljnje realizacije projekta.¹⁰²

stica per la Casa Vecchia...Scala domestica a Levante, ali i tri arhitektonske skice u olovci na jednom presavinutom listu koje prikazuju oblikovanje donjih strana podesta stubišta u južnom dijelu palače Garagnin i načelno odgovaraju Mazzolijevu tlocrtu, kao i izvedenom, današnjem stanju.

¹⁰² Pretpostavku o padu financijske moći kao razlogu odustajanja od gradnje navodi: D. Božić-Bužančić, iz predgovora, n.dj. (17), str. 18. Usporedbom snimka postojećeg stanja, koji je poslužio za početak ovdje opisanih projekata, s današnjim snimkom, vidimo da je novoj palači unutrašnjost kasnije dekorirana uz tek minimalne intervencije u pregradnim zidovima prvog kata, te nešto složenije na drugom katu, dok je u osnovnoj konstrukciji i vanjskom izgledu ostala nepromjenjena.

Projekt V. Pauta za rekonstrukciju krova skladišta u sjevernom dijelu sklopa palače Garagninovich iz 1889.

Spomenimo kupolicu otvorenu na četiri strane, koja se početkom XX. stoljeća nalazila na krovu najviše kuće sklopa, s istočne strane južnog dijela. Pretpostavlja se da je nastala u vrijeme Luke Garagnina, koji je posjedovao i mnoga astronomska pomagala.¹⁰³ Ni u jednom od pisama i crteža koje smo analizirali, dakle do oko 1810., kupolica nije nađena, jer se nalazi u prostoru južnog dijela sklopa koji, nakon nacрта postojećeg stanja, nigdje ne nalazimo prikazan na tom nivou. Po tome sudeći nastala je ili kao poseban projekt koji nismo pronašli u arhivskoj građi, ili nakon tih godina. No nakon Mazzolija, dugo ne nailazimo na crtani trag nastavka rada na ovom sklopu, sve do 1889. godine. Te se godine Središnja komisija za zaštitu spomenika u Beču, na čelu s konzervatorom Aloisom Hauserom, obraća svom dopisniku za područje Trogira Ivanu Dominiku Fanfogno Garagninu, unuku Luke Garagnina, za zabrinjavajuće stanje gradske lože u Trogiru. On im 9. siječnja 1890. odgovara da je nedavno inženjerskom tehničaru Vjekoslav Pautu povjerena izrada nacрта i troškovnika za obnovu lože.¹⁰⁴ Ivan Dominik je vjerojatno taj koji 1889. angažira Pauta za izradu nacрта rekonstrukcije krova skladišta u sjevernom dijelu obiteljskog sklopa, tamo gdje su prema Selvi i Mazzoliju trebale biti raskošne prostorije palače. Taj nacrt je potpisan i označen datumom.

¹⁰³ Ž. Dadić, »Trogir i egzaktne znanosti«, *Radovi međ. simp. održanog u povodu proslave 700. obljetnice spomena ljekarne u Trogiru*, Zagreb 1973, str. 73, 78.

¹⁰⁴ S. Piplović, n.dj. (16), str. 66-67.

Ovim skromnim kasnijim projektom, koji pokazuje odustajanje od ambicioznih zahvata, završavamo put planiranja preobrazbe sklopa palače Garagnin s početka XIX. stoljeća.

Projekti preoblikovanja palače Cega kod južnih gradskih vrata

Garagnini su, osim kod sjevernog ulaza u grad, kupili građevine i kod južnih gradskih vrata.¹⁰⁵ Sklop o kojemu će sada biti riječi zapravo je romanička palača Cega, koja na istoku graniči s kulom sv. Nikole, a njezino južno pročelje je srednjovjekovni gradski zid, sa kruništem i romaničkim prozorima kuće koja se na njega naslonila.¹⁰⁶

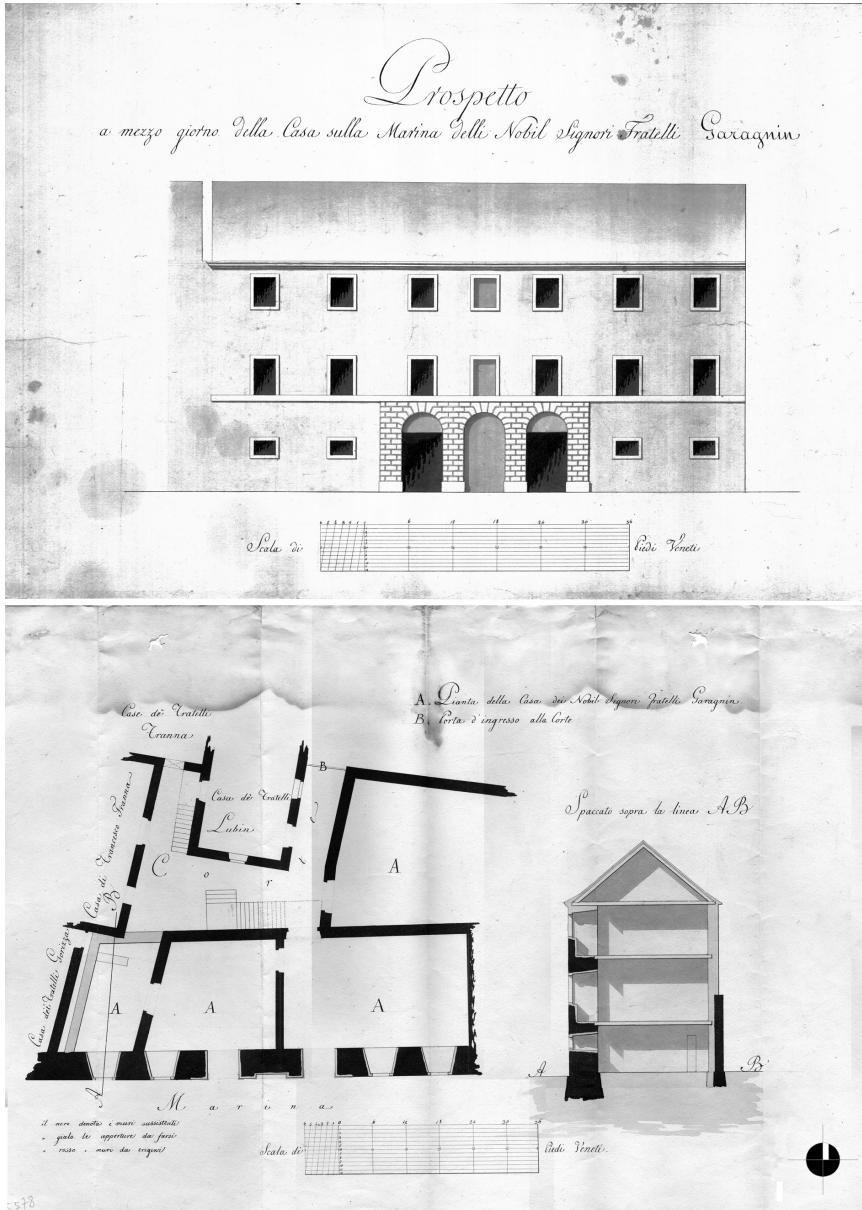
Među arhivskom građom spojili smo tlocrt s presjekom i pročeljem na posebnom papiru, koji se odnose na ovu lokaciju. Prepoznaje se Mazzolijev rad: u načinu crtanja, označavanja, prepoznatljivom rukopisu; uspostavi preglednog rasporeda u nasljeđenom, dominaciji nove ideje. Na nacrtu pročelja stoji naslov: *Prospetto a mezzo giorno della Casa sulla Marina delli Nobil Signori Fratelli Garagnin*. Ovo pročelje vrlo je slično prije opisanom pročelju u olovci na sjeveru sklopa njihove obiteljske palače. Dobija tri klasicistička portala od kojih je centralni slijeper kao i svi otvori u istoj osi, jer se nalaze na mjestu nosivog zida. S obje strane portalâ simetrično su postavljena po dva izdužena prozora. Nad reljefom ziđa prizemlja protežu se dvije glatke etaže iznad razdjelnog vijenca. Ritam otvora na pročelju temeljen je, kao što će nam sljedeći nacrt pokazati, prema sačuvanim prozorima. Oblikovanje prozora na gornjim etažama, od kojih su oni gospodskog kata viši i naliježu na vijenac, skromnije je negoli na nacrtu za sjeverno pročelje sklopa palače Garagninovih ili za Licej u Zadru, ali slično kao u Mazzolijevu projektu za pročelje splitske rive.¹⁰⁷ Mazzoli ukida krunište gradskog bedema i postavlja dvostrešni krov. Primjećujemo da je postojala mogućnost da kraj dvaju gradskih vrata stoji slično komponirano Mazzolijevo klasicističko pročelje. Arhitekt zadržava romanički portal i stubište sa zapadne strane sklopa, dio sporedne komunikacije zatvara vratima i pretvara u dvorište, a česticu sa zapadne strane kuće, uz obrambeni zid, pripaja izgrađenoj cjelini.

Među nacrtima prepoznavamo još jedan prikaz ovog sklopa, koji nosi sličnu ideju. Dragocjen je već zbog toga što osim projekta preoblikovanja južnog gradskog zida donosi i prikaz tada postojećeg stanja. Vidimo da južni zid nije imao u prizemlju otvore osim položenog romaničkog prozorčića s istočne strane, čiji se

¹⁰⁵ Za kupovinu palače Cega (prema katastarskom planu iz 1830. projekt obuhvaća katastarske čestice 502, 497 i neizgrađene čestice 503, 504, te dio srednjovjekovnog bedema oznake 955) vidi: F. Celio Cega, n.dj. (15), str. 344. Čestice označene prema: I. Benyovsky, n.dj. (41).

¹⁰⁶ Obitelj Cega posjedovala je u srednjovjekovno doba veći dio gradske obale prema Čiovu, vidi: J. Belamarić, n.dj. (63), str. 471.

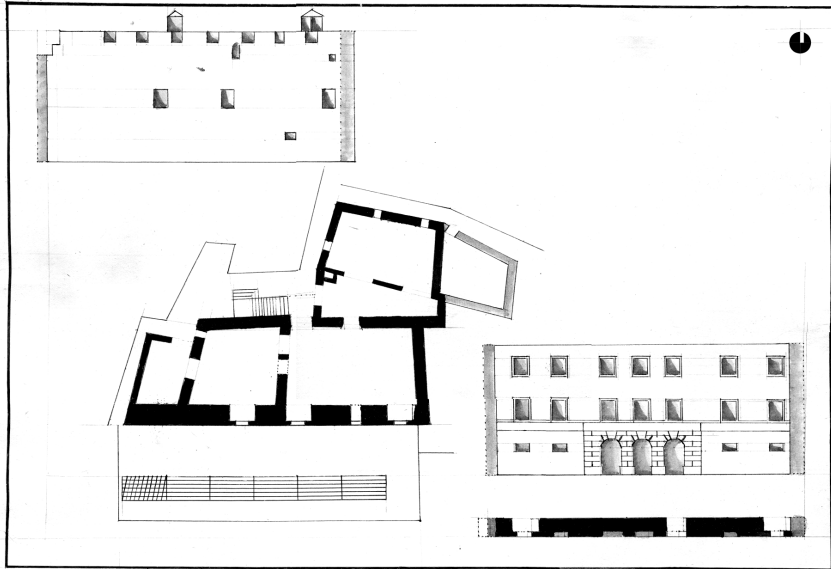
¹⁰⁷ D. Kečkemet, »Marmontov plan izgradnje splitske obale«, *Adrias* 4-5, Split 1993-1994, sl. 5.

Mazzolijev projekt obnove palače Cega u Trogiru (gore: južno pročelje, dolje: tlocrt i presjek).

Prizikan je planirani izgled pročelja koje je ustvari dio srednjovjekovnog gradskog zida.

pragovi i danas djelomično vide, a koji je poslužio kao motiv u projektiranju. Na prvom katu su tri romanička prozora čiji su tragovi ostali vidljivi, a na drugom mali barokni prozor s istočne strane. Od lučnog prozora koji ulazi u krunište na

Projekt obnove palače Cega koji vjerojatno crta Ivan Miotto.

Prikazano je postojeće i projektirano stanje.

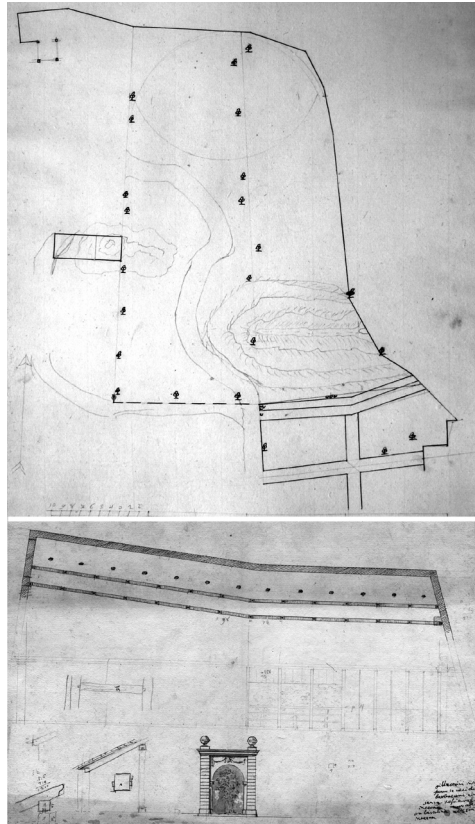
tom zidu također je ostao vidljiv trag zazidavanja, a sličan prozorčić nalazimo danas s unutrašnje strane zida. Na krovu su skicirana dva dvostrešna luminara, koje uz pet dodanih otvora u prizemlju nalazimo na fotografijama s kraja XIX. stoljeća.

Na tlocrtu prepoznamo situaciju iz Mazzolijeva tlocrta. Potvrđuje se da Mazzoli, osim sa zapadne strane, gdje to tlocrtno i naznačuje, zadržava postojeće stanje pregradnih zidova i otvora (Mazzoli se u projektu naročito ne bavi dogradnjom na sjeveru, koja je ovdje jednako detaljno prikazana). Otvori prizemlja i prvog kata na srednjovjekovnom gradskom zidu, odnosno južnom pročelju palače, prikazani su zajedno. Na istom listu je nadalje, u tlocrtu i pogledu, nacrtan južni zid s naznakom novih otvora, koji čine ritam pročelja. Sada vidimo da je pravilan ritam temeljen na postojećim otvorima prizemlja i prvog kata, dok su otvori drugog kata zanemareni. Ovdje je zid oblikovan vrlo slično Mazzolijevu, ali nije isti, a razlike koje postoje nisu slučajnost. Razdjelni vijenac između prizemlja i katova je bogatiji, a portali su niži. Iza tih elementa skriva se nosiva konstrukcija, za razliku od Mazzolijeva pročelja gdje je ista skrivena zatvorenim lunetama unutar samih portala. Romaničke stube prvog podesta se zaokreću, što pridonosi monumentalnosti u prilazu sa sjevera.

Način crtanja ovog nacrtu podsjeća na autora koji razrađuje Selvine projekte za ladanjsku kuću obitelji Garagnin u Divuljama.¹⁰⁸ Specifični rukopis i crtež oda-

¹⁰⁸ S. Piplović, »Garanjinov ljetnikovac u Divuljama«, *PPUD* 20, Split 1975, sl. 52, 53, donosi nacрте (razrade) ladanjske kuće Garagninovih u Divuljama. Kao njihova crtača prepoznamo Ivana Miotta.

ju ga i kao onoga koji crta, često objavljivanu, varijantu plana za ogledni vrt na Travarici.¹⁰⁹ Njegov potpis nalazimo na neobjavljenoj karti imanja Garagninovich u Divuljama (*Pianta del fabbricato in parte erretto, ed in parte da errigersi nel*

Miottov radni nacrt oglednog vrta Garagninovich na Travarici, prema kojemu će izraditi konačni plan (gore). Na njemu primjećujemo ucrtan staklenik za agrume slično Selvinom projektu (dolje).

¹⁰⁹ Nacrt za vrt vidi u: S. Piplović, n.dj. (39), sl. 2. Na njemu je ucrtan staklenik za agrume (pod oznakom F, dok ga na ranijem planu oglednog vrta, bez priključenog sjeveroistočnog dijela, objavljenog u S. Piplović, n.dj (39), sl.1, prepoznamo pod brojem 16). U DAS, AFG, Im.sp. 4/IV nalazimo i dosad neuočen Selvin projekt staklenika, s monumentalnim ulazom sa zapada, na crtežu tušem i olovkom – 27,5x39,5 cm. Selvin projekt odgovara lokaciji na Danilovu tlocrtu vrta (vidi bilješku 70). Dva plana vrta jedini su dosad poznati, i nisu potpisani niti datirani. D. Gregurević, »Slobodna Dalmacija«, br. 18499, Forum, 31/12/02, iznosi vjerojatnost da su autori planova oglednog vrta Luka Garagnin i Ivan Miotto. Približno Miottovu ulogu pronalaskom radnog tlocrta na kojemu sa sigurnošću prepoznamo njegov način crtanja (MGT, FGF, 399/1b-11). Na njemu se definira sjeverni dio vrta, koji se nadovezuje na južni dio s prvog plana, na temelju čega je izrađen drugi plan. Radni tlocrt znači nastaje radi priključenja sjeverne parcele vrta. U njega je ucrtan i Selvin staklenik, koji će u cjelovitom planu biti prilagođen novoj situaciji, odnosno povećanju vrta prema

*centro marittimo del Podere di Divuglie dei Nobili Signori Fratelli Garagnin; coll'adiazenze che costituiranno la parte ornata della Possessione. Misurato e disegnato dal Sottoscritto.)*¹¹⁰ Potpisuje se kao Gio Miotto, *Perito agrimensore*,

sjeveroistoku. Miotto izrađuje, držimo, poznati drugi plan i novodoneseni radni. S obzirom da on dolazi u službu Garagninovih 1805., ovi planovi su nastali nakon te godine (ugovor Garagninovih i Miotta napisan u Padovi iz 1805. donosi D. Božić-Bužančić, n.dj. (5, 1995), str. 208.).

Dodajmo nešto o građevini prikazanoj na Scalinom crtežu (vidi bilješku 36). Uspoređujući taj tlocrt s drugim planom oglednog vrta Garagninovih, na kojem su ucrtane Selvine građevine, vidimo da prikazuje zapadni dio veće građevine uz ulaz sa sjevera (u dosadašnjim istraživanjima zabilježene kao vrtlareva kuća, sagrađena prema projektu Selve, vidi: S. Piplović, n.dj. (39), str. 60, 70) na Scalinu crtežu identificiran kao: *Casino era Signori Grazio ora dei Signori Garagnin*. U knjizi troškova Garagninovih, među troškovima različitih gradnji, (DAS, AFG, Ads. 8/II) nalazimo da je 1801. naručena brava za vrata *casinetta* koji je pripadao obitelji Grazio. Prema spomenutom planu vrta, istočni dodatak ovom kazinu predstavlja građevinu s trijemom, koja se spominje u Garagninovoj promemoriji pod naslovom: *Coperto della Barchessa al Casino fu Grazio* (DAS, AFG, Vrt 1/XXIX). *Barchessa* je kolonada ili lučni trijem koji Palladio primjenjuje na gospodarskim krilima ladanjskih vila, u osnovi otvorena štala i skladišni prostor za poljoprivredna dobra i alat. Kazino i dio dogradnje s *barchessom* još su u parku na Travarici, adaptirani u privatni stan. Daljnjom analizom nacrti i dokumenata, te ostataka građevina, dopunit ćemo istraživanja slojevitog projekta oglednog vrta Garagninovih.

¹¹⁰ Karta s legendom se nalazi u MGT, FGF, dimenzija 52,2x76 cm. Točno je lociramo na imanje Garagninovih u Divuljama prema katastarskoj karti mjernika A. Puttija: DAS, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju, kutija 659, br.18, fog. VII.

Sjetimo se sada *Casa Colonica*, čije preslike pročelja držimo da crta Nakić Vojnović (vidi bilješku 47). Ona označava kuću zemljoposjednika tipološki određenu u renesansi, koju koriste *mezzadri*, odnosno *Colon*, upravitelj imanja i *Padrone*, zemljoposjednik, koji prema dogovoru dijele plodove rada na imanju. Tipična *casa colonica* je dvokatnica pravokutnog tlocrta s trijemom (*barchessa*), otvorenim s dva ili više lukova, koji služi za zaštićen rad po lošem vremenu. Sa strana ili po sredini ima kule s golubarnicima. Sastoji se od stambenih jedinica, te štala za konje i stoku, vidi: E. Bossi, G. Scarfiotti, *From castle to castle: A Journey in Chianti*, Milano 1990, str. 23, 25.

Među arhivskom građom pronašli smo Selvino pismo koje iscrpno prati njegov prvi projekt za ovu *Casa Colonica* (pismo pod naslovom *Dichiarazione dei disegni per la Casa Colonica* nalazi se u DAS, AFG, Im.sp. 4/III; pripadajuće pročelje u DAS, AFG, Im.sp. 4/IV, tuš i akvarel dimenzija 31,5x47 cm; tlocrt u MGT, FGF, 399a/105), koja predstavlja idealni primjer ove arhitektonske tipologije. Nadalje nalazimo promemoriju Luke Garagnina pod naslovom *Oservazioni sui disegni per la Casa Colonica* (DAS, AFG, Im.sp. 4/III), kojom odgovara na ovaj Selvin projekt i s poštivanjem ga komentira. Navodi da bi *Casa Colonica* trebala biti orjentirana prema zapadu, a na jugu dodano gospodsko krilo, čime građevina »L« tlocrta formira gospodsko-gospodarski sklop sa zatvorenim dvorištem. Naručitelj iznosi želju za jednostavnom i elegantnom arhitekturom, koji bi se rustikom distancirala od gradske i prezentirala ladanjski karakter. U istoj promemoriji detaljno opisuje lokaciju i vizure, iz čega nedvojbeno proizlazi da se radi o projektu za imanje Garagninovih u Divuljama. Selva odgovara pismom od 29. prosinca 1800. godine, u kojemu pod naslovom *Dichiarazione dei tre diversi Disegni marcati N° 1. 2. 3.* opisuje tri nova arhitektonska rješenja (DAS, AFG, Im. sp. 5/IV). Ovo pismo dijelom donosi S. Piplović, n.dj. (3), str. 119, pod podnaslovom *Kmetška kuća*, za kuću neodređene lokacije. Naše istraživanje sada smješta

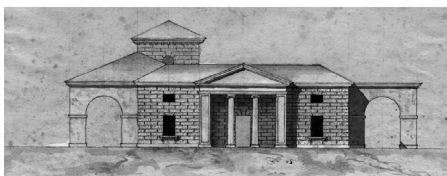
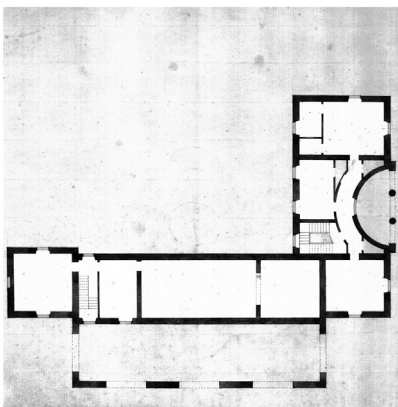
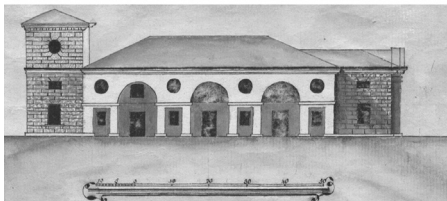
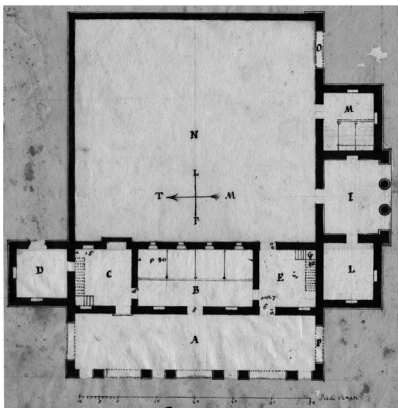
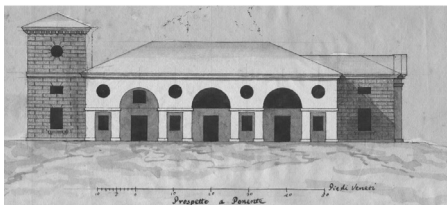
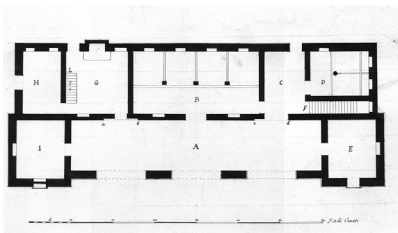
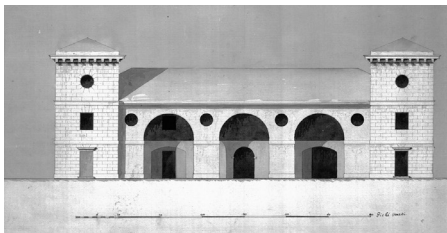
koji je imanje izmjerio i nacrtao. Ivan Miotto crta i tlocrt katova gradske vijećnice na istočnoj strani glavnog trogirskog trga. On se na tom projektu javlja kao mjer-
nik i privremeni općinski arhitekt.¹¹¹ Došavši iz Padove, grada s najstarijim bota-
ničkim vrtom na svijetu, zapošljava se kod Garagninovich 1805., kao vrtlar-bota-
ničar i upravitelj imanja. U Trogiru se i oženio. Njemu i trogirskom ljekarniku i
botaničaru Andriji Andriću (rođaku Vicka Andrića), padovanskom studentu, po-
sebno se zahvaljuje čuveni šibenski liječnik i botaničar Robert Visiani, Andrićev
studentski kolega, u uvodu svoje prve knjige *Stirpium Dalmaticarum Specimen*,
izdane u Padovi 1826.¹¹² Tragom ovog podatka, u knjižici priređenoj od R. Slade
Šilovića *Herbar Andrije Andrića Trogirana sa životopisom istoga*, tiskane u
Splitu 1914. saznajemo više o Miottu. Slade-Šilović ne spominje njegov rad u
službi Garagninovich, već drugačiji dolazak u Trogir, koji valja istražiti. Navodi
iz, kako kaže, »najkompetentnijega vrela«, vjerojatno od samog Andrije Andri-
ća, kako Ivan Miotto iz Padove i bivši liječnik u Napoleonovoj vojsci, dr. Josip
Tacconi iz Pavije, dolaze u Trogir »malo godina nakon dolaska austrijske vlade u

pismo u kontekst: ustanovili smo da se rečeno pismo odnosi upravo na daljnje varijante
građevine na imanju Garagninovich u Divuljama, te u prilog tome pronašli Selvine nacрте
koji posve odgovaraju legendama iz pisma (DAS, AFG, Im.sp. 4/IV: pet listova koji sadrže
tlocrte i pročelja za sve tri varijante: tlocrt, zapadno i južno pročelje – 23x33,6 cm (varijanta
1); tlocrt, zapadno i južno pročelje – 22,6x35,2 cm (varijanta 2); tlocrt – 21,9x37 cm, za-
padno pročelje – 22x37 cm, južno pročelje – 22,9x32,7 cm (varijanta 3)), kao i dva preslika
treće varijante Selvinih pročelja, koja prepoznajemo kao rad Nakića Vojnovića (DAS, AFG,
Im. sp. 4/IV: zapadno i južno pročelje – dva lista 26x39,5 cm). U trećoj varijanti na gospod-
skom krilu ističe se jonski portik sa zabatom, motiv prenesen iz arhitekture antičkog hrama.
Iz pisma saznajemo da se prateći sadržaji (tor za ovce, košnice, gnojište itd) mogu smjestiti
ili uz obod dvorišta, ili, kako kaže Selva, prema Garagninovich prvoj zamisli, »rasporediti po
imanju tako da raznolikost svojih jednostavnih formi pokažu dobar slikarski ukus«.

Nalazimo i nacрте daljnje razrade Selvinih ideja (DAS, AFG, Im.sp. 4/IV, list s tlocrtom
kata – 53x38 cm, te list s tlocrtima prizemlja i kata – 55x39 cm) na kojima prepoznajemo
ladanjsku kuću s poltukružnim portikom u centru gospodskog krila, poznatu kao ljetnikovac
Garagninovich u Divuljama (za dosadašnje analize te građevine vidi: S. Piplović, n.dj. (3),
str. 121-122; S. Piplović, n.dj. (108)). Garagnin će naknadno zatražiti i dodatak istočnog
krila, čime bi se dobila simetrična kompozicija sklopa. Ovo je tek početak kompleksne
slagalice niza projekata različitih autora za imanje u Divuljama.

¹¹¹ V. Omašić, n.dj. (47), str. 113, 118-119. Na tlocrtima Miotto građevinu naziva trogirskom
palačom pravde (*Palazzo della Raggione di Traù*), a potpisuje se kao *Gio. Miotto Perito*
Agrimensore, e provisorio Architetto Comunale.

¹¹² D. Božić-Bužančić, n.dj. (5, 1995), str. 210. Osnivačem i planerom akademskog botaničkog
vrta u Padovi iz 1545, koji simbolizira svijet te postaje model budućih vrtova, a i danas
se nalazi na istoj lokaciji (formalno je prvi akademski botanički vrt Sveučilišta u Pizi, no
njegova lokacija se mijenja sve do 1591.), drži se D. Barbaro (vidi bilješku 20). To je vrt
Medicinskog fakulteta na kojemu su studirali Andrić i Visiani. Za obnovu i uređenje proši-
renja vrta izvan kružnog tlocrta (koje započinje G. Marsili) zaslužan je upravo Visiani, koji
1837. postaje direktor ovog botaničkog vrta. Visiani između ostalog dokazuje da je vrt u
Padovi najstariji botanički vrt i godinu njegova osnutka, vidi: G. Coen, M. Petricioli, *Prvi*
botaničari u Zadru, Zadar 1996, str. 47. U predgovoru svoje prve knjige Visiani spominje i
trećeg trogirskog botaničara, liječnika S. Barbierija, koji posjeduje i muzejsku zbirku, vidi:
I. Babić, n.dj. (5), str 70, te bilješku 64.

Razrada jedne ideje: Selvino pročelje i tlocrt prizemlja za Casa Colonica Garagninovich na imanju u Divuljama (gore). Legenda uz projekt iz Selvina pisma: A trijem / B štala / C gospodarsko predvorje / D konjušnica za dva konja / Iznad prostorija B, C, D je sjenik / E soba za gospodara i druga iznad nje u koju se penje stubištem F / G+H+I kuhinja, konoba, soba, te iznad njih tri sobe u koje se uspinje stubištem L; zapadno pročelje iz treće varijante Selvina narednog projekta i preslik Nakića Vojnovića te pripadajući Selvin tlocrt prizemlja s dodatkom gospodskog krila na jugu (sredina). Legenda uz projekt iz Selvina pisma: A trijem / B štala / C+D kuhinja+ostava te iznad toga dvije sobe kojima se koristi kolon / E natkriveni prostor za poljski alat / I predvorje prema moru / L soba u kojoj se koristi kolon / M konjušnica iznad koje je sjenik / U ovoj konjušnici ima, kao i u onima iz prethodna dva projekta, osim za dva konja, i prostora za smještaj konjanikova ležaja / N dvorište / O velika ulazna vrata jednaka i simetrična s lukom P trijema / Iznad B i E je sjenik / Iznad L je još jedna soba namijenjena gospodaru i drugim potrebama / U nju se uspinje stubištem G; Selvino južno pročelje vezano uz tlocrt iznad i preslik Nakića Vojnovića, te tlocrt daljnje razrade te Selvine ideje, na kojemu već prepoznajemo obrise ljetnikovca Garagninovich u Divuljama (dolje).

Dalmaciju« kao politički bjegunci.¹¹³ Mjernika Miotta trogirski *pretura* imenuje sudskim vještakom-mjernikom za trogirsko okružje. Sklopivši blisko prijateljstvo s Andrićem, Miotto sakuplja bilje i slaže herbar, te se dopisuje s Visianijem. Preko Visianija saski kralj Friedrich August I, i sam sakupljač bilja, saznaje za Miotta te ga na svom putovanju Dalmacijom želi osobno upoznati, za posjeta Trogiru u svibnju 1838. Saznaje međutim, da je Miotto preminuo svega mjesec dana prije njegova posjeta. Miottov sin Bartul, po zanimanju zlatar, predaje Andriću očev herbar, koji postaje sastavni dio Andrićeve herbara.¹¹⁴

I kao što je u tijeku projekata za palaču Garagnin ideje najprije davao Selva, iznosimo mogućnost da je Miotto, mjernik pa i arhitekt, prikazao ovdje postojeće stanje i primjenio Selvinu ideju, na temelju čega je projekt razradio Mazzoli.

No, ovim ne prestaje projektiranje uz južna gradska vrata tijekom XIX. stoljeća. U Fondu Garagnin-Fanfogna nailazimo na projekt izrađen 1859. za istu lokaciju, prema narudžbi Antonija Fanfogna-Garagnin (muža Lukine kćeri Katarine, a oca Ivana Dominika). Iako je projekt nepotpisan, analizom ćemo pokazati da je njegov autor Josip Slade, istaknuti predstavnik hrvatske neostilske arhitekture.¹¹⁵

Mazzolijev projekt preoblikovanja gradske lože na glavnom trogirskom trgu

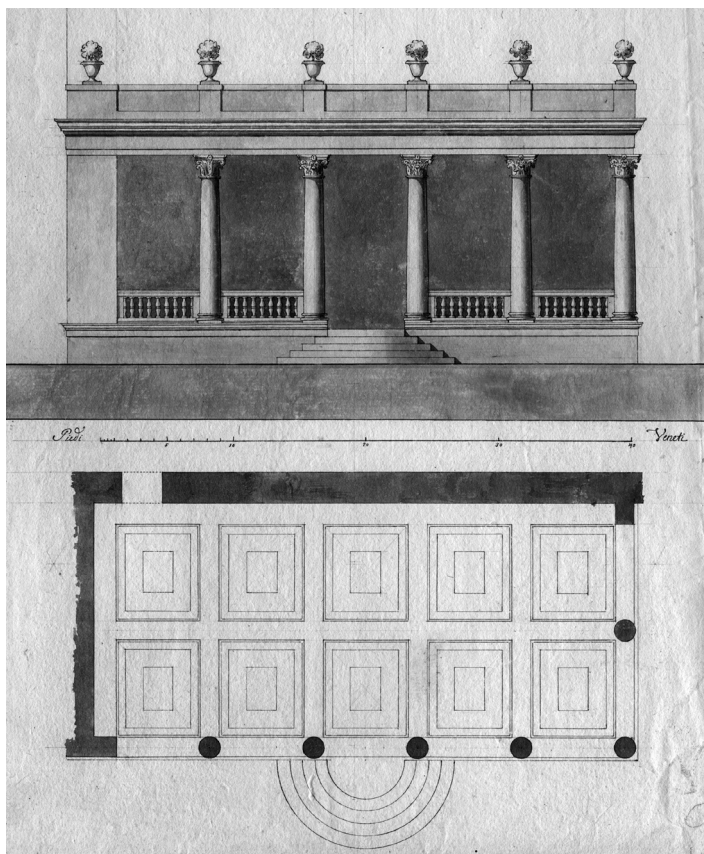
Već je spomenuto zabrinjavajuće stanje gradske lože na glavnom trogirskom trgu krajem XIX. stoljeća.¹¹⁶ Srednjovjekovna loža, prostor javnog života grada – u prvom redu sudovanja – bila je popravljena i preuređena u XV. stoljeću. Tada se na njenom istočnom zidu postavlja renesansni reljef Nikole Firentinca s likovima gradskih zaštitnika sv. Ivana i sv. Lovre, i alegorijom pravde. Nakon dugotrajnih pokušaja, upornim zalaganjem Središnje komisije za zaštitu spomenika u Beču i

¹¹³ Oboje ih nalazimo kao vlasnike nekretnina u Trogiru prema katastarskom upisniku građevinskih čestica iz 1831., vidi I. Benyovsky, n.dj. (41). Josip Tacconi zabilježen je kao liječnik u starim trogirskim maticama od 1820.-1824., no ostao je trogirskim liječnikom i nakon toga, vidi: I. Saškor, »Liječnici, kirurzi, ljekarnici i primalje starog Trogira, zapisani u starim trogirskim maticama 1569-1824«, *Radovi međ. simp. održanog u povodu proslave 700. obljetnice spomena ljekarne u Trogiru*, Zagreb 1973, str. 93.

¹¹⁴ B. Miotto, Ivanov sin, (prema dokumentu u Arhivu konzervatorskog zavoda br. 23/c, 1875: »...Sig. Bartolo Miotto del fu Giovanni...«) kupuje u Splitu kuću s dvorištem uz istočni zid Dioklecijanove palače koji oštećuje svojim intervencijama, pa ga je Vicko Andrić prisiljen višekratno prijavljivati Općini i Poglavarstvu, vidi: D. Kečkemet, n.dj. (24, 1993), str. 138, 174.

¹¹⁵ Projekt obnove i povećanja palače Cega pored južnih gradskih vrata u Trogiru, tada u vlasništvu obitelji Garagnin-Fanfogna, koji pripisujemo J. Sladi, nalazi se u MGT, FGF pod naslovom *Progetto di rifabbrica ed ampliamento d'uno stabile di proprietà del Nobile Sig Conte Antonio de Fanfogna-Garagnin, sito sulla strada di circonvallazione della Città di Traù, e precisamente a destra della porta detta della Marina*, od 1. listopada 1859. Sastoji se od mape s osam listova s točrtima, presjekom i pročeljima, te naslovnicom. Ovu atribuciju analizirat ćemo u posebnom radu.

lokalnih vlasti, zapuštena loža je obnovljena, uz druge popravke, prema projektu drvene konstrukcije bečkog konzervatora Aloisa Hausera iz 1890. godine.¹¹⁷ Drvenu konstrukciju trostrešnog krova, kakvu i danas vidimo, podržava šest stupova iz XIV. i XV. stoljeća, te pilastri na spoju sa susjednim crkvama (sv. Sebastijana i sv. Barbare), između kojih je kamena balustrada, a kroz centralni ulaz penje se polukružnim stubama. No ovdje nećemo analizirati obnovu lože, već se vratiti unatrag, na početak stoljeća, kada je stanje lože jednako loše. Za Marmontov planirani posjet Trogiru 1809., unutar priprema svečanog dočeka planira se dovršetak glorijeta, spomenika zahvalnosti Francuskoj, te popravak trošne lože, što nije bilo i realizirano, kao niti sam Marmontov posjet. Općinska uprava se nakon toga

Mazzolijev projekt obnove gradske lože.

Pročelje prikazuje izgled planirane krovne terase s ogradom.

¹¹⁶ Gradska loža je karakterističan element srednjovjekovnog mediteranskog grada. Uglavnom je pravokutnog tlocrta, povišena od terena s nekoliko stepenica, otvorena nizom stupova prema javnom gradskom prostoru, najčešće trgu. Zapušteno stanje lože opisuje T.G. Jackson, *Dalmatia the Quarnero and Istria with Cettigne in Montenegro and the island of Grado*, Oxford 1887, Vol. II, str. 101-152. O loži vidi: I. Delalle, n.dj. (83), str. 101-104.

višeokratno obraćala državnim vlastima za pomoć pri restauraciji lože, napominjući urušeni krov, pa je iz tog razloga okružni inženjer iz Splita Ernest Justenberg 3. veljače 1830. sastavio stručno mišljenje o stanju ovog spomenika. On izvještava da je veći dio krova još davno propao. Stoga ne čudi da je 1809. mogao biti izrađen projekt preoblikovanja krova lože.¹¹⁸

Prije negoli opišemo taj projekt, za koji držimo da je Mazzolijevo djelo, recimo nešto o trogirskom glorijetu istog autora, jer se time dodatno naglašava Mazzolijevo djelovanje na projektima javnih građevina u Trogiru. Marmont 1808. godine izdaje naredbu da se na Poljani sv. Mihovila, na zapadnom dijelu Trogira, podigne spomenik zahvalnosti Francuskoj. Sredstvima načelnika Koriolana Comolija glorijet je dijelom podignut iste godine između tvrđave Kamerlengo i kule sv. Marka (a da bi se istakao, srušen je dio srednjovjekovnoga gradskog zida), no već slijedeće godine je oštećen.¹¹⁹ Autorstvo glorijeta pripisuje se Mazzoliju.¹²⁰

S obzirom na njegov angažman u Trogiru, mogao je u to doba nacrtati i prijedlog preoblikovanja gradske lože. Taj znalčki izrađen nacrt nesumnjivo pripada prvoj polovici XIX. stoljeća. Odgovara načinu prikazivanja i crtanja kakav koristi Mazzoli, kao i njegovu autorskom rukopisu. Na širokom kamenom vijencu drveni krov lože zamjenjuje ravnom terasom, vjerojatno planirajući ulaz preko stubišta na jugoistoku. Terasa na ovom mjestu pruža novi prostor za reprezentativna događanja. Strop lože kasetiran je u deset polja prema ritmu stupova. Svi su nacrtani isti, s korintskim kapitelom. Ograda terase oblikovno naglašava raščlambu lože. Potvrđi autorstva izravno su pridonjeli nacrti jedne od dvije varijante Mazzolijeva projekta za kazino u Splitu. Odabrani projekt prikazuje privatno-javnu građevinu, kazino s *caffeausom*, koji je Mazzoli projektirao za Marmontov park.¹²¹ U oba slučaja na ogradi se nižu gotovo identične vaze sa zelenilom, kako oblikovanjem tako i načinom crtanja.

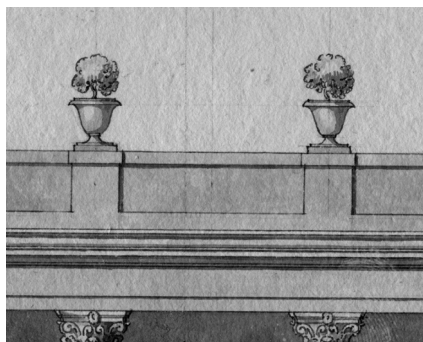
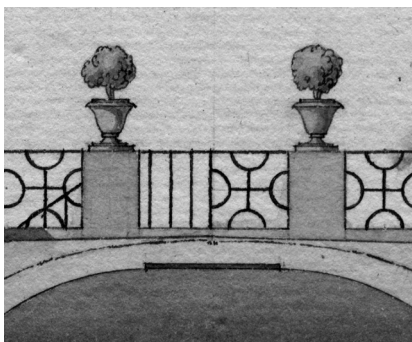
¹¹⁷ O obnovi lože krajem XIX. stoljeća vidi: S. Piplović, n.dj (16), str. 66-69.

¹¹⁸ O Marmontovu posjetu Trogiru i planovima za obnovu lože vidi: S. Piplović, n.dj. (16), str. 14. U istoj knjizi se donosi nacrt lože kao rad nepoznate godine i autora. Pretpostavljamo da je to Mazzolijev prijedlog preoblikovanja lože napravljen povodom Marmontova planiranog posjeta 1809. Ernest Justenberg sudjeluje između ostalog na obnovi zvonika splitske katedrale, Sustipanskog groblja, član je komisije u vezi ugroženosti Vestibula Dioklecijanove palače, vidi: D. Kečkemet, n.dj. (24, 1993). O Justembegovom izvješću o gradskoj loži u Trogiru vidi: S. Piplović, n.dj. (16), str. 21.

¹¹⁹ Glorijet je izazivao negodovanje pučanstva, tim više što su se pred njim obavljali civilni brakovi, koji su bili tema satiričnih pjesama, vidi: I. Delalle, n.dj. (82), str. 58-59. O glorijetu vidi i: S. Piplović, n.dj. (16), str. 13-14.

¹²⁰ S. Piplović, n.dj. (20), str. 609.

¹²¹ S. Piplović, »Još nešto o radu Mazzolija u Dalmaciji«, *Peristil* 24, Zagreb 1981, str. 137-140. Autor navodi pretpostavku da je kazino planiran za Marmontov perivoj u Splitu, te donosi dvije Mazzolijeve varijante kazina. Pojam kazino u tom radu tumači se u oba primjera kao privatna vila, dok pojam *Caffeaus*, koji se spominje u jednom od projekata, ostaje nerazjašnjen. Naslov tog projekta glasi: *Pianta generale d'un privato Casino a cui è annesso un Pubblico / Caffeaus da erigersi nê Giardini di Spalato* (arhiv splitskog Konzervatorskog zavoda, 135 C3). *Caffeaus* dolazi od njemačkog *Kaffeehaus*, te se prema B. Orsini, *Dizionario universale d'architettura e dizionario Vitruviano*, Perugia, 1801, i G. Moroni, *Dizionario*

Usporedba oblikovanja i crteža ogradnih vaza na Mazzolijevu projektu kazina u Splitu (lijevo) s onima na projektu gradske lože u Trogiru (desno).

Projekt obnove lože djelo je klasicista koji idealizira zatečeno, uz unošenje novih motiva. S obzirom na autorska obilježja i vremenske okolnosti i ovaj rad se može pripisati Basiliju Mazzoliju, čije djelovanje u Trogiru dobiva sve veću dimenziju, te se može mjeriti s njegovim radom za Zadar i Split.

U arhivu obitelji Garagnin-Fanfogna sačuvan je, dakle, veći broj projekata za Trogir i ostala mjesta u Dalmaciji. Uz središnju ulogu naručitelja, nastavljamo detaljne analize Selvinih projekata za ogledni vrt Garagninovih na Travarici i imanje u Divuljama, te Mazzolijev, Rigatov i Noaleov prinos projektima, uz uloge Nakića Vojnovića, Danila, Printza, Miotta... Ovom radu tako slijedi daljnje

di Erudizione Storico-Ecclesiastica, Venecija 1861, opisuje kao elegantni vrtni paviljon za serviranje kave, koji se prema projektu F. Fuge dodaje u vrtove na Kvirinalu u Rimu 1741. *Caffeaus* postaje tipična vrtna građevina u XVIII. stoljeću. Kultura ispijanja kave se od XVII. stoljeća širi Europom, pa se tako i u mnoge vrtove uvodi ovaj sadržaj, koji u prvom redu služi kao mjesto susreta i razgovora o raznim temama (glasoviti primjer *caffeausa* izveden je u vrtovima Boboli palače Pitti u Firenci, prema projektu Z. Del Rossa). Osnovnu razliku između dva Mazzolijeva projekta kazina čini upravo ovaj dodatak. Projekt kazina s *caffeausom* ovdje koristimo za usporedbu s projektom obnove trogirске lože na glavnom trgu, no dodajmo i pretpostavku o položaju Mazzolijeva kazina na njegovu planu uređenja splitske obale iz 1807. (o Mazzolijevu planu splitske obale vidi: D. Kečkemet, n.dj. (107), str. 158, 159; n.dj. (26, 1993), sl. 2). Usporedbom oblika i mjerila, kazino je planiran na trokutastoj parceli na sjeveru Marmontovog perivoja, definiranoj linijom baroknih gradskih zidina. No projekt kazina nastaje nakon Mazzolijeva plana iz 1807., jer je tada na tom mjestu bio predvidio dio perivoja oblikovan zelenilom, vjerojatno šimširo, sa dva ulaza i putevima koji vode do proširenja u pravilnim geometrijskim formama. U najvećoj među njima prepoznajemo klasicističku interpretaciju antičkog tlocrta vestibula Dioklecijanove palače, s četiri konkavne niše na obodu kružnice. Formu Dioklecijanovog vestibula primjećujemo i na planovima Vicka Andrića, Mazzolijevog učenika, kod oblikovanja vrtnog paviljona u tom parku, kako vidimo naznačeno na njegovu topografskom planu Splita iz 1846. godine objavljenom u D. Kečkemet, n.dj. (24, 1993), sl. 47, te detaljnije na Andrićevu tlocrtu dijela Splita s Marmontovim parkom, prodavaonicom mesa i ribarnicom iz 1847. godine, vidi D. Kečkemet, n.dj. (24, 1993), str. 148, sl. 83.

proučavanje djelovanja nositelja arhitektonskih misli XVIII. i XIX. stoljeća, čiji su nacrti za Dalmaciju ostali sačuvani.¹²²

Od opisane žive arhitektonske djelatnosti u skladu s vrhunskim strujanjima svoga vremena u Trogiru je malo izvedeno, ali mnogo planirano. Ti su projekti također naša baština.

¹²² Kao neposredni nastavak ovog istraživanja pripremamo radove na temu daljnjih spoznaja o tijeku projekata za ogledni vrt Garagninovich na Travarici i njihovo imanje u Divuljama, projekta Pietra Gironcija u Šibeniku, te prinosa opusu Josipa Slade.

CONTRIBUTIONS TO THE ARCHITECTURE OF NEO-CLASSICISM IN TROGIR

Ana Šverko

At the beginning of the 19th century, Giannantonio Selva and Basilio Mazzoli, important names in Neo-Classical architecture, were making designs for the Trogir Garagnin family. The scope of Selva's architectural work for the Garagninis has been partially discussed to date, but that of Mazzoli is completely unknown. Their drawings, which we include, are unsigned; they constitute a part of the creative process, mapping out the way between the desires of the client and the architects' final plans. Thanks to the ample archival material and the identifiability of the architectural styles, this work has been able to put their drawings in a chronological sequence and according to authors.

The designs at issue relate to the remodelling of the complex of the Garagnin Palace by the northern city gate, and to the renovation of the Cega Palace at the southern city gate on the Trogir waterfront. A third topic is the design for the reconstruction of the city loggia in the main piazza of Trogir.

Important additional persons show up within the course of the architectural cogitations of Selva and Mazzoli. Earlier on it was completely unknown that subsequent ideas for the Garagnin Palace complex to Selva's designs had been given by the architect Andrea Rigato, previously not known for his work in Dalmatia. The investigation has brought out the role of the client, Ivan Luka Garagnin, who guided the designers in the direction of the solutions he wanted with his own drawings. We have also established that basic plans were drawn up to ideas by Ivan Luka Garagnin by the surveyor Ivan Danilo. Smaller designs for part of the family palace were done by Giovanni Printz, and one design for the Cega Palace was drawn by the many-faceted surveyor Ivan Miotto, who also worked as botanist and architect.

It is a happy circumstance that the drawings are accompanied by letters that have been of assistance in a more complete insight, arrived at via a comparison with the drawings and analysis of them. Finding a large amount of unsigned letters from the Garagnin-Fanfogna Fonds in the Trogir City Museum, we first of all divided them according to sites, and then arranged them into sequences according to the way given ideas were worked out in architectural terms. When these sequences were once established, it became clear that there were several different hands inside the same design process, even within individual drawings. Having established this division of labour, it was then necessary to identify the artists. Then we started a comparative analysis of drawings and the research into the written documents and additional sketches from the Garagnin-Fanfogna Family Archive in the State Archives in Split, in addition to books from the Garagnin-Fanfogna Library in Trogir. This helped in determining the time when the drawing was created. Analysis of the manner of drawing and writing, kind of pa-

per and dimensions of drawings, was accompanied by computer enlargement of the details and overlaying of the drawings with renderings of the existing state of the site, and with each other. The result of this work is an attempt at the attribution and dating of a hundred or so unpublished sheets of drawings and sketches from the great family archive.

As well as this, additional drawings and documents related to the topic of the work are given.

In the first analysis, the course of the design of the renovation of the Garagnin Palace complex is explained – from the instructions of client Ivan Luka Garagnin to the designs of Selva and Mazzoli, what was actually built from their designs has also been determined. Many of the features that were planned are reconstructed from the drawings and written documents. A second analysis is based on a new fact about the commissioning of designs for the reconstruction of the Cega Palace, by the Garagnin family, via two designs, one of which we can unhesitatingly attribute to Mazzoli. In a third analysis, a known design for the reconstruction of the loggia in the main Trogir piazza is also identified as Mazzoli's work, and after this understanding has been arrived at, it is possible to compare his work in Trogir with his activities in Zadar and Split.